

Prejeto: 13. 10. 2014

Boris Hajdinjak

prof. zgodovine in geografije, Prva gimnazija Maribor, Trg generala Maistra 1, SI-2000 Maribor
E-pošta: boris.hajdinjak@prva-gimnazija.org

Dobrnski do začetka 15. stoletja

IZVLEČEK

Rodbine vitezov oz. baronov Dobrnških (von Neuhaus, tudi Neuhauser) se je imenovala po danes zapuščenem gradu Dobrna (Neuhaus) v istoimenski vasi severno od Celja. Kraj se prvič omenja leta 1155, ko je prešel iz posesti bavarske rodbine grofov Bogenskih v posest krške škofije. Kdaj točno je bil zgrajen grad, je težko vprašanje, saj se na območju Vzhodnih Alp in sosednjih dežel v srednjem veku omenja ob gradu Dobrna še osemnajst gradov z imenom Neuhaus. Rodbina t. i. prvotnih Dobrnških se prvič omenja leta 1322 in je bila veja rodbine krških ministerialov, ki so se prvotno imenovali po Dobrni bližnjem gradu Ranšperk. T. i. prvotni Dobrnški so izumrli po letu 1378 in pred letom 1395 so jih na gradu Dobrna zamenjali t. i. drugotni Dobrnški. Ta rodbina je nastala s poroko neznanne Dobrnske z neznanim članom viteške rodbine, ki se je imenoval po vasi Getzersdorf v Spodnji Avstriji. Tako je torej ob koncu 14. stoletja na gradu Dobrna živela pravzaprav nova rodbina, ki pa se je s salzburškim nadškofom Eberhardom III. in njegovim bratom Sigmundom I., članom prestižnega Zmajevega reda, takoj dvignila visoko nad svoje predhodnike.

KLJUČNE BESEDE

gradovi, plemstvo, genealogija, heraldika, grofje Bogenski, Dobrna, Dobrnški, Neuhaus, Novi grad pri Podgradu, Ranšperk, Lemberg pri Novi cerkvi, Helfenberg, Rabensberk, Štrasberk, salzburški nadškof Eberhard III., Judje, Ptuj, Kalnik, Zmajev red, Ptujška Gora, Rifnik

ABSTRACT

THE NEUHAUS FAMILY UNTIL THE BEGINNING OF THE 15TH CENTURY

The family of the Knights or, rather, Barons of Neuhaus, present-day Dobrna (also von Neuhaus or Neuhauser), was given its name after the now abandoned Dobrna (Neuhaus) Castle standing in the homonymous village north of Celje. The place first appeared in written sources in 1155, when it was passed from the hands of the Bavarian family of the Counts of Bogen into the possession of the Gurk Diocese. It is difficult to determine when exactly the castle was built, since in addition to the castle at Dobrna eighteen other castles by the name Neuhaus appear in medieval sources for the area stretching between the Eastern Alps and the neighbouring provinces. The so-called original Neuhaus family was first mentioned in 1322. It was a line of ministeriales from the Gurk Diocese, who were initially named after the nearby Ranšperk Castle. This family line died out sometime after 1378 and was succeeded at the castle by the so-called second Neuhaus family before 1395. This family line was constituted through the marriage between an unknown female member of the Neuhaus family and an unknown male member of the knightly family named after the village Getzersdorf in Lower Austria. Thus, at the end of the 14th century, the Dobrna Castle came to be populated by an entirely new family, which the Salzburg Archbishop of Salzburg, Eberhard III, and his brother Sigmund I, a member of the prestigious Order of the Dragon, immediately catapulted high above its predecessors.

KEY WORDS

castles, nobility, genealogy, heraldry, Counts of Bogen, Dobrna, Barons of Dobrna, Neuhaus, Novi grad pri Podgradu, Ranšperk, Lemberg pri Novi cerkvi, Helfenberg, Rabensberk, Štrasberk, Archbishop of Salzburg, Eberhard III, Jews, Ptuj, Kalnik, Order of the Dragon, Ptujška Gora, Rifnik

Uvod*

Rodbine vitezov, od leta 1636 (bavarska veja izumrla leta 1758) oz. 1646 (koroška veja izumrla leta 1742) baronov¹ Dobrnških (nemško von Neuhaus, tudi Neuhauser) se je imenovala po danes zapuščenem gradu Dobrna (nemško Neuhaus)² v istoimenski vasi severno od Celja. Rodbina ni nikoli sodila med tiste rodbine, za katere bi tako njihovi sodobniki kot današnja strokovna ali laična javnost menili, da njihova zgodovina sodi med pomembna poglavja zgodovine dežel, v katerih so živeli. Med temi deželami sta bili do konca 16. stoletja najbolj pomembni Štajerska, kjer je stal v začetku 14. stoletja prvič omenjeni izvorni grad Dobrna, in Koroška, kjer je bil od začetka 15. stoletja drugi sedež rodbine na gradu Greifenfels. V teh deželah so Dobrnški v 16. stoletju dosegli svoj zenit, saj jih *Štajerska grbovna knjiga* iz leta 1567 uvršča med najuglednejše rodbine tistega časa.³ Bavarska je bila območje, kjer se je konec 16. stoletja izoblikovala bavarska veja rodbine, ki je po

* Za pomoč pri pripravi članka se zahvaljujem kolegom Jožetu Rataju iz Celja, dr. Matjažu Bizjaku, dr. Mihi Preinfalku in dr. Juretu Volčjaku iz Ljubljane ter dr. Poloni Vidmar iz Maribora. Kadar obstaja več objav vira, navajam samo zadnjo ali najboljšo.

¹ Cesar Ferdinand II. je 6. XII. 1636 v Regensburgu podelil baronski naziv bavarski veji Dobrnških, cesar Ferdinand III. pa 10. VI. 1643 na Dunaju še koroški veji: Zahn – Siegenfeld, Nachwort, str. 80 in Leitner, Genealogische Anmerkungen, str. 106. Originalna listina iz leta 1643 je neznano kako prišla v arhiv gradu Boštanj pri Grosuplju in je danes v ARS. Regest te listine je objavil Koblar, Regesti, str. 217–218, njen prepis pa je v Stadl, *Hellglänzender Ehrensiegel V.*, str. 471–479.

² O gradu in gospodstvu Dobrna, rodbini Dobrnških ter o kasnejših posestnikih Dobrne (izbor): Tangl, Beiträge, str. 160–222, Kneschke, *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexicon* 6., str. 485–486 (pomešani Dobrnški in Novograjski), Weiß, A., *Kärntner's Adel*, str. 225–229, Orožen, *Das Bisthum ... VIII.*, str. 340–361, Zahn – Siegenfeld, Nachwort, str. 79–80, Starzer, *Die landesfürstlichen Leben*, str. 286/118–287/119, Lang, *Die Salzburger Leben ... II.*, str. 315–316, Pirchegger, *Die Herrschaften*, str. 14–17, Orožen, Doneseck, str. 280–291, Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 220–222, *FRA II/79*, str. 206–208, Kohla – Metnitz – Moro, *Kärntner Burgenkunde ... 2.*, str. 19–20 in 50–51, Koropec, *Srednjeveška Dobrna*, Stopar, *Dobrna*, Blaznik, *Historična topografija ... 1*, str. 147–148, Stopar, *Grajske stavbe ... 3.*, str. 32–34, Leitner, *Genealogische Anmerkungen in Kos, D.*, *Vitez*, str. 266–268.

³ V *Steiermärkisches Wappen-Buch* je skupaj upodobljenih 168 grbov. Najprej je upodobljenih 5 grbov avstrijskih dežel in 13 grbov štajerskih prelatov, nato sledi 135 grbov štajerskih plemiških rodbin, na koncu pa je 15 grbov štajerskih mest. Med 135 plemiškiimi grbi, ki si sledijo po stopnji ugleda, je grb Dobrnških na 29. mestu. Pred njimi so: baroni Ungnadi, baroni Hofmanni, grofje Monfortski, baroni Dietrichsteinski, baroni Herbersteinski, baroni Ravberji, baroni Pögli, gospodje Stubenberški (3 grbi), gospodje Liechtensteinski, gospodje Polheimski, (baroni) Székelyi, (vitezi) Auersperški na Semberku, gospodje Svibenski, baroni Thannhausenski, gospodje (pravilno vitezi) Lindeški, baroni Windischgrätzki, baroni Kainachi, (vitezi) Saurauvski, (vitezi) Teufenbachi (iz Zgornje Štajerske), (vitezi) Rajhenburški, (vitezi) Ratmannsdorfski, (vitezi) Trautmannsdorfski, (vitezi) Welzerji, (vitezi) Stadlerji in (vitezi) Gradeneggi. Pred Dobrnškimi je bilo samo deset rodbin viteškega stanu.

Grb Dobrnških v Wappen Buch, darinen aller geistlichen Prelaten Herren und Landleut auch der Stett des löblichen Fürstenthums Steyer Wappen und Insignia, mit ihren Farben, nach Ordnung, wie die im Landthaus zu Grätz angemahlt zu finden. Gedruckt zu Grätz durch Zachariam Bartsch, list 46 iz leta 1567 (slika: <http://www.coresno.com/index.php/heraldik/86-bartsch1567>). To je popolna oblika grba, saj ima ščit, razklan – spredaj (levo): črni krokar s sklenjenimi krili in z zlatim prstanom v kljunu na srebrnem polju, zadaj (desno): stranska srebrna konica razdeli na naprej (torej v levo), ki polovico ščita razdeli na (zgoraj) rdeče in (spodaj) črno polje, šlemno ogrinjalo in šlemni okras: črni krokar z razprtimi krili in z zlatim prstanom v kljunu.

pomenu kmalu preseгла štajersko-koroške sorodnike, saj je pred njimi pridobila baronski naziv. Kranjska, Salzburška in Slavonija so bile dežele, kjer je bilo delovanje Dobrnških omejeno na krajši, a pomembni čas. Nekateri člani rodbine Dobrnških so se dvignili zares visoko nad povprečje svoje dobe. To so bili salzburški nadškof Eberhard III. (1403/06–1427) in njegov brat Sigmund I., ki je bil član prestižnega Zmajevnega reda, Hans Franc I., pomembni organizator obrambe pred Turki v času nadvojvode Karla II. (1564–1590), in Ferdinand Marija Franc, ki je bil

med najvplivnejšimi dvorjani bavarskega volilnega kneza Maksimilijana Emanuela II. (1679–1726).

Čeprav Dobrniki niso nikoli bili zelo pomembna rodbina, sega pisanje o njihovi zgodovini še v sredino 17. stoletja, torej že več kot 350 let nazaj. Prvi kratki pregled zgodovine rodbine Dobrnških je namreč sestavni del listine,⁴ s katero je cesar Ferdinand III. (1637–1657) 10. VI. 1643 na Dunaju podelil baronski naziv koroški veji rodbine. Za preučevanje zgodovine Dobrnških v 16. stoletju je pomembno delo benediktinca in polihistorja Gabriela Bucelina (* 1599–† 1681) iz znamenitega samostana Weingarten v današnji nemški deželi Baden-Württemberg. V tretjem delu svoje *Germaniae topo-chrono-stemmatographia sacra et profana*, izdane leta 1672, se je posvetil tudi Dobrnškim.⁵ Omenjeno delo, v katerem so genealogije številnih z ozemljem današnje Slovenije povezanih plemiških rodbin, je žal zelo nezanesljivo za obdobje pred letom 1500, za 16. stoletje pa je pogosto presenetljivo natančno. Vzrok je dejstvo, da je Bucelin uporabljal tudi danes izgubljene vire in le obžalujemo lahko, da njegove genealogije običajno ne sežejo preko začetka 17. stoletja. Pomembno dopolnilo Bucelinovemu prispevku k poznavanju zgodovine Dobrnških je knjiga genealoga Johanna Seiferta (* 1655–† 1733) iz Regensburga z baročni dobi primerno dolgim naslovom.⁶ Knjiga je sicer posvečena zgodovini Dobrnških do avtorjevega časa, vendar je zaradi pogostosti rodbin z imenom Neuhausi obrnjen del njene vsebine namenjen razločevanju med Dobrnškimi in ostalimi Neuhausi. Obenem je knjiga, ki je nastala po naročilu že omenjenega Ferdinanda Marije Franca, lep dokaz njegovega položaja v takratni Bavarski. Baron Franz Leopold iz in na Stadlu (* ok. 1674–† ok. 1747) je v svojem znamenitem, leta 1731 začetem, a nikoli dokončanem rokopisnem delu o štajerskih plemiških rodbinah Dobrnškim posvetil 46 strani,⁷ ki pa žal ne sodijo med najbolj kvalitetne strani sicer zelo obsežnega dela. Zgodovina Dobrnških je nato od 19. stoletja naprej sestavni del vseh knjig, ki se pregledno ukvarjajo z zgodovino gradov ali plemstva na Štajerskem in Koroškem.⁸ Izpostaviti velja prispevka iz let 1956 in 1962⁹ najpomembnejšega avstrijskega raziskovalca lokalne zgodovine Štajerske Hansa Pircheggerja, ki je tudi za Dobrnške napisal temeljne ugotovitve. Med samostojnimi prispevki o zgodovini Dobrne velja najprej izpostaviti najpomembnejšega slovenskega raziskovalca lokalne zgodovine Slovenske Štajerske Jožeta Koropca, ki je

v svoje delo o zgodovini Dobrne do začetka 17. stoletja iz leta 1982¹⁰ vključil tudi zgodovino Dobrnških, vendar samo toliko, kolikor se je dotikala zgodovine Dobrne. Dokončno je temelje za zgodovino Dobrnških vzpostavil koroški zgodovinar in muzealec Friedrich Wilhelm Leitner s svojim člankom o njihovi genealogiji iz leta 2000.¹¹ S tem delom je bil vzpostavljen trden temelj za natančno preučevanje Dobrnških. S svojim člankom želim doseči prav to za prvih 107 let zgodovine Dobrnških, torej od prve omembe leta 1322 do smrti Sigmunda I. leta 1429. Za doseg tega cilja je potrebno preučiti zgodovino kraja Dobrna od prve pisne omembe leta 1155 naprej kot tudi zgodovino rodbine krških ministerialov Ranšperskih in njihovih vej, med katerimi so bili tudi Dobrnški. Sicer pa upam, da bo članek kdaj v prihodnosti doživel nadaljevanje.

Prva omemba Dobrne

Kraj Dobrna se prvič omenja v listini, izdani leta 1155 v Krki (nemško Gurk) na Koroškem,¹² ko je krški škof Roman I. (1131–1167) dokončno pridobil alod Dobrna (*allodium Dobernk*) od bavarskih grofov Bogenskih.¹³ Oznaka alod ne pomeni samo to, da je bila pridobljena posest prej lastnina Bogenskih, pač pa najverjetneje tudi to, da je s tem izrazom mišljeno območje Dobrne in ne samo kraj Dobrna, ki pa je gotovo bil središče posesti. Predaja aloda Dobrna je potekala v več korakih. Najprej je pred majem 1147 škof Roman kupil od grofa Hartvika (1142–1149, † 6. IV. po 1155)¹⁴ za 145 mark (srebra)¹⁵ alod Dobrna, *»ki se je nahajal tik posestev njegove cerkve«*. Hartvik je posest najverjetneje prodal zaradi udeležbe v II. križarski vojni (1147–1149). Z bližnjimi posestmi krške škofije je gotovo mišljeno območje Vitanja, kjer

¹⁰ Koropec, Srednjeveška Dobrna.

¹¹ Leitner, Genealogische Anmerkungen.

¹² Listina ddo. 1155, III. 27., Krka (org. KLA, regest AT-KLA 418-B-C1271, *MDC 1*, št. 150, *GZS 4*, št. 342 in fotografija *MOM*).

¹³ O njih: Braunmüller, Die lobsamen Grafen, Braunmüller, Die bescholtenen Grafen Tyroller, Bogen, Piendl, Böhmen, Tyroller, Genealogie, str. 238–239, št. 4–5, 240, št. 15–18, 241 in 244, št. 23–26 in št. 28–32 ter 242–243, Tafel 17 (genealoška tabela), Jungmann-Stadler, Hedwig, str. 250 (genealoška tabela) in 288–289 (poreklo Bogenskih: potomci grofa Askvina in grofice Liutgarde Württemberske), *Europäische Stammtafeln ... XVI*, Tafel 80 B, Kosi, ... quam terram, str. 52–53 ter Štih, Dve novi notici, str. 36–39: v genealoški tabeli na str. 38 je gotovo zaradi tehnične napake prišlo do napačnih letnic pri posameznimi osebah, zato prilagam popravljen in dopolnjen genealoško tabelo z alodom Dobrna povezanih rodbin: glej Priloga 1.

¹⁴ O njem: Braunmüller, Die lobsamen Grafen, str. 127–132, Tyroller, Genealogie, str. 244, št. 25 in 242–243, Tafel 17 (genealoška tabela), *Europäische Stammtafeln ... XVI*, Tafel 80 B in Štih, Dve novi notici, str. 37–39.

¹⁵ V listini ni izrecno navedeno, da gre za utežno enoto za srebro (1 dunajska marka = 280 g) in ne za števno enoto (1 marka = 160 denaričev), čeprav je prva možnost bolj verjetna.

⁴ Glej op. 1.

⁵ Bucelin, *Germaniae topo-chrono-stemmatographia III.*, str. (b)141 (genealoška tabela).

⁶ Seifert, *Wahrhaftige Historische und Genealogische Beschreibung* – za popolni naslov glej spisek literature.

⁷ Stadl, *Hellglänzender Ehrensiegel V.*, str. 449–496.

⁸ Glej op. 2.

⁹ Pirchegger, *Die Herrschaften*, str. 14–17 in Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 220–222.

je v tem času že stal grad (Staro) Vitanje,¹⁶ ki ga je okoli leta 1140 z vojsko želel zasesti še neidentificirani Herman. Dve leti po Hartvikovi daritvi je na državnem zboru v Regensburgu med koncem maja in koncem junija 1149 za alod Dobrna dobil Hartvikov starejši brat grof Bertold II. (1134/35–† 21. III. 1167)¹⁷ še 100 mark (srebra). Bertold se je pri svojih zahtevah do aloda Dobrna skliceval na prejšnjo lastnico svojo teto,¹⁸ ki ga je odstopila Kadoldu iz Sommersdorfa (ok. 1130–ok. 1180),¹⁹ svobodnemu gospodu iz Bavarske v službi Bogenskih, s pogojem, da ga ta prepusti le njemu ali pa tistemu, za kogar bi on prosil, nikakor pa ne bratu Hartviku. Namig, zakaj bi teta izključila Hartvika iz posedovanja Dobrne, se verjetno kaže v tem, da je bil označen tako kot »najslabši človek« (*»homo pessimus«*) kot tudi, da je kot konverz in kot blaznež končal življenje (*»insanis vitam finivit«*) v samostanu Windberg. Skupna cena aloda Dobrna, ki je znašala 245 mark srebra (68,6 kg), kar ni bilo malo,²⁰ potrjuje pravilnost zgoraj navedenega mnenja, da gre za več kot samo vas Dobrno. Šele leta 1155, ko je bil Hartvik še vedno živ, a zaprt v samostan, je sledila dokončna predaja aloda Dobrna. Ob praznovanju takratne velike noči je škof Roman v Krko povabil grofa Rapota I. Ortenberškega (ok. 1123–† 26. VIII. 1184/86),²¹ začetnika še danes z imenom Ortenburg živeče bavarske veje Spanheimskih, ki mu je po navodilu Bertolda Bogenskega Sommersdorfski leta 1149 predal alod Dobrna. Rapoto, mrzli stric bratov Bogenskih, kar gotovo ni bilo brez pomena, je na velikonočni dan v prisotnosti nič manj kot 48 prič predal alod Dobrna krški škofiji. Med pričami je bil v skupini krških ministerialov tudi Odeskalk iz bližnjega Vitanja, sicer

pa domnevno eden od prvih članov rodbine prvotno krških ministerialov, iz katere bodo izšli tudi Dobrnški.²²

Že samo dejstvo, da so bili grofje Bogenski lastniki Dobrne, je vredno pozornosti. Gre namreč za domnevno stransko vejo Babenberških, ki se je od začetka 12. stoletja imenovala po kraju Bogen ob Donavi pri Straubingu. Rodbina je bila ena izmed najpomembnejših bavarskih plemiških rodbin, saj so po smrti zadnjega člana rodbine leta 1242 njihov grb s srebrno-modrimi karami prevzeli vojvode Bavarske Wittelsbachi in je še danes sestavni del grba dežele Bavarske. Iz omenjene listine izhajajoče, za najzgodnejšo zgodovino Dobrne ključno vprašanje, je, kdo je bila teta bratov Bertolda in Hartvika Bogenskih oz. kdo je bil lastnik Dobrne pred njo. Na prvi pogled je odgovor preprost: v listini omenjena teta grofov Bogenskih je bila Zofija († 6. IX. po 1132),²³ prva žena grofa Bertolda II. Andeškega († 27. VI. 1151),²⁴ ki je bila sestra njune matere Hedvike (* ok. 1092–† 1. XII. 1162),²⁵ sicer žene grofa Adalberta II. Bogenskega (1104–† 13. I. 1146).²⁶ Ta se je imenoval tudi po drugem sedežu rodbine Windberg pri Bognu, v katerem je ustanovil še danes delujoči samostan premonstratencev. Hedvika in Zofija sta bili hčerki in dedinji mejnega grofa Istre Popona II. Weimar-Orlamünde (* ok. 1065–† verjetno 1101)²⁷ in Rikarde († 8. IV. ok. 1125),²⁸ hčerke grofa Engelberta I. Spanheimskega

¹⁶ O gradovih Staro Vitanje, prva omemba gradu v letih 1172/76 ponarejeni listini z datacijo v leto 1140 (*MDC 1*, št. 111, *GZS 4*, št. 159), grad posredno omenjen leta 1144 z ministerialom Adalprehtom iz Vitanja (*GZS 4*, št. 200), in Novo Vitanje, prvič omenjen leta 1301 (gl. op. 51), ter Vitanjskih: Orožen, *Das Bisthum ... VIII.*, str. 452–470, Pirchegger, *Die Herrschaften*, str. 10–12, Pirchegger, *Die Untersteiermark*, 213–215, Stopar, *Vitanje*, Koropec, Vitanjsko zemljiško gospostvo, Blaznik, *Historična topografija ... 2*, str. 470–475, Stopar, *Grajske stavbe ... 2.*, str. 153–156 in Kos, D., *Vitez*, str. 391–393.

¹⁷ O njem: Braunmüller, *Die lobsamen Grafen*, str. 127–128 in 132–145, Tyroller, *Genealogie*, str. 241 in 244, št. 25 ter 242–243, Tafel 17 (genealoška tabela), Brunner, K., *Herzogtümer*, str. 86 in 191 (genealoška tabela) ter *Europäische Stammtafeln ... XVI*, Tafel 80 B.

¹⁸ Pisar listine je za ime tete pustil prazen prostor za naknadni vpis, vendar se to ni zgodilo in zato ne poznamo njenega imena.

¹⁹ O njem: Tyroller, *Genealogie*, str. 523, št. 110 in *Europäische Stammtafeln ... XVI*, Tafel 85.

²⁰ Ko je Adalbert IV. Bogenski leta 1189 (*URBK 1*, št. 152, *GZS 4*, št. 760) zastavil grad Krško z vsem pripadajočim, je bila zastavna vsota 700 mark preiskanega srebra.

²¹ O njem: Tyroller, *Genealogie*, str. 272–273, št. 19 in 278–279, Tafel 20 (genealoška tabela), Brunner, K., *Herzogtümer*, str. 162 (genealoška tabela) in 342 ter Štih, *Rodbina*, str. 66 in 75 (genealoška tabela).

²² Za vse sorodstvene povezave Dobrnških glej Priloga 2: Dobrna (Neuhaus) do sredine 15. stoletja – genealoška preglednica (dopolnjeno), ki je zaradi omejenega prostora v primeru ostalih vej ne bom podrobneje utemeljeval.

²³ O njej: Jungmann-Stadler, Hedwig, str. 248, Brunner, K., *Herzogtümer*, str. 336 (genealoška tabela), 366 (genealoška tabela) in 367 ter Komac, *Od mejne grofije*, str. 52, 55–56 in 102.

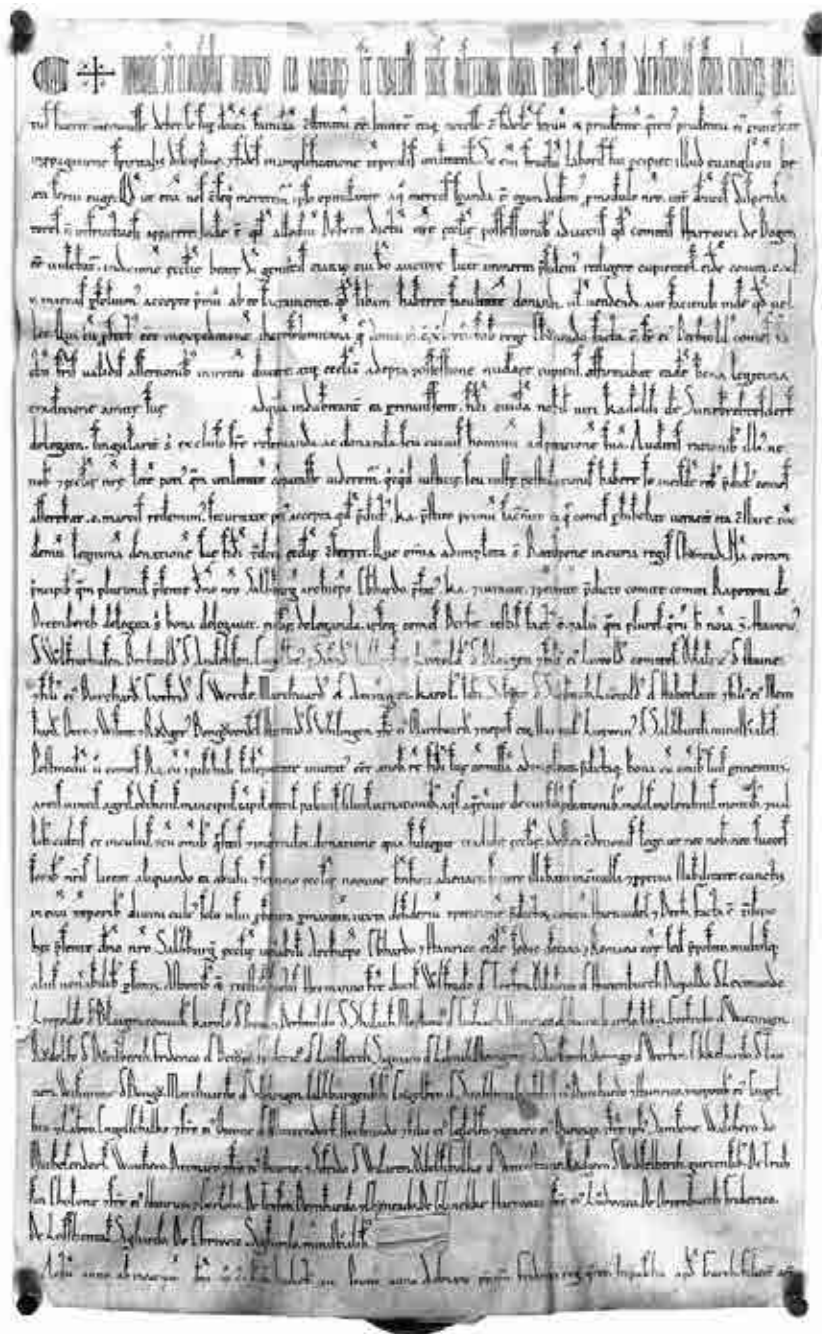
²⁴ O njem: Tyroller, *Genealogie*, str. 153–154, št. 30 in 158–159, Tafel 10/1 (genealoška tabela), Brunner, K., *Herzogtümer*, str. 191 (genealoška tabela), 291, 336 (genealoška tabela), 366 (genealoška tabela) in 367, Štih, *Kranjska – Krain*, str. 11–13, 20 in 25–26 ter Komac, *Od mejne grofije*, str. 52–53, 102 in 116.

²⁵ O njej: Braunmüller, *Die lobsamen Grafen*, str. 106–107, 110 in 146 (genealoška tabela), Jungmann-Stadler, Hedwig, *Europäische Stammtafeln ... XVI*, Tafel 80 B, Štih, *Dve novi notici*, str. 37 in Komac, *Od mejne grofije*, str. 52.

²⁶ O njem: Braunmüller, *Die lobsamen Grafen*, str. 102–127, Tyroller, *Genealogie*, str. 240, št. 17 in 242–243, Tafel 17 (genealoška tabela), Jungmann-Stadler, Hedwig, str. 249 in 288–300, *Europäische Stammtafeln ... XVI*, Tafel 80 B, Štih, *Dve novi notici*, str. 37 in Komac, *Od mejne grofije*, str. 52.

²⁷ O njem: Jungmann-Stadler, Hedwig, str. 243–245, Brunner, K., *Herzogtümer*, str. 162 (genealoška tabela), 164, 167 (genealoška tabela), 335 in 336 (genealoška tabela), Štih, *Oglejski patriarhi*, str. 42–43, Štih, *Kranjska – Krain*, str. 12–13 in 20, Štih, *Dve novi notici*, str. 37 ter Komac, *Od mejne grofije*, str. 52, 55–56 in 102.

²⁸ O njej: Tyroller, *Genealogie*, str. 269, št. 6 in 278–279, Tafel 20 (genealoška tabela), Jungmann-Stadler, Hedwig, str. 247 (njen prvi mož ni bil Bertold Schwarzenberški in zato je imela dva moža), Brunner, K., *Herzogtümer*, str. 162 (genealoška tabela), 268, 335 in 336 (genealoška tabela), Štih, *Dve novi notici*, str. 37–38 ter Štih, *Rodbina*, str. 60 in 75 (genealoška tabela).

Listina ddo. 1155, III. 27., Krka kriškega škofa Romana I. s prvo omembo Dobrne (org. KLA, fotografija: MOM).
Med pričami je naveden tudi Odeskalk iz Vitanja, domnevno eden od prvih članov rodbine prvotno krških ministerialov, iz katere bodo izšli tudi Dobrnški.

(1057–† 1. IV. 1096),²⁹ sicer v času investiturnega spora voditelja papeške stranke v Vzhodnih Alpah in ustanovitelja samostana benediktincev Šentpavel. Obenem sta bili Hedvika in Zofija nečakinji Ulrika

II. Weimar-Orlamünde († 13. V. 1112)³⁰ s katerim je izumrla starejša linija grofov Weimarskih in po njegovi smrti sta obe podedovali njegove posesti na Kranjskem. Prav iz te rodbinske povezave so izvirale

²⁹ O njem: Tyroller, Genealogie, str. 264–265, št. 2 in 278–279, Tafel 20 (genealoška tabela), Brunner, K., *Herzogtümer*, str. 161, 162 (genealoška tabela), 268–269, 316 in 328 ter Stih, Rodbina, str. 58, 59–60 in 75 (genealoška tabela).

³⁰ O njem: Jungmann-Stadler, Hedwig, str. 243 in 245 (napačno: »mejni grof Istre«), Brunner, K., *Herzogtümer*, str. 336 (genealoška tabela) in Komac, *Od mejne grofije*, str. 52 in 55.

tako obsežne posesti grofov Andeških³¹ na območju Koroške in Kranjske kot tudi posest Bogenskih na Kranjskem:³² Ljubljana, Bašelj pri Preddvoru, Dvor ob Krki, Raka, Konjsko in Preska pri Boštanjju, Krško in Vipava, in Koroškem:³³ Podkrnos (nemško Gurnitz) in Jezernica (nemško Glanfurt) pri Celovcu, Ribnica (nemško Reifnitz) ob Vrbskem jezeru ter Khünburg v Ziljski dolini. Običajno se kranjskim posestim Bogenskih doda še Dobrna, ki je bila na območju Savinjske krajine.

Vendar je bila v listini iz leta 1155 za teto bratov Bogenskih uporabljena beseda *amita*, kar pomeni očetovo sestro ali ženo očetovega brata, in ne *matertera*, kar pomeni materino sestro.³⁴ Zato za teto bratov Bogenskih pridejo v poštev samo sestre in žene bratov njunega očeta grofa Adalberta. Njegova edina v virih znana sestra je bila Liutgarda (* ok. 1075–† 31. XII. verjetno po 1100),³⁵ od leta 1094 žena vojvode Češke Bretislava II. (1092–1100),³⁶ ki je bil umorjen v atentatu. V zakonu se jima je rodil sin Bretislav († 8. III. po 1130), ki pa ga je dal leta 1130 oslepiti njegov polstric vojvode Češke Sobeslav I. (1125–1140). O Liutgardini usodi po smrti moža ni znano nič, kar pa ne pomeni, da jo lahko izključimo kot možno lastnico Dobrne. Kot kandidatki za lastnici Dobrne ne prideta v poštev ženi Adalbertovih bratov Friderika

(ok. 1100)³⁷ in Bertolda I. (1104–† 2. VIII. 1141),³⁸ ker jih najverjetneje nista imela. Prvi se omenja samo enkrat in najverjetneje ni bil poročen, drugi pa je po ok. 1105 postal menih in nato opat samostana benediktincev St. Blasien v Schwarzwaldju. Možno je, da je imel Adalbert še kakšno sestro in/ali poročenega brata, ki ni omenjen v ohranjenih virih ali pa v teh še ni bil odkrit. Ne glede na to, da ne morem ugotoviti zanesljive identitete tete Bogenskih, je dejstvo, da je bil alod Dobrna že pred sredino 12. stoletja v posesti Bogenskih in da ni izviral od Weimar-Orlamündskih ali Spanheimskih. Glede na to, da obstaja možnost tudi koroškega porekla grofov Bogenskih,³⁹ menim, da velja iskati odgovor v tej smeri.

Za nadaljnji razvoj Dobrne je bila pomembna leta 1155 zapisana želja grofov Hartvika in Bertolda Bogenskih, da aloda Dobrna ne sme škof Roman, ne kateri izmed njegovih naslednikov, dati v fevd, temveč naj ga za večne čase obdrži krška cerkev. Ta želja nam omogoča, da območje aloda Dobrna prepoznamo v območju⁴⁰ kasnejših gradov Ranšperk (nemško Rabensberg, kasneje Ravni breg)⁴¹ pri Dobrni, ki se prvič omenja leta 1189⁴², Lemberg (v srednjem veku *Löwenberg*)⁴³ pri Novi cerkvi, ki se prvič

³¹ Omembe posesti Andeških na Kranjskem v 12. stoletju v nekrologu in listinah: da. (po 1115/20): Zofija, žena Bertolda II. Andeškega – Štefanja Gora pri Cerkljah (*GZS 4*, št. 116), da. (1147): Majnhard Schabab iz Kokre, ministerial Bertolda II. Andeškega – Preddvor (*MDC 3*, št. 1377/I, *GZS 4*, št. 235) in da. 1163, Škrlevo: Gerloh Velesovski, ministerial Bertolda III. Andeškega – Velesovo (*URBK 1*, št. 128, *GZS 4*, št. 462). Vse posesti Andeških na Kranjskem v 12. in začetku 13. stoletja: Komac, *Od mejne grofije*, str. 53–55 (tudi zemljevid 2).

³² Omembe posesti Bogenskih na Kranjskem v 12. stoletju v nekrologu in listinah: da. (1140/50) Hartvik (Bogenski) – Ljubljana (Štih, Dve novi notici, str. 11), da. (1154/56), »Hohenbruche« pri Bledu: Hedvika, mati Bertolda II. Bogenskega – Bašelj (*MDC 3*, št. 1377/VIII, *GZS 4*, št. 338), da. (1154/56), Luže: ista – Vipava (*MDC 3*, št. 1377/IX, *GZS 4*, št. 339), da. 1168, Liezen: Liutgarda, vdova Bertolda II. Bogenskega – Dvor ob Krki (*URBK 1*, št. 132, *GZS 4*, št. 497), da. 1171: Adalbert IV. Bogenski in njegova mati Liutgarda – priče »... de Wipach, ... de Gurkenueld, ...« (*MDC 3*, št. 1143, *GZS 4*, št. 527) da. 1178: (Liutgarda) Bogenska – Raka pri Krškem, Konjsko in Preska pri Boštanjju (*GZS 4*, št. 614) in ddo. 1189, VII. 25., Breže: Adalbert IV. Bogenski, sin Bertolda II. Bogenskega – Krško (glej op. 20). O posestih Bogenskih na Kranjskem in o Dobrni: Hauptmann, *Nastanek*, str. 92 in Hauptmann, Grofovi, str. 225–227.

³³ Omembe posesti Bogenskih na Koroškem v 12. stoletju v listinah: da. 1171: Adalbert IV. Bogenski in njegova mati Liutgarda – Jezernica in Ribnica, priče »... de Gurnitz, ...« (*MDC 3*, št. 1143, *GZS 4*, št. 527) in ddo. 1189, VII. 25., Breže: priče »Ministeriales de Pogin, Bernhardus Alramus et frater eius Gilsilbertus de Gurniz, Pero de Kinburch, Rudolfus castellanus de Riuzze, Ortolfus de Gurkenueld« (glej op. 20).

³⁴ Pomen obeh izrazov: Preinfalk, Rodbina, str. 364.

³⁵ O njej: Piendl, Böhmen, str. 139–140, Tyroller, Genealogie, str. 240–241, št. 18 in 242–243, Tafel 17 (genealoška tabela: napaka »poroka 1104«) ter *Europäische Stammtafeln ... XVI*, Tafel 80 B.

³⁶ O njem: Tyroller, Genealogie, str. 5–6, Tafel 2 (genealoška tabela).

³⁷ O njem: Tyroller, Genealogie, str. 240, št. 15 in 242–243, Tafel 17 (genealoška tabela).

³⁸ O njem: Tyroller, Genealogie, str. 240, št. 16 in 242–243, Tafel 17 (genealoška tabela).

³⁹ Članka o tem mi nista bila dostopna: Fink, Wilhelm: Kärntnerische Vorfahren der Grafen von Bogen?, *Jahresbericht des Historischen Vereins für Straubing und Umgebung*, 62, 1959, str. 26–31 in Fink, Wilhelm: Zur Frage der Ahnen der Grafen von Windberg-Bogen. *Jahresbericht des Historischen Vereins für Straubing und Umgebung*, 63, 1960, str. 23–37. Hauptmann, Grofovi, str. 226 meni, da je posest Bogenskih v Dobrni in na Gorenjskem izviral od Heme Krške ali od njenega rodu.

⁴⁰ Glej zemljevid: Ravnikar, *V primežu*, str. 442–443 (Posestna struktura v Savinjski in Šaleški dolini).

⁴¹ O gradu Ranšperk in Ranšperških: Orožen, *Das Bisthum ... VIII.*, str. 507–514, Pirchegger, Lemberg, str. 39–44, Pirchegger, *Die Herrschaften*, str. 14, Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 216–217, Blaznik, *Historična topografija ... 2*, str. 207–209, Stopar, *Grajske stavbe ... 3.*, str. 119–120, Kos, D., *Vitez*, str. 362–362 in Ravnikar, *V primežu*, na več mestih, spoznanja povzeta na str. 452–453 (genealoška preglednica Poskus razrešitev genealogije družin Ranšperško-Lemberških) in 462–463 (genealoška preglednica Poskus rekonstrukcije rodbinskih povezav družin »Sentiljskih«, Ranšperških, Helfenberskih in Freudenberskih).

⁴² S pričanjem Ulšalka II. (= »mlajšega«) Ranšperškega v listini ddo. 1189, IV. 20. (*MDC 1*, št. 342).

⁴³ O gradu Lemberg in Lemberških: Orožen, *Das Bisthum ... VIII.*, str. 196–210 (pomešano z Lembergom pri Poljčanah), Pirchegger, Lemberg, str. 39–44, Pirchegger, *Die Herrschaften*, str. 14, Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 216–217, Kolšek, Gospodarsko stanje, str. 21–38, Blaznik, *Historična topografija ... 1*, str. 414–415, Stopar, *Grajske stavbe ... 3.*, str. 67–72, Kos, D., *Vitez*, str. 308–310 in Ravnikar, *V primežu*, na več mestih, spoznanja povzeta na str. 452–453 (genealoška preglednica Poskus razrešitev genealogije družin Ranšperško-Lemberških) in 462–463 (genealoška preglednica Poskus rekonstrukcije rodbinskih povezav družin »Sentiljskih«, Ranšperških, Helfenberskih in Freudenberskih), glej tudi prispevek Igorja Sapača v tej številki Kronike.

omenja leta 1213,⁴⁴ Helfenberg (tudi Soteska)⁴⁵ pri Veliki Pirešici, ki se prvič omenja verjetno leta 1224, zagotovo pa leta 1251,⁴⁶ in najmlajšega Dobrna, katerega nemško ime pomeni Novi grad.⁴⁷ Ti gradovi niso sodili med »pet glavnih fevdov« krške škofije: Planina (nemško Montpreis), Podsreda (nemško Hörberg), Lemberg (v srednjem veku *Langenberg*) pri Poljčanah, Kunšperk (nemško Königsberg) in Rogatec (nemško Rohitsch), navedenih v listini krškega škofa Ulrika I. Ortenburškega (1221–1253) iz leta 1251.⁴⁸ Te gradove so imeli v tem času v fevdu rodbine gosposkega in celo svobodnega stanu:⁴⁹ Planino gospodje Svibenski, katerih veja so bo kasneje imenovala po Planini, Podsredo gospodje Podsredski, veja gospodov Ptujskih, Lemberg pri Poljčanah svobodni gospodje Žovneški, ki so se tudi imenovali po Lembergu in bodo kasneje postali grofje Celjski, Kunšperk gospodje Kunšperški, veja gospodov Ptujskih, in Rogatec gospodje Rogoški. Na vseh gradovih nekdanjega aloda Dobrna, torej na Ranšperku, Lembergu pri Novi Cerкви, Helfenbergu in Dobrni, pa so živele sorodstveno povezane družine krških vitezov Ranšperških in njihovih vej Lemberških, Helfenberških in Dobrnških,⁵⁰ ki so opazno nižjega stanu kot nosilci »petih glavnih fevdov« krške škofije. Te družine so živele na gradovih zgolj kot kastelani in jih niso imele v »pravem« fevdu. Želja Bogenskih

se kasneje ni več spoštovala, saj so gospodje Ptujski dobili v fevd gradove Ranšperk, Lemberg pri Novi Cerкви in Dobrna, Žovneški pa grad Helfenberg. Sodeč po osebnih imenih so Ranšperški morda izvirali od kastelanov gradu Vitanje, sicer najstarejšega in glavnega krškega gradu na tem območju.⁵¹ Sredi 13. stoletja se je izoblikovala veja rodbine tudi na Gorenjskem s sedežem na gradu Rabensberk (nemško Rabenberg, kasneje Vranja peč)⁵² pri Kamniku, ki je izumrla po letu 1320.⁵³ Potem ko so konec 13. stoletja gospodje Ptujski pridobili grad Lemberg,⁵⁴ so se Lemberški preseli na Dolenjsko na grad Štrasberk (nemško Strassberg)⁵⁵ in na njem živeli do izumrtja v začetku 15. stoletja.⁵⁶ Vse veje Ranšperških so prvotno imele v grbu krokarja na hribu,⁵⁷ kar je sicer lep primer govorečega grba (krokar = nemško der Rabe) in dokazuje njihovo skupno poreklo. Rabensberški so grb spremenili v krokarja, ki pleza po hribu,⁵⁸ Lemberški oz. Štrasberški pa v spet govoreči grb s heraldično naprej (torej proti levi) gledajočim levom, ki se vzpenja po trohribu⁵⁹ (lev = nemško der Löwe). Najbolj so menjavali grbe Helfenberški, ki so imeli prvotno v grbu krokarja na peterohribu⁶⁰, kasneje pa srebrno škarnico z (zgoraj) rdečim in (spodaj) črnim poljem⁶¹ ter šele v 15. stoletju govoreči

⁴⁴ S pričanjem Eberharda Lemberškega v listini da. 1213, Maribor (*UBSt* 2, št. 125).

⁴⁵ O gradu Helfenberg in Helfenberških: Orožen, *Das Bisthum ... V*, str. 370–377, Zahn – Siegenfeld, Nachwort, str. 37–38, Starzer, *Die landesfürstlichen Leben*, str. 235/67, Pirchegger, *Die Grafen*, str. 181, Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 227, Blaznik, *Historična topografija ... 1*, str. 273–275, Stopar, *Grajske stavbe ... 3*, str. 127–129, Kos, D., *Vitez*, str. 287–289 in Ravnikar, *V primežu*, na več mestih, spoznanja povzeta na str. 452–453 (genealoška preglednica Poskus razrešitev genealogije družin Ranšperško-Lemberških) in 462–463 (genealoška preglednica Poskus rekonstrukcije rodbinskih povezav družin »Sentiljskih«, Ranšperških, Helfenberških in Freudenberških).

⁴⁶ S pričanjem Henrika »de Nouo Castro« v listini ddo. 1224, III. 29., Straßburg (*MDC* 1, št. 498, fotografija *MOM*) oz. Henrika I. Helfenberškega v listini ddo. 1251, VIII. 6., Bizeljsko (*GZS* 6/1, št. 141).

⁴⁷ Stopar, *Grajske stavbe ... 3*, str. 33 in 33–34, op. 3 ugotavlja, da v ruševinah gradu ni opaziti romanske gradnje.

⁴⁸ Listina ddo. 1251, XI. 30. (*GZS* 6/1, št. 144).

⁴⁹ Vse navedene rodbine so predstavljene tudi z navedbo starejše literature v Kos, D., *Vitez*, str. 220–224 in 341–344 (Svibno in Planina), 310–313 in 408–410 (Lemberg pri Poljčanah in Žovnek), 304–307 (Kunšperk) in 365–366 (Rogatec). Izjema so gospodje Podsredski, ki niso bili stranska veja Svibenskih, temveč stranska veja Ptujskih, o čemer sem že večkrat pisal: Hajdinjak, *Gospe*, str. 75, Vidmar – Hajdinjak, *Gospodje / Lords*, str. 14, Hajdinjak, *Viteštvo*, str. 116 in Hajdinjak, Rajhenburški, str. 723. Sicer pa o gradu Podsreda in Podsredskih: Orožen, *Das Bisthum ... VI*, str. 317–323, Pirchegger, *Die Grafen*, str. 190 in 199 (genealoška preglednica), Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 242–243, Schmölzer, *Die Adelswappen*, str. [52]–[53], Koropec, *Zemljiško gospostvo Podsreda*, Blaznik, *Historična topografija ... 2*, str. 103–104, Stopar, *Grajske stavbe ... 5*, str. 79–92, Stopar, *Grad Podsreda*, Kos, D., *Blesk*, s. v. in Kos, D., *Vitez*, str. 348–350.

⁵⁰ Glej Priloga 2.

⁵¹ Morda iz izvor iz Vitanja kaže tudi samo v registru ohranjenega listina da. 1301, po kateri sta krškemu škofu Henriku III. brata Viljem I. in Bertold Štrasberška predala grad »Neuhaus« v Vitanju (Wiessner, Gurker Urbare, str. 390, št. 156).

⁵² O gradu Rabensberk in Rabensberških: Kos, M., *Gradivo ... II*, str. 421–422, Stopar, *Grajske stavbe ... 7*, str. 126–129 in Kos, D., *Vitez*, str. 206–207.

⁵³ Kot zadnji moški član rodbine Heinzel/Henrik Rabensberški v listini ddo. 1320, V. 18. (org. ARS, citirano po Kos, D., *Vitez*, str. 206, op. 673).

⁵⁴ Iz listine ddo. 1288, XII. 8., Ptuj (*UBOÖ* 4, št. 101) izhaja, da je bil grad že prej v posesti Ptujskih. Brata Viljem I. in Bertold Lemberška oz. Štrasberška sta se z listino ddo. 1299, X. 27., Vitanje dokončno odpovedala gradu (*UBOÖ* 4, št. 340).

⁵⁵ O gradu Štrasberk in Štrasberških: Kos, M., *Gradivo*, str. 577–578, Stopar, *Grajske stavbe ... 14*, str. 103–104 in Kos, D., *Vitez*, str. 231.

⁵⁶ Kot zadnji moški član rodbine Viljem II. Štrasberški, ki pa se ne omenja zadnjic v listini ddo. 1389, IV. 22, Celje (org. ARS, citirano po Kos, D., *Vitez*, str. 231, op. 817), temveč še tudi v 1403/04 nastalem spisku fevdov krške škofije »in der marich und Krain« (Wiessner, Gurker Urbare, str. LXVII, op. 32).

⁵⁷ Grb je prvič viden kot krokar na peterohribu na pečatu Ortolf I. Ranšperškega (napis: »+ S. ORTOLPHI • DE • RABENSBERCH«), ohranjenega na listini Henrika I. Helfenberškega ddo. 12. III. 1256, Pilštajn (org. DOZA, fotografija *MOM*, *UBSt* 3, št. 193, opis pečata Zahn – Siegenfeld, Nachwort, str. 38).

⁵⁸ Grb je viden na pečatu Hajncla/Henrika Rabensberškega, ohranjenega na listini ddo. 1303, VIII. 4. (org. ARS, fotografija pečata Kos, D., *Vitez*, str. 206, sl. 59).

⁵⁹ Grb je viden na pečatih Hansa I. Štrasberškega na listinah ddo. 1335, III. 24. (*TKL* 1, št. 55, fotografija pečata str. 432, pril. 88) in ddo. 1340, IX. 9. (org. ARS, citirano po GZS, fotografija pečata Kos, D., *Vitez*, str. 231, sl. 68) ter Vošalka/Ušalka IV. Štrasberškega na listini ddo. 1335, V. 25. (*TKL* 1, št. 56, fotografija pečata str. 432, pril. 89).

⁶⁰ Glej op. 57.

⁶¹ Grb je viden na pečatu Štefana II. Helfenberškega, ohranjenega na listini ddo. 1406, II. 3. (org. ARS, fotografija pečata

grb s slonom in stolpom (Helfenberg = »helfant« + berg). Kljub temu pa se je krokar kot del njihovega grba uporabljal tudi še v 16. stoletju.⁶²

Dobrna in osemnajst Neuhausov

Na vprašanje, kdaj se v virih prvič pojavijo Dobrnski in z njimi grad Dobrna, ni lahko odgovoriti že zaradi tega, ker je bilo na Dobrni bližnjih območjih v srednjem veku še osemnajst gradov z istim imenom v nemščini. Gradov z imenom Neuhaus, za katere nisem ugotovil plemičev ali plemiških rodbin, ki bi se po njih imenovali, je osem:

- v Zgornji Avstriji grad Neuhaus⁶³ pri Geinbergu oz. Riedu am Inn, prvič omenjen leta 1280, in grad Neuhaus⁶⁴ na Donavi pri St. Martin im Mühlkreis, prvič omenjen leta 1319;
- na Bavarskem grad Neuhaus⁶⁵ na Innu nasproti današnjemu zgornjeavstrijskemu mestu Schärding, prvič omenjen leta 1320;
- v avstrijski Koroški grad Neuhaus⁶⁶ na reki Zilji pri Podklostru (nemško Arnoldstein), prvič omenjen leta 1307, ki se kasneje ne omenja več, je pa dal ime vasi Neuhaus an der Gail s slovenskim imenom Poturje (po 597 m visoki vzpetini Turja, nemško Turnberg, na katerem so ostanki gradu);
- na avstrijskem Štajerskem grad Neuhaus (od leta 1672 Trautenfels)⁶⁷ v Aniški dolini pri Lieznu, prvič omenjen leta 1262;
- na Tirolskem grad Neuhaus⁶⁸ pri Gundhabingu oz. Kitzbühlu, prvič omenjen v letih 1262–1277 ali 1296–1313, vendar že leta 1323 porušen ter nikoli več obnovljen;
- na Gradiščanskem grad Neuhaus (slovensko in madžarsko Dobra)⁶⁹ ob današnji tromeji med Avstrijo, Madžarsko in Slovenijo, ki je bil zgrajen pred letom 1326;
- na Hrvaškem grad Vrbovec (nemško ime Neuhaus, madžarsko ime Orbolc)⁷⁰ pri Humu na

Sutli in nasproti Rogatcu, ki se prvič omenja leta 1338.

Sedem gradov z imenom Neuhaus, po katerih se imenujejo plemiči ali plemiške rodbine, je zaradi časovne ali geografske oddaljenosti oz. višjega plemiškega stanu manj problematičnih za morebitno zamenjavo z Dobrno in Dobrnskimi:

- v južnem delu Češke, blizu meje z Moravsko in Spodnjo Avstrijo, grad Hradec (nemško Neuhaus) v mestu Jindřichův Hradec (nemško Neuhaus), prvič omenjen leta 1220, je zgradil Henrik I. iz Hradca (1205–† 1237), začetnik rodbine gospodov iz Hradca (češko z Hradce, nemško von Neuhaus),⁷¹ veje znamenite češke plemiške rodbine Vitkovcev, ki je do izumrtja leta 1604 sodila med najbolj pomembne češke plemiške rodbine in katerih rodbinske povezave so v srednjem veku segale tudi na območje Koroške in Štajerske;⁷²
- v Furlaniji grad Castelnovo (tudi Castelnovo, nemško Neuhaus, tudi Nauhaus)⁷³ pri Pordenonu, po katerem se tudi imenujeta člana rodbine gospodov Devinskih Kono (1188–1227) leta 1223 in 1224 ter Štefan II. (1234–1260) leta 1260;⁷⁴
- na Tirolskem grad Neuhaus⁷⁵ pri Terlanu oz. Boznu, prvič omenjen leta 1228, po katerem se samo do leta 1270 imenujejo nekateri ministeriali⁷⁶ grofov Tirolskih in Goriško-Tirolskih;
- prav tako na Tirolskem grad Neuhaus⁷⁷ pri Gaisu oz. Brunecku, prvič omenjen leta 1248: po tem gradu se je od leta 1504, ko ga je kupil Mihael

dovi, s. v.

⁷¹ Kratek pregled zgodovine rodbine: Halada, *Lexikon*, str. 207–208.

⁷² Koroška: leta 1289 je bila Katarina, hči Ulrika I. iz Hradca, žena grofa Valterja II. Sternberškega (listina ddo. 1289, X. 9., pred Kisegom: *MDC 6*, št. 138) in leta 1337 je bila Klara, hči grofa Majnharda I. Ortenburškega, žena Ulrika III. iz Hradca (listina ddo. 1337, VI. 23., Ortnek: *MDC 10*, št. 59). Štajerska: Ana iz Hradca je bila gotovo pred letom 1390 druga žena Hansa Stadeskega, glavarja Štajerske v letih 1396–1398 (o njem: Naschenweng, *Die Landeshauptleute*, str. 79–80), in nato verjetno od leta 1401 tretja žena grofa Huga XII. Montfortskega iz bregenske veje na Pfannbergu (* 1357–† 4. IV. 1423), tudi glavarja Štajerske v letih 1413–1415 in minnesängerja (o njem: Naschenweng, *Die Landeshauptleute*, str. 89–91); in Ana, hči Henrika (III.) iz Hradca, je bila od leta 1391 žena Bernarda Liechtensteinskega iz judenburške veje, ki je bil prav tako glavar Štajerske v letih 1399–1401 (o njem: Naschenweng, *Die Landeshauptleute*, str. 83).

⁷³ O gradu Castelnovo: Štih, *Goriški grofje*, s. v.

⁷⁴ O obeh: Štih, *Goriški grofje*, str. 21, 52, 53 in 240 (genealoška preglednica) ter Štih, *I conti*, str. 31, 150–151 in 159 (genealoška preglednica). Štih sicer dvomi o Konovem imenovanju po Castelnovu v Furlaniji in meni, da je bil morda iz kraškega Novega gradu pri Podgradu. Menim, da ta dvom ni upravičen, saj je bil kraški Novi grad zgrajen šele okoli leta 1270.

⁷⁵ O gradu Neuhaus pri Boznu: Ladurner, Schloß, Huter et al., *Handbuch*, str. 596 in Bitschnau, *Burg*, str. 386–387.

⁷⁶ Tako leta 1228 Ekehard iz Neuhausu in v letih 1235 in 1242 Randold iz Neuhausu.

⁷⁷ O gradu Neuhaus pri Brunecku: Siefel, *Neuhaus* (napačno: prva omemba 1245), Huter et al., *Handbuch*, str. 565 (isto: 1245) in Bitschnau, *Burg*, str. 385.

Kos, D., *Vitez*, str. 287, sl. 91), njegove barve pa na grbu Hansa I. Helfenberskega v eni izmed grbovnihi knjig Krištofove bratovščine na Arlbergu (*Codex Figdor*, fol. 24v: faksimile kodeksa, risba grba Hupp, *Die Wappenbücher*, str. 199).

⁶² Tako tudi v Bartschevi grbovni knjigi iz leta 1567 (faksimile Zahn – Siegenfeld, list 73).

⁶³ O gradu Neuhaus v Innviertlu v Zgornji Avstriji: *Schloss Neuhaus (Geinberg)*.

⁶⁴ O gradu Neuhaus v Mühlviertlu v Zgornji Avstriji: Lechner et al., *Handbuch*, str. 83.

⁶⁵ O gradu Neuhaus na Bavarskem: *Schloss Neuhaus am Inn*.

⁶⁶ O gradu Neuhaus na Zilji: Kohla – Metnitz – Moro, *Kärntner Burgenkunde ... 1.*, str. 227–228.

⁶⁷ O gradu Neuhaus, danes Trautenfels: Huter et al., *Handbuch*, str. 174 in Ebner, *Burgen ... 2.*, str. 135–136.

⁶⁸ O gradu Neuhaus pri Kitzbühlu: fevdni zapis da. 1346 (*MDC 10*, št. 229), listina ddo. 1364, IX. 15., Pazin (*MDC 10*, št. 643) in Bitschnau, *Burg*, str. 385–386.

⁶⁹ O gradu Neuhaus na Gradiščanskem: Lechner et al., *Handbuch*, str. 749 in Engel, *Magyar középkori adattár*, s. v.

⁷⁰ O gradu Vrbovec: Szabo, *Sredovječni gradovi*, str. 100–101, Engel, *Magyar középkori adattár*, s. v. in Miletic, *Plemički gra-*

- Neuhauser († ok. 1530),⁷⁸ tudi imenovala meščanska in kasneje plemiška rodbina Neuhaserjev iz Brixna, katere prvotno ime pa je izviralo iz palače Neuhaus v Brixnu, omenjeni Mihael je znan iz slovenske zgodovine kot zastavni imetnik gospostva Tolmin v letih 1511–1523 in povod za tamkajšnji kmečki upor v letih 1513–1515;
- v Spodnji Avstriji grad Neuhaus⁷⁹ pri Badnu, prvič omenjen leta 1335, po katerem se imenuje viteška rodbina Neuhas(er),⁸⁰ katere člani so potem, ko so leta 1362 dobili v fevd deželnoknežji grad Wildegg⁸¹ v Wienerwaldu in leta 1377 prodali prvotni grad, do začetka 15. stoletja prevzeli ime po novem domovanju, nato pa ponovno prevzeli izvirno ime⁸² in ga uporabljali do izumrtja sredi istega stoletja;⁸³
  - na Kranjskem grad Neuhaus v Tržiču⁸⁴, ki se prvič omenja leta 1444,⁸⁵ ko je bil v posesti prvotno koroške in verjetno od srede 14. stoletja tudi kranjske viteške rodbine Paradeiserjev,⁸⁶ slednji bodo šele

od leta 1530⁸⁷ začeli uporabljati tržiški Neuhaus kot del svojega priimka, kar bodo ohranili tudi kasneje kot baroni in grofi od leta 1625 oz. 1644;

- na avstrijskem Štajerskem grad Neuhaus⁸⁸ pri Hartbergu, prvič omenjen leta 1455, na katerem je bila od prve omembe naprej viteška rodbina Drachslerjev na Neuhausu (Drachsler auf Neuhaus).⁸⁹

Gradovi z imenom Neuhaus, po katerih se imenujejo plemiške osebe ali rodbine, ki zaradi geografske ali časovne bližine oz. enakega plemiškega stanu povzročajo zamenjevanje z Dobrno in Dobrnskimi,⁹⁰ so trije. V izogib zamenjevanju teh gradov z Dobrno in Dobrnskimi, se bom najprej posvetil tem gradovom oz. po njih imenovanim osebam ali rodbinam.

Prvi med temi gradovi je leta 1219 prvič omenjen grad Neuhaus⁹¹ v Salzburgu. Grad, ki spremljen v dvorec stoji še danes v delu Salzburga na desni strani reke Salzach z imenom Gnigl, je bil postavljen izven mestnega obzidja. Ime je dobil kot nasprotje »starega gradu« Hohensalzburg nad mestnim središčem na levem bregu Salzach. Po njem se je v letih 1277–1293 imenoval tudi v koroških in štajerskih listinah pogosto omenjeni salzburški vitez Gotšalk (III.) ((1232/40) 1242–† 13. XII. 1298),⁹² ki se je

⁷⁸ O njem: Rutar, *Zgodovina Tolminskega*, str. 91–92, Rutar, *Zgodovinske črtice*, str. 10, Siesl, *Neuhaus*, str. 4, Seuffert, *Drei Register*, str. 176, 188, op. 65, 245, op. 50, 248, op. 7, 263 in 304, op. 4 ter Verbič, *Gospodarski in socialni položaj*.

⁷⁹ O gradu Neuhaus v Spodnji Avstriji: Lechner et al., *Handbuch*, str. 434–435 in Gröninger, *Bericht*.

⁸⁰ O njih: Donin, *Wildegg*, str. 11–15 in Gröninger, *Bericht*, str. 5.

⁸¹ O gradu Wildegg: Donin, *Wildegg* in Lechner et al., *Handbuch*, str. 602.

⁸² Tako se Pankrac (1406–1429, † pred 19. V. 1438) v listini ddo. 1406, XII. 28. (org. NÖLA, StA Urk 1701) imenuje po Wildegg, nato pa se od listine ddo. 1410, III. 2. (org. BayHStA, fotografija MOM) naprej imenuje kot Neuhaser in od listine ddo. 1427, II. 18., Dunaj (org. NÖLA, StA Urk 2187) kot Neuhauser na Wildegg.

⁸³ Zadnji moški član rodbine Toman III. se v meni znanih virih zadnjič omenja v listini da. 1449 (org. NÖLA, Hardegger Urk 0284).

⁸⁴ O gradu Neuhaus v Tržiču: Hitzinger, *Zur Geschichte*, str. 16 in 22–23, Kragl, *Zgodovinski drobci*, str. 122–129, Kos, M., *Gradivo ... II*, str. 650, Smole, M., *Grasčine*, str. 504–506 (nepravilno: po Neuhausu v Tržiču naj bi se imenovali »Janez pl. Neuhaus od 1363 do 1381 (= Hans Novograjski) in Niklas 1394 (= Nikl/Nikolaj (II.) Novograjski), v 15. stoletju pa Peter od 1401 do 1420 (= Peter (II.) Novograjski) ter Gašper 1440 (= Gašper (I.) Novograjski)«. Pri razreševanju dilem o začetkih Neuhausu mi je svoje ugotovitve posredoval dr. Matjaž Bizjak, za kar se mu na tem mestu zahvaljujem.

⁸⁵ Prvič omenjen v listini ddo. 1444, V. 16. (*TKL 2*, št. 224). V listini ddo. 1331, III. 17. se omenja posest v Hribu in Podpekarju (»Goertschach vnder dem sant«) pri Predvoru kot »pei dem Neuwven haus in Cbrain gelegen« (org. KLA AT-KLA 418-B-A 253 St, MDC 9, št. 430 in fotografija MOM, cf. tudi Kos, M., *Gradivo ... I*, str. 171 in 205 ter Kos, M., *Gradivo ... II*, str. 447) – gre za napačno poimenovanje gradu Novi grad (nemško Neuburg) ob Kokri.

⁸⁶ Vitezi Paradeiserji, bamberški in deželnoknežji ministeriali, so se imenovali po Paradeis, kar je verjetno kasnejši Gradisch (cf. MDC 4/1, št. 2437 op.). Od sredine 13. stoletja je njihov sedež grad Prägrad (tudi Pregrad) pri Glanhofnu oz. Feldkirchnu, ki ni isti kot grad Prägrad (tudi Pregrad) pri Zweinitzu v Krški dolini, na katerem so bili krški ministeriali. V začetku 14. stoletja so Paradeiserji izgubili grad Prägrad in morda so prav zato prisotni na Kranjskem od sredine 14. stoletja: listini ddo. 1348, IV. 19. (org. HHSStA, citirano po Stražar, *Morav-*

ška dolina, str. 102) in ddo. 1367, X. 25. (org. ARS, citirano po Hančič, *Klarise*, str. 259). O njih: Weiß, A., *Kärnten's Adel*, str. 108–109, Kneschke, *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexicon 7.*, str. 55–56 (brez omembe iz srednjega veka), Witting, *Beiträge*, str. 126–135 (kljub obsežnemu gradivu zelo nezanesljivo do sredine 16. stoletja) in Kohla – Metnitz – Moro, *Kärntner Burgenkunde ... 2.*, str. 43, 46, 48, 66, 84, 91, 99, 109, 110, 121 in 145 ter Wlattnig, *Abteilung*, str. 280 in 282–283. Svoje ugotovitve o začetkih Paradeiserjev na Kranjskem mi je posredoval dr. Matjaž Bizjak, za kar se mu na tem mestu zahvaljujem.

⁸⁷ V meni poznanih virih kot prvi uporabi Neuhaus v Tržiču kot del priimka Avguštin Paradeiser v listini ddo. 1530, IV. 25., Vetrinj (org. KLA, regest AT-KLA 418-B-A 2007 St).

⁸⁸ O gradu Neuhaus pri Hartbergu: Huter et al., *Handbuch*, str. 123 in Krenn, *Die Oststeiermark*, str. 286.

⁸⁹ O njih: Posch, *Die Drachsler*, str. 391–396.

⁹⁰ Tako sta s sklicevanjem na Nedopil, *Deutsche Adelsproben ... 1.*, str. 278–279, št. 1899 Dobrna in Novi grad zamenjana pri FRA II/79, str. 208 in Leitner, *Genealogische Anmerkungen*, str. 91, kjer se navajata kot starša Sigmunda I. in njegovih bratov nadškofa Eberharda III. in Andreja I. Nikolaj Dobrnški ter Katarina Gallenberška/Gamberška, dejansko pa gre za Nikla/Nikolaja (II.) Novograjskega in Klaro Gallenberško/Gamberško, glej listine ddo. 1387, IX. 10., ddo. 1387, IX. 10. in ddo. 1395, IV. 27. (vse org. StLA, Brunner, W. – Otorepec, *Das ältere Gallenberger Urkundenarchiv*, št. 76, 77 in 84). Tudi nista iz iste rodbine v listini ddo. 1463, I. 12., Wiener Neustadt, s katero je cesar Friderik III. izboljšal grb Kranjske, navedena »Neuhauserja«, pač pa je Erazem iz Novega grada, Andrej pa iz Dobrne (org. ARS, citirano po GZS), cf. Nared, *Dežela*, str. 44 in 146–147 (tudi črnobela fotografija listine).

⁹¹ V listini da. 1219, v kateri se omenja »Chuērradus de nova domo« (UBS 3, št. 748). O gradu Neuhaus v Salzburgu: Huter et al., *Handbuch*, str. 367 in Reindel-Schedl, *Die Herren*, str. 264, op. 62.

⁹² O njem: Reindel-Schedl, *Die Herren*, str. 262–265 in 280 (Stammtafel der Wispeck I), Dopsch – Lipburger, IX. 1. *Die rechtliche und soziale Entwicklung*, str. 723 in Freed, *Noble Bondsmen*, str. 141.

sicer imenoval po Unzingu pri Salzburgu. Bil je salzburski vicedom v Salzburgu v letih 1249, 1263–1272 in 1274, kastelan gradu Hohensalzburg leta 1276 ter dobrotnik leprozorija v Müllnu nekoč pred, danes v Salzburgu. Kljub mnenju nekaterih raziskovalcev⁹³ ni prvi znani Dobrnski. Po Gotšalkovi smrti se je po Neuhausu v Salzburgu imenoval samo še v letih 1296–1300 njegov zet in dedič Henrik Wiesbach/Wispeck (1261–† pred 9. XII. 1300) kot »sodnik iz Neuhaus«, za njim pa nihče več.

Grad Neuhaus (slovensko ime kraja Suha),⁹⁴ ki še danes spremenjen v dvorec stoji na desnem bregu Drave med Pliberkom in Labotom v avstrijski Koroški, je prvič omenjen leta 1264. Svoje ime je dobil kot nasprotje bližnjemu »staremu gradu« Žvabek (nemško Schwabegg), ki je sicer propadel že pred koncem srednjega veka. Po obdravskem Neuhausu imenovana brata Nikolaj (1282–1312) in Ulrik (1282) iz Neuhaus, ⁹⁵ viteza grofov Vovbrških, nista bila Dobrnška⁹⁶ in tudi ni ta Nikolaj isti kot Nikolaj II. Lemberški (1279 in 1286?).⁹⁷ Po tem Neuhausu se za Nikolajem ni imenoval nihče več.

Najbolj zapleteno zgodovino ima danes zapuščen grad Novi grad (nemško Neuhaus, italijansko Castelnuovo)⁹⁸ v Brkinih pri Podgradu, jugozahodno

od Ilirske Bistrice, ki je bil v lasti grofov Goriških. Prvič je omenjen leta 1275 kot »Castrum novum situm in Carsis«.⁹⁹ Ime je nastalo kot nasprotje bližnjemu »staremu gradu« Karsperk (tudi Karstperk) v Čičariji pri Golcu, jugozahodno od Podgrada in nedaleč od današnje slovensko-hrvaške meje. Po kraškem Novem gradu so se imenovale kar tri viteške rodbine in to celo istočasno, kar seveda otežuje razlikovanje posameznih rodbin.

Verjetni graditelji in tudi prvi stanovalci kraškega Novega gradu so bili goriški ministeriali Karsperški (tudi Karstberški)¹⁰⁰ iz »starega gradu« Karsperk, ki se po letu 1277 več ne omenjajo. Od Karsperških so domnevno izvirali Črnomaljski,¹⁰¹ ki so v 15. stoletju postali ena izmed najpomembnejših kranjskih plemijskih rodbin in so imeli od konca 14. stoletja v grbu¹⁰² levo poševni (levo zgoraj-desno spodaj) ali

⁹³ Npr. Leitner, Genealogische Anmerkungen, str. 96. Tudi velja opozoriti, da ni isti kot Gotšalk iz Hompoša (nemško Haus am Bachern), katerega pečat se je ohranil na listini ddo. 1292, X. 24., Maribor (org. SA Šentpavel, MDC 6, št. 238): napis: »+ S • GOTSCHALCI • DE • HAVS«, grb: medvedji taci, obrnjeni v nasprotnih smereh (opis in risba pečata: Rainer, *Die Adelswappen*, str. 68).

⁹⁴ O gradu Neuhaus pri Labotu: Weiß, A., *Kärntner's Adel*, str. 105, Pirchegger, *Die Herrschaften*, str. 15, op. 43, Kos, M., Monumenta, str. 344: prva omemba gradu v listini ddo. 1264, VII. 29., Velikovec (MDC 4/2, št. 2844: »*novum etiam castrum quod Zouch dicitur*«) in ne v listini ddo. 1288, VIII. 15., Ljubljana (MDC 6, št. 108 (napačno: »VIII. 13.«): »*neve haus zu Zouch*«), Kohla – Metnitz – Moro, *Kärntner Burgenkunde ... 2.*, str. 227, Huter et al., *Handbuch*, str. 276, Wiessner – Seebach, *Burgen*, str. 134–135, Smole, C., Frühe Verhältnisse, str. 23–24 in 28–29 ter Deuer, Bau- und kunstgeschichtliche Streifzüge, str. 195–196.

⁹⁵ Brata edinokrat omenjena skupaj v listini ddo. 1282, III. 8., Laško (MDC 5, št. 510, cf. Kos, D., *Vitez*, str. 196: Novi grad ob Kokri ali »radeški Novi grad«), Nikolaj nato omenjen sam od omembe v listini ddo. 1288, IV. 20., Pliberk (MDC 6, št. 90) do zadnje omembe v listini ddo. 1312, V. 25., Pliberk (RHS 1/1, št. 404).

⁹⁶ Na zadnje navedeni listini se je ohranil njegov pečat: napis: »+ S. NYCLA VON DEM NEWEN HOUŠ«, grb: minuskulna črka n (org. HHStA, opis in risba pečata: Rainer, *Die Adelswappen*, str. 68).

⁹⁷ Edina zanesljiva omemba v listini ddo. 1279, IX. 29., Gradec skupaj z bratom Viljemom I. in Bertoldom (MDC 5, št. 399). V listinah ddo. 1286, april 8., Žiže »*her Nycolav de Lengenburch*« (CeKL 1, št. 54), da. 1286, Žovnek »*Nicolao milite de Lengemberch*« (CeKL 1, št. 53) in ddo. 1298, IV. 11. »*her Nycla von Lengenburch*« (MDC 6, št. 401) je omenjen Nikolaj, kastelan Žovneških na gradu Lemberg pri Poljčanah (v srednjem veku *Lengenberg*).

⁹⁸ O gradu Novi grad ter o različnih rodbinah Novograjskih oz. Neuhausih: Kneschke, *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexicon* 6., str. 486, Czornig, *Görz*, str. 656–657, Rutar, *Newhaus-Castelnuovo* (1.), str. 191–203, Rutar, *Berichtigungen*,

str. 72, Rutar, *Završniška gosposčina*, str. 218–219, Rutar, *Newhaus-Castelnuovo* (2.), str. 115–123, Rutar, *Zgodovinske črtice*, str. 9–11, Koblar, *Regesti*, str. 200–211, Vilfan, *Zgodovinske slike*, Kos, M., *Urbarji ... 2. del*, str. 40–41, Trotter, *Die Burggrafen*, str. 99, op. 4, Igálffy-Igály, *Beiträge*, Smole, M., *Graščine*, str. 126, 317, 322–323 in 505, Štih, *Goriški grofje*, str. 108–110, 184 in 199, Sapač, *Grajske stavbe ... 19.*, str. 84–95, 162 in 172–173 ter Sapač, *Grajske stavbe ... 22.*, str. 341–343.

⁹⁹ Podobno tudi v listinah ddo. 1320, X. 20., »Tarum« Lenart (III.) in Lovrenc (Wachspeutl) »*fratribus de novo Kastro super Charstis*« (Kos, F., *Iz arhiva*, str. 59, št. 3) in ddo. 1330, VIII. 29. brata Albert in Friderik (I.) »*von den Newenhaus auf dem Charst*« (Ottenthal – Redlich, *Archivberichte ... III.*, str. 412, št. 2035).

¹⁰⁰ O gradu Karsperk/Karstperk in Karsperških/Karstperških: Kos, M., *Urbarji ... 2. del*, str. 40, Štih, *Goriški grofje*, str. 108–110 in Sapač, *Grajske stavbe ... 22.*, str. 66–71.

¹⁰¹ O gradu Črnomelj in Črnomaljskih (izbor): Strnadt, *Geschichte*, str. 184–188, Starkenfels – Kirnbauer von Erzstätt, *Die Wappen ... Oberösterreich*, str. 503–508, Kos, M., *Gradiivo ... I*, str. 92–93, Smole, M., *Graščine*, str. 125–126, Jarc, *Gospodje*, Štih, *Goriški grofje*, str. 107–112, Stopar, *Grajske stavbe ... 15*, str. 11–20, Kos, D., *Vitez*, str. 115–117 in Sapač, *Srednjeveški stavbni zasnovi*, str. 532–544.

¹⁰² Primeri grbov Črnomaljskih: pečat Raspa na listini ddo. 1326, VI. 16., Turjak (TKL 1, št. 47, fotografija pečata str. 432, pril. 86) – iz hriba rastoča rastlina; pečat Ulrika na listini ddo. 1353, V. 8. (org. ARS, opis grba Kos, D., *Vitez*, str. 116) – trije krogi (2:1); pečat Uzlajna na listini ddo. 1375, VI. 23. (org. ARS, fotografija pečata Kos, D., *Vitez*, str. 116, sl. 3) – iz trohriba rastoči štor; pečat Bertolda na listini ddo. 1375, VI. 23. (org. ARS, fotografija pečata Kos, D., *Vitez*, str. 116, sl. 4) – iz trohriba rastoče suho drevo; pečat Dipolda II. na listinah ddo. 1388, V. 14., ddo. 1395, I. 27. in ddo. 1398, XI. 22. (vse org. HHStA, opis in risba grba Starkenfels – Kirnbauer von Erzstätt, *Die Wappen ... Oberösterreich*, str. 503 in Taf. 116) – razklan, spredaj prazno, zadaj šahovnica s tremi vrstami navpično in šestimi vrstami vodoravno; pečat Majnclejna/Majnharda na listini ddo. 1389, I. 21. (TKL 1, št. 250, fotografija pečata str. 432, pril. 87, cf. opis in risba grba Starkenfels – Kirnbauer von Erzstätt, *Die Wappen ... Oberösterreich*, str. 503 in Taf. 116) – levo poševni tram; pečat Dipolda II. na listini ddo. 1390, V. 7. (org. ARS, fotografija pečata Kos, D., *Vitez*, str. 115, sl. 2) – levo poševni tram; pečat Petra na listini ddo. 1432, II. 2. (org. HHStA, opis in risba grba Starkenfels – Kirnbauer von Erzstätt, *Die Wappen ... Oberösterreich*, str. 503 in Taf. 116) – levo poševni tram; pečat Martina na listini ddo. 1436, XI. 7. (TKL 2, št. 185, fotografija pečata str. 654, pril. 86) – levo poševni tram; pečat Jurija na listini ddo. 1479, VII. 22. (org. HHStA, fotografija MOM) – levo poševni tram in

desno poševni (desno zgoraj-levo spodaj) tram s trivrstno ali redkeje dvovrstno rdečo-črno šahovnico na rdečem in redkeje srebrnem polju. Glede na to, da je imela ena izmed po kraškem Novem gradu imenovanih rodbin podoben grb¹⁰³ kot Črnomaljski: desno poševni (desno zgoraj-levo spodaj) ali levo poševni (levo zgoraj-desno spodaj) tram s trivrstno ali redkeje dvovrstno rdečo-črno šahovnico na srebrnem polju, so morda tudi ti izvirali iz rodbine Karsperskih. Vsekakor velja opozoriti, da Črnomaljski niso imeli do konca 14. stoletja podobnega grba kot domnevno iz Karsperskih izvirajoči Novograjski. Karsperski, ki jih je po izumrtju na Novem gradu domnevno zamenjala tržaška patricijska rodbina Borsa d'Argento, so morda izvirali iz Trsta. Temu v prid bi govorila prva omemba Karsperskih leta 1249,¹⁰⁴ ko je tržaški škof Ulrik de Portis (1234–1253) Almeriku, sinu pokojnega Ravina Karsperskega in možu tržaške ministerialke, dovolil gradnjo gradu Vikumberg¹⁰⁵ na ozemlju tržaške škofije. Prvi zanesljivi član domnevno iz Karsperskih izvirajočih Novograjskih je Vinter (1306–1320), sin drugače sicer neznanega Majnhalma (I.) († pred 12. VI. 1310)¹⁰⁶ in kuharski mojster grofa Henrika II. Goriškega († 24. IV. 1323) v letih 1306 in 1320. Po Novem gradu se izrecno imenuje od leta 1310.¹⁰⁷ Žal na trenutni stopnji poznavanja virov še ni možno sestaviti zanesljive genealogije teh

Novograjskih pred drugo polovico 15. stoletja.¹⁰⁸ Domnevno naj bi se leta 1358 Novograjski s tramom v grbu odselili v Krmin (italijansko Cormons) v Furlaniji in od takrat naprej naj ne bi imeli neposredne povezave z kraškim Novim gradom. Glede na pregledane viri se mi zdi, da tudi pred letom 1358, razen plemiškega priimka, ni opaziti jasne povezave z Novim gradom ali njegovim območjem. Pomislek o resničnosti odhoda iz Novega gradu v Krmin vzbuja domnevni povod za odhod: leta 1358 naj bi grof Majnhard VI. Goriški († po 6. V. 1385) zastavil Novi grad svoji sestri Elizabeti, ženi grofa Babonić-Blagajskega. Dejstva so drugačna: tega leta sta Majnhard in njegov brat Henrik III. zastavila grad Rašpor v Istri Elizabeti in njenemu možu Juriju I. Krbavskemu.¹⁰⁹ Rodbina Novograjskih s tramom v grbu sicer živi še danes z imenom grofje Nayhauß oz. Nayhauß-Cormons v Nemčiji,¹¹⁰ stranska veja s sedežem na dvorcu Štmaver (italijansko San Mauro) pri Gorici pa je izumrla v 19. stoletju.

Prvi, ki so se imenovali po kraškem Novem gradu, so bili Novograjski s črno kroglo na srebrnem polju v grbu.¹¹¹ Tudi ti so bili vitezi grofov Goriških. Začetnik rodbine Vitigon (I.) (1279–1300, † pred 6.

pečat Gašperja I. na listinah ddo. 1457, VII. 11., Wiener Neustadt in ddo. 1461, XI. 3., Gradec (obe org. HHStA, opis in risba grba Starkenfels – Kirnbauer von Erztstätt, *Die Wappen ... Oberösterreich*, str. 503 in Taf. 116) – levo poševni tram; pečat Hansa/Janeza II. na listini ddo. 1501, IV. 4. (org. ARS, fotografija listine SI AS 1063/1131) – levo poševni tram in orel z razprtimi krili v ozadju ter grbovna sklepnička iz druge polovice 15. stoletja iz gradov Hmeljnik in Klevevž (opis ter risba in fotografija Jarc, *Gospodje*, str. 122 in 140) – desno poševni tram. Različne verzije grba Črnomaljskih so narisane v Valvasor – Ramschissl, *Opus*, fol. 31, 33, 46, 55.

¹⁰³ Kraflser, *Steirischer Wappenschlüssel*, str. 33 navaja grb z desno poševnim tramom s šahovnico po imenu neznanega člana rodbine »Neuenhaus« iz leta 1347. Primeri grbov Novograjskih s tramom v grbu: grbovni plošči deželnega komturja križnikov na Tirolskem v letih 1495–1503 Volfganga Novograjskega/Neuhaserja (1475–† pred 25. VII. 1503, pred tem komtur komende Metlika vsaj leta 1475, komtur komende Ljubljana v letih 1478–1485, komtur komende Schlanders v letih 1486–1490 in komtur komende Lengmoos v letih 1490–1495) na gradovih Reifenstein pri Sterzingu – levo poševni tram in v komendi Sterzing – desno poševni tram (fotografiji in opisa Hye, *Auf den Spuren*, str. 89 in 237) ter nagrobnik Antonija Novograjskega/Neuhaserja (* 1505–† 1586) (opis Igálfy-Igály, *Beiträge*, str. 180–181 in fotografija Sapač, *Grajske stavbe ...* 22., str. 342) – levo poševni tram. Različne verzije grba Novograjskih s tramom v grbu so narisane v Valvasor – Ramschissl, *Opus*, fol. 30 (= grb komturja Volfganga Novograjskega/Neuhaserja), 69, 103, 180 in 246.

¹⁰⁴ Listina ddo. 1249, V. 25., Trst (*GZS 6/1*, št. 90).

¹⁰⁵ O gradu Vikumberg in Vikumberških: Kos, M., *Urbarji ... 2. del*, str. 41–42, Štih, *Goriški grofje*, s. v., Sapač, *Grajske stavbe ...* 22., 317–324 in Štih, *Goriški grofje in Trst*, str. 129–130.

¹⁰⁶ Listina ddo. 1310, VI. 12., Čedad (Otočec, *Gradivo*, št. 265).

¹⁰⁷ O njem: Štih, *Goriški grofje*, str. 110, 183–184 in 199. Izrecno imenovan po Novem gradu: »Wychardus nepos Wintheri de novo Castro« v listini ddo. 1310, V. 12., Gorica (Koblar, *Rege-sti*, str. 201).

¹⁰⁸ To je vidno iz tozadevne genealogije pri Igálfy-Igály, *Beiträge*, str. 44, kjer so do druge polovice 15. stoletja navedeni po generacijah: 1.) Vinter, 2.) Nikolaj, 3.) Simon, 4.) Janez, 5.) Franc in 6.) Jakob. V virih so do konca 14. stoletja omenjeni po verjetnih generacijah: 1.) Majnhalm (I.), 2.) Vinter (I.) in Amalrik, 3.) Vikard, Merklin/Markvard, Majnhalm (II.), Nikel/Nikolaj (I.), Vinter (II.), Mihael, Simon (I.), 4.) Nicoluscio/Nikolaj (II.) in Simon (II.).

¹⁰⁹ Listina ddo. 1358, XII. 12., Castelluto (Kos, M., *Odnosaji*, str. 299–300, št. 4). O gradu Rašpor: Klen, Prodaja, Štih, *Goriški grofje*, str. 97–100 in Štih, *I conti*, s. v.

¹¹⁰ Kneschke, *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexicon* 6., str. 453–454 in *Nayhauß (Neuhauß)* (http://de.wikipedia.org/wiki/Nayhau%C3%9F_%28Neuhau%C2%9F; 15. X. 2011).

¹¹¹ Grb je viden na pečatu Friclajna/Friderika Novograjskega (II.) iz Planine, ohranjenega na listini ddo. 1344, XII. 26. (org. ARS, citirano po GŽS, fotografija pečata Kos, D., *Vitez*, str. 137, sl. 17, opis pečata: oblika: okrogel 2r = 2,8 cm; napis: »+ S. FRICLINI D' CASTRO NOVO«; podoba: enostavna shema z grbovnim ščitom, grb v konicasto ovalnem ščitu: krogla), na pečatih Nikla/Nikolaja (II.) Novograjskega, Jurija (I.) Novograjskega in Niksa/Nikolaja (III.) Novograjskega, ohranjenih na listinah, navedenih v op. 90 (risbe grbov Brunner, W. – Otočec, *Das ältere Gallenberger Urkundenarchiv*, str. 205, št. 35) ter na pečatu Miksa/Mihaela (II.) na listini ddo. 1403, IV. 29. (*TKL 2*, št. 12, fotografija pečata str. 657, pril. 107). Barve grba so vidne na grbih Rudolfa Novograjskega v dveh grbovnih knjigah Kristofove bratovščine na Arlbergu (*Hauptbuch der Bruderschaft St. Christoph auf dem Arlberg*, HHStA Cod. W 242, fol. 195v in BayHStA, *Münchner Handschrift*, fol. 67v; risbi obeh grbov Hupp, *Die Wappenbücher*, str. 320). Rudolfa Novograjskega do sedaj še nisem zasledil v pisnih virih. Nenavadno je, da grb Novograjskih s kroglo v grbu ni narisani v Valvasor – Ramschissl, *Opus*. Na fol. 125 navedenega dela je med grbi nekdanjih vitezov in deželanov Kranjske grb, ki ustreza opisu grba Novograjskih s kroglo v grbu, vendar ima pripisano ime »v. Pailikb«. Za tem imenom se zelo verjetno skrivajo Poschi iz Kamna in Begunj ter Poljški iz Poljč na Gorenjskem (cf. Adam, *Grad Kamen ... II. del*, priloga): na njihov grb me je opozoril dr. Matjaž Bizjak, za kar se mu na tem mestu zahvaljujem.

VI. 1310),¹¹² ki je bil sicer v letih 1279–1300 komornik grofa Alberta II. Goriškega († 1325/27), se prvič imenuje po Novem gradu leta 1285. V naslednji generaciji¹¹³ sta sinova Vitigona (I.) živelata tudi na notranjskih gradovih Jama (nemško Lueg),¹¹⁴ tako je bil tamkajšnji kastelan leta 1328 Vitigon (II.), imenovan »Bogatec« (1300–1328),¹¹⁵ in Hošperk (nemško Haasberg) oz. v Planini (nemško Alben),¹¹⁶ po katerih se je imenoval Renco/Lovrenc (1307–† pred 10. VIII. 1332).¹¹⁷ Preostala brata Albert (1320–1332, † pred 10. VIII. 1381)¹¹⁸ in Friderik (I.) (1320–1330)¹¹⁹ sta leta 1330¹²⁰ izrecno omenjena kot brata »iz Novega grada na Krasu«. Kako pomembni plemiči so bili Novograjski, se kaže v podatku, da so v vojnem pohodu koroškega vojvode Henrika Goriško-Tirolskega († 2. IV. 1335) proti gospodarju Verone Cangrandu I. della Scallii poleteli leta 1324 sodelovali z dvanajstimi težko oboroženimi konjeniki: Friderik z dvema, »Bogatec« s šestimi in Renco s štirimi.¹²¹ Kaže, da so naslednje generacije Novograjskih živele in umirale na kraškem Novem gradu.¹²² Zenit ugle-

da je rodbina doživela s Hansom (1354–† pred 10. IX. 1387).¹²³ Njegova prva žena je bila Ana (1357–† pred 18. V. 1369) iz rodbine Blagoviških¹²⁴, hči Nikolaja in nečakinja Otokarja, ustanovitelja samostana klarisinj v Škofji Loki. Kot dedičino po svoji prvi ženi je Hans leta 1369 prodal grad Blagovico, sicer oglejski fevd, ženinemu sorodniku grofu Ivanušu iz takratni in sedanji državni meje na Kolpi bližnjega gradu Ribnik¹²⁵ pri Karlovcu. Najverjetneje je bil ta visokorodni sorodnik grof Ivan III. Babonić-Blagajski (1352–1382). S prodajo se je strinjala tudi Agneza (1357–1372), Hansova svakinja in žena Merklajna II. Lindeškega (1369–1372).¹²⁶ Kako pomemben je bil Hans Novograjski, se kaže v tem, da je bil leta 1385 med petimi plemiči, ki so grofu Majnhardu VI. Goriškemu svetovali, da naj bosta krški škof Janez IV. Mayerhofer (1376–1402) in grof Friderik III.

Neurumbaus želela podariti župnijski cerkvi sv. Krizogona/Kerševana v Hrušici (pri Podgradu), za svoj in dušni blagor svojega moža, eno kmetijo. Listino ddo. 1394, IV. 24., Novi grad (org. ARS, citirano po GZS) na domačem gradu izdata Nikl/Nikolaj (II.) in njegova žena Klara, sopečati pa Niks/Nikolaj (III.).

¹¹² Omembe: »de Novocastro« v listini ddo. 1285, III. 31., pri Greifenburgu (*MDC* 5, št. 630), zadnjič kot živ v listini ddo. 1300, VI. 20., Unec (Schumi, Urkunden, str. 245, št. 8: »*came-rario de Castronuovos*« in skupaj z Ulšalkom (II.) Wachspeutlom) in kot pokojni v listini ddo. 1310, VI. 6. (Oto-repec, *Gradivo*, št. 264). O njem: Štih, *Goriški grofje*, str. 199.

¹¹³ Za vse sorodstvene povezave Novograjskih s kroglo v grbu glej Priloga 3: Novi grad (Neuhas) »s kroglo v grbu« – genealoška preglednica (osnutek), ki je narejena na osnovi meni razpoložljivih virov in literature. Čeprav je genealoška tabela osnutek in za vsakega člana rodbine posamezno ne navajam virov, menim, da je lahko osnova za nadaljnje raziskave.

¹¹⁴ O gradu Jama: Rutar, Schloß, Kos, M., *Urbarni ... 2. del*, str. 54, Trotter, *Die Burgrafen*, str. 98–107, Kos, M., *Gradivo ... I*, str. 220 (»Jama, tudi Jamski grad pri Begunjah«), Kos, D., *Vitez*, str. 143 in Sapač, *Grajske stavbe ... 17.*, str. 44–67.

¹¹⁵ Prvič omenjen v listini ddo. 1300, VI. 20., Unec (Schumi, Urkunden, str. 245, št. 8). Zadnjič omenjen kot kastelan gradu Jama v listini ddo. 1328, VII. 8., Videm (*Documenti ... II.*, št. 520).

¹¹⁶ O gradu Hošperk in trgu Planina: Kos, M., *Urbarni ... 2. del*, str. 43–44 in 131–132, Kos, M., Doneski, str. 145–146, Kos, M., *Gradivo ... I*, str. 197, Kos, M., *Gradivo ... II*, str. 428–429 in 658, Bizjak, *Ratio*, str. 136–137 in 167–168, Kos, D., *Vitez*, str. 137 in Sapač, *Grajske stavbe ... 17.*, str. 15–19 in 93. Umrl je pred omembo v listini ddo. 1332, VIII. 10. (org. ARS, citirano po GZS).

¹¹⁷ Prvič omenjen kot kastelan iz Unca v listini ddo. 1307, VIII. 22., (Škofja) Loka (FRA II/35, št. 467)

¹¹⁸ Prvič omenjen v listini ddo. 1320, IV. 21., Begunje (Komatar, Ein Copialbuch, str. 52, št. 23, GZL 11/36),

¹¹⁹ Prvič omenjen v isti listini kot brat Albert. Zadnjič omenjen: glej op. 99.

¹²⁰ Glej op. 99.

¹²¹ Navedeni v spisku plačil iz dne 3. VI. 1324: Riedmann, *Die Beziehungen*, str. 550. Za primerjavo: Herdegen I. Ptujski je imel nič manj kot 50 težko oboroženih konjenikov in 16 strelec, kar je bil največji oddelek med plemiči iz današnjega slovenskega ozemlja in konkretno dvakrat večji oddelek od oddelka, ki ga je vodil Friderik Zovneški, bodoči prvi grof Celjski (Hajdinjak, *Viteštvo*, str. 117). O poteku pohoda: Lazar, *Vojni pohod* = The military campaign.

¹²² Z listino ddo. 1363, VI. 25., Gorica (Štih, *Goriški grofje*, str. 191) grof Majnhard VI. Goriški potrdi, da je takrat že pokojna »*Wrouw Margret etwenne Nicoluss Witwe von den*

Neurumbaus« želela podariti župnijski cerkvi sv. Krizogona/Kerševana v Hrušici (pri Podgradu), za svoj in dušni blagor svojega moža, eno kmetijo. Listino ddo. 1394, IV. 24., Novi grad (org. ARS, citirano po GZS) na domačem gradu izdata Nikl/Nikolaj (II.) in njegova žena Klara, sopečati pa Niks/Nikolaj (III.).

¹²³ Listine ddo. 1354, V. 4. (org. ARS, citirano po GZS) – prva omemba, ddo. 1355, X. 18. (*GZL* 7/31), da. 1356 (Kos, M., *Urbarni ... 2. del*, str. 134, op. 8), ddo. 1358, XI. 11. (org. HHStA, AT-Oesta/HHStA UR AUR 1358 XI 30), ddo. 1363, IX. 21. (org. ARS, citirano po GZS), ddo. 1369, V. 18. (org. ARS, citirano po GZS), ddo. 1373, XI. 7., Senožče (De Franceschi, I Castelli, str. 242–243, priloga IV.), da. 1376 (Trotter, *Die Burgrafen*, str. 34), ddo. 1381, VIII. 10. (org. ARS, citirano po GZS, cf. Koblar, Regesti, str. 206), ddo. 1385, V. 6., Heunfels (*MDC* 10, št. 928) – zadnjič omenjen kot živ, ddo. 1387, IX. 10. (Brunner, W. – Oto-repec, Das ältere Gallenberger Urkundenarchiv, št. 76) in ddo. 1387, IX. 10. (Brunner, W. – Oto-repec, Das ältere Gallenberger Urkundenarchiv, št. 77) ter) ter vpisi v urbar za gospostvo Švarcenek da. (1381/1403) oz. (ok. 1400) (Kos, M., *Urbarni ... 2. del*, str. 134 in str. 138).

¹²⁴ O stolpu/gradu Blagovica in Blagoviških: Schumi, Pfarre, Kos, M., *Gradivo ... I*, str. 21–22, Stražar, *Črni graben*, str. 93–100 in 146–149 in Bizjak, Otokar – članek, ki je najbolj popoln prikaz zgodovine rodbine, mi je posredoval avtor, ko je bil še v tisku, za kar se mu na tem mestu zahvaljujem.

¹²⁵ Ivanuš iz Ribnika se na Kranjskem omenja vsaj še v listini ddo. 1372, X. 1. (*TKL* 1, št. 192), ko od Ane iz Strettwegga, priorinje samostana Velesovo, kot njen »poseben prijatelj« (= sorodnik) kupuje posest pri Blagovici. Kot Blagajski in sin grofa Dujma se z brati omenja v listini ddo. 1378, V. 28. (*TKL* 1, št. 213). O gradu Ribnik, ki je bil v posesti grofov Babonić-Blagajskih v prvi polovici 14. stoletja, kasneje pa vsaj med letoma 1382 (listina ddo. 1382, IX. 12., org. DL št. 6949) in 1394 (listina ddo. 1394, VIII. 5., Zagreb, org. DL št. 25736, CD 17, št. 426) v posesti rodbine Akoš (madžarsko Ákos) iz Prodaviča, potomcev Mikka I., ban Slavonije v letih 1325–1343: Lopašič, *Oku Kupe*, str. 228–248, Szabo, *Sredovječni gradovi*, str. 54 (Sl. 29), str. 55 (Sl. 30) in 58–59, Engel, *Magyar középkori adattár*, s. v. in Miletić, *Plemički gradovi*, s. v. O grofih Babonić-Blagajskih (izbor): *MHHD* 28, Thallóczy, *Geschichte*, Engel, *Magyar középkori adattár*, s. v., Kos, D., *Vitez*, str. 219–220, Škiljan, *Srednjevekovni grad*, str. 99–101, Preinfalk, *Rodbina Ursini-Blagaj*, Miletić, *Plemički gradovi*, str. 102–103 in Kekez, *Na meji*, str. 86–102.

¹²⁶ O Agnezi Blagoviški in njenem možu Merklajnu II. Lindeškem: Kos, D., *Vitez*, str. 317 in 318 (genealoška preglednica: »Agneza z Dobrne« gotovo zaradi zamenjave Hansa Novograjskega s Hansom Dobrnskim).

Ortenburški (1374–† 28. IV. 1418) skrbnika njegovih mladoletnih sinov Henrika IV. (* 1376–† 18. III. 1454) in Janeza Majnharda († 1429/30), obenem pa jih je Majnhard določil za varuhe svojih mladoletnih sinov. Posamezni člani rodbine Novograjskih so opravljali kastelansko ali oskrbniško službo na Novemu gradu bližnjem gradu Švarcenek (nemško Schwarzenegg)¹²⁷ in še vedno tudi na Planini,¹²⁸ pa tudi na bolj oddaljenih gradovih Krmin¹²⁹ v Furlaniji, Klevevž (nemško Klingenfels)¹³⁰ na Dolenjskem, Goričane (nemško Görtschach)¹³¹ na Gorenjskem in Završje (italijansko Piemonte)¹³² v Istri. Novi grad je bil v letih 1392–1402 zastavljen Ani, hčerki grofa Majnharda VI. Goriškega in ženi grofa Ivana V. Modruško-Krčkega. Ta ga je kot vdova skupaj z Rašporjem ponudila Beneški republiki, vendar so Benečani prevzeli samo Rašpor.¹³³ Zdi se, da to dogajanje ni vplivala na bivanje Novograjskih na Novem gradu. Se potem, ko je bil Novi grad leta 1426¹³⁴ zastavljen mestu Trst za 1500 zlatnikov, je na njem do leta 1428¹³⁵ ostal Peter (II.) Novograjski (1395–1428)¹³⁶ kot njegov glavar. Petra so Tržačani odstavili zaradi številnih pritožb in spora s sorodnikom Angelom, na njegovo mesto pa postavili enega izmed mestnih patricijev.¹³⁷ Novograjski s kroglo v grbu tako izumrtja v drugi polovici 15. stoletja niso dočakali na Novem gradu.¹³⁸

¹²⁷ Npr. Niks/Nikolaj (III.) in Miks/Mihael (I.) v goriških urbarialnih dohodkih in obračunih iz leta 1398: Kos, M., *Urbarji ... 2. del*, str. 119, 120 in 121. O gradu in gospostvu Švarcenek: Rutar, *Završniška gosposčina*, Kos, M., *Urbarji ... 2. del*, str. 39–40, 118–121 in 133–144, Štih, *Goriški grofje*, s. v., Bizjak, *Ratio*, str. 163–167 in Sapač, *Grajske stavbe ... 19.*, str. 171–181.

¹²⁸ Npr. Jurij (I.) v listini ddo. 1403, IV. 29. (*TKL 2*, št. 12) in Nikolaj (V.) v listini ddo. 1453, VIII. 5., Gradec (*RI 13/29*, št. 52).

¹²⁹ Miks/Mihael (I.): listina ddo. 1399, I. 17. (Trotter, *Die Burggrafen*, str. 27).

¹³⁰ Gašper (I.) v letih 1397–1400: Bizjak, *Srednjeveški obračuni ... 2*, str. 354, 355, 356, 358, 359 in 363. O gradu in gospostvu Klevevž: Blaznik, *Zemljiška gospostva*, str. 5–40, Kos, M., *Gradivo ... I*, str. 257–258, Smole, *Graščine*, str. 217–219, Stopar, *Grajske stavbe ... 11–12*, str. 110–124, Bizjak, *Ratio*, str. 190–196, Kos, D., *Vitez*, str. 154–156, Stopar, *Klevevž in Granda, Grad Klevevž*.

¹³¹ Gašper (I.) leta 1429: Bizjak, *Ratio*, str. 128. O gradu in gospostvu Goričane: Kos, M., *Gradivo ... I*, str. 162–163, Smole, *Graščine*, str. 161–162, Stopar, *Grajske stavbe ... 7*, str. 55–57, Bizjak, *Ratio*, str. 127–128 in Kos, D., *Vitez*, str. 127–129.

¹³² Gašper (I.) leta 1438: Bizjak, *Ratio*, str. 139. O gospostvu Završje: Štih, *Goriški grofje*, s. v., Bizjak, *Ratio*, str. 139 in Štih, *I conti*, s. v.

¹³³ O okoliščinah in poteku prodaje Rašporja: Klen, *Prodaja*.

¹³⁴ Listini ddo. 1426, IV. 28., Trst in ddo. 1426, VIII. 7., Lienz (oboje *CDI*, s. d.). V prvi listini je omenjenih 2000 zlatnikov, v drugi pa 1500 zlatnikov.

¹³⁵ Listini ddo. 1428, IV. 11., Trst in ddo. 1428, IV. 21., Trst (oboje *CDI*, s. d.).

¹³⁶ Prvič omenjen v listini ddo. 1395, XII. 20. (org. ARS, Kos, D., *Vitez*, str. 137, op. 176). Zadnjič omenjen v listinah iz leta 1428, navedenih zgoraj.

¹³⁷ Tako je bil leta 1450 v imenu mesta Trst glavar na Novem gradu Andrej de Leo (*TKL 2*, št. 253 in 255).

¹³⁸ Zadnji meni znani član rodbine Novograjskih s kroglo v grbu

Po kraškem Novem gradu se je imenoval tudi v prvi tretjini 14. stoletja živeči Vošalk (II.) Wachspeutl (1300–† pred 1. VII. 1333),¹³⁹ ki je sodil med najpomembnejše viteze grofov Goriških. Bil je sin Vošalka (I.), imenovanega »Otzman« († verjetno pred 19. IX. 1303).¹⁴⁰ Prvič se imenuje Vošalk (II.) po Novem gradu leta 1300 in zadnjič leta 1319, od leta 1321 pa se imenuje po gradu Momjan (italijansko Momiano)¹⁴¹ v Istri. V že omenjenem pohodu proti Cangrandu della Scali poleti leta 1324 sta sodelovala tudi Vošalk (II.) z osmimi oz. desetimi težkimi konjeniki in petimi strelci ter njegov brat Markvard (I.) s štirimi težkimi konjeniki.¹⁴² Kaj je Vošalk (II.) smatral za svoj dom, se zrcali v njegovi oporočni, leta 1327 v minoritskem samostanu v Trstu zapisani želji, da bi bil pokopan v cerkvi sv. Krizogona/Kerševana v Hrušici pri Podgradu. Po Novem gradu so se imenovali tudi nekateri sorodniki Vošalka (II.), tako leta 1320¹⁴³ nečaka Lenart (III.) in Lovrenc kot »brata iz *Novega grada nad Krasom*«. Med po Novem gradu imenovane sorodnike pa ni sodil Nikolaj Ebersteinski, glavar v Pazinu leta 1362,¹⁴⁴ vnuk Vošalka (II.) Wachspeutla in sin njegove hčerke Itigalde/Hildegarde (1316–1341)¹⁴⁵ ter Fricla/Friderika Ebersteinskega,¹⁴⁶ kuharskega mojstra grofa Henrik II. Goriškega v letih 1310–1313 in nato maršal istega grofa v letih 1313–1324. Leta 1337 imenovani »*Niklas von Newenhaus*«, ki je bil kuharski mojster grofice Beatriks Goriške, je namreč Nikolaj (I.) (1337–1338, † verjetno pred 4. I. 1354)¹⁴⁷ iz rodbine Novograjskih s kroglo v grbu. Tudi velja opozoriti, da je Itigalda/Hildegarda ime-

je že omenjeni Erazem (glej op. 90), ki se zadnjič omenja v listini ddo. 1471, XII. 6., Gorica (Koblar, Regesti, str. 207).

¹³⁹ Omembi: »*de Nova domo*« v listini ddo. 1300, IV. 8., Gorica (Schumi, Urkunden, str. 243–244, št. 4) in »*de Castronovo*« skupaj z Vitigonom (I.) Novograjskim v listini ddo. 1300, VI. 20., Uñec (Schumi, Urkunden, str. 245, št. 8). O Wachspeutlih: Štih, *K zgodovini*, str. 189–192, Štih, *Goriški grofje*, str. 80–82 in 244 (genealoška preglednica) ter Štih, *I conti*, str. 175–179 (tudi genealoška tabela).

¹⁴⁰ Listina ddo. 1303, IX. 19., Planina (Koblar, Regesti, str. 200–201).

¹⁴¹ O gradu Momjan: Štih, *Goriški grofje*, s. v., Sirk, *Između lava*, s. v., Štih, *I conti*, s. v. in Sapač, *Gradovi*, str. 210–219.

¹⁴² Vošalk naveden v spisku ob skupnem popisu z osmimi konjeniki in z desetimi konjeniki skupaj z Markvardovimi štirimi konjeniki v spisku plačil iz dne 3. VI. 1324: Riedmann, *Die Beziehungen*, str. 546 in 550.

¹⁴³ Glej op. 99.

¹⁴⁴ O njem: Štih, *K zgodovini*, str. 191 in Štih, *Goriški grofje*, str. 82, 196 in 200.

¹⁴⁵ O njej: listine ddo. 1316, III. 17., Lienz (*MDC 8*, št. 310), ddo. 1335, I. 30., Gorica (Komatar, *Ein Copialbuch*, str. 54, št. 29), ddo. 1341, III. 31., Gorica (org. HHStA, Štih, *K zgodovini*, str. 191: »*Hiltigardis de Goritia filia quondam Osalci de Castronovo ac Nicolussius filius ei cum voluntate et consensu mariti sui Friderici de Wippach*«) in ddo. 1341, IV. 2., Bruck/Lienz (*MDC 10*, št. 137).

¹⁴⁶ O njem: Štih, *Goriški grofje*, str. 82, 187, 188, 199, 200 in 212.

¹⁴⁷ Umril je verjetno pred prvo omembo svojega domnevnega sina Hansa (glej op. 123), ki je zastopal interese svoje matere oz. njegove vdove. O njem: Trotter, *Die Burggrafen*, str. 101–102, Štih, *Goriški grofje*, str. 184 in 200 ter Pleterski, *Nevidna srednjeveška Evropa*, str. 112.

la leta 1341 drugega moža Friderika iz Vipave, ki ni isti kot omenjeni Friderik Ebersteinski. Zadnji meni znani moški član rodbine je bil leta 1341¹⁴⁸ zadnjič omenjeni Lenart (II.), imenovan »Lense«.

Prvi Dobrnski

Čeprav sta Henrik »*de Nouo Castro*«, omenjen leta 1224,¹⁴⁹ in Bertold »*de Castro Nouo*«, omenjen leta 1252,¹⁵⁰ gotovo člana rodbine Ranšperških, menim, da vseeno še nista Dobrnška. Grad Dobrna je namreč najmlajši izmed vseh gradov Ranšperških in je bil zgrajen po koncu romanike.¹⁵¹ Po mojem mnenju je prvi Henrik I. Helfenberški, drugi pa Bertold III. Rabensberški. Menim, da je grad Dobrna nastal šele potem, ko so okoli leta 1275 grad Ranšperk pridobili gospodje Ptujski.¹⁵² Namig na spremembo bivališča kažejo imena Ranšperških v drugi polovici 13. stoletja. Brata Henrik I. (1261 in 1262) in Eberhard I. (1262 in 1282)¹⁵³ sta vedno imenovana kot »*iz Ranšperka*«, torej kot še vedno živeča na gradu Ranšperk. V naslednji generaciji se domnevna Henrikova sinova – po imenu neznani in Leutold,¹⁵⁴ še vedno imenujeta »*iz Ranšperka*«, domnevna Eberhardova sinova – Albreht (1297) in Henrik II. (1297 in 1298),¹⁵⁵ pa tudi, razen zadnje omembe Henrika, ko je že imenovan kot »*Ranšperški*«, kar verjetno pomeni, da njegovo bivališče ni več Ranšperk. Po mojem mnenju je Ortolf iz leta 1290, ki je bil sin po imenu neznanega Leutoldovega brata, verjetno isti kot starejši od

dveh Ortolfov Ranšperških, ki ju očitno z bivališčem v Straßburgu na Koroškem ali v njegovi okolici najdemo v virih v letih 1339, 1343, 1344 in 1345.¹⁵⁶ V meni znanih virih se zadnji Ranšperški pojavijo leta 1388, ko sta omenjena brata Eberhard in Nikolaj, slednji se omenja tudi leta 1361, ter leta 1407, ko je omenjena vdova Kunigunda z mladoletnimi otroki Tomažem, Margareto in Katarino.¹⁵⁷

Če se je torej del rodbine Ranšperških odselil na Koroško, je drugi del ostal na novozgrajenem gradu, ki ga v virih prvič srečamo leta 1322¹⁵⁸ z omembo prvih Dobrnških – Albrehta, ki je morda isti kot Albreht Ranšperški, njegove žene Berte in Eberharda II., ki je morda sin Henrika II. Ranšperškega. Vsi trije so navedeni kot prodajalci kmetije pri Ranšperku, ki jo je od krškega škofa Henrika III. (1298–1326) dobil v fevd sicer drugače neznani, verjetno vitez gospodov Ptujskih Ulrik »*der feyngengnoewzzel*« iz Ranšperka. Eberharda najdemo v virih še v listinah v letih 1329, 1331 in 1335.¹⁵⁹ Najprej je naveden kot eden izmed štirih cenilcev in eden izmed štirih porokov Dipolda II. Kacenštajnskega ob prodaji gradu Kostrivnica pri Rogaški Slatini Frideriku Žovneškemu (1317–† 9. VIII. 1359), bodočemu prvemu grofu Celjskemu. Obe vlogi izkazujeta Eberhardov lokalni ugled, morda pa tudi sorodstvo s Kacenštajnskimi. Na tej listini se je ohranil Eberhardov pečat, ki je prvi ohranjeni pečat kakšnega Dobrnškega in zato tudi njihov najstarejši ohranjeni grb. V grbu je sicer ranšperški krokar, vendar že s prstanom v kljunu. Z drugo navedeno listino Eberhard obljublja poplačilo škode Frideriku Žovneškemu in braslovškemu župniku Janezu, ker sta bila zanj poroka s 16 markami srebra nasproti Kuncu Windischgrätzerju. V zadnje navedeni listini s svojimi, žal neimenovanimi, dediči prodaja Frideriku VII. Ptujskemu (ok. 1320–† pred 12. II. 1363) svoj del »*na starem gradu Ranšperk*«. Znana je identiteta Eberhardove žene:¹⁶⁰ to je bila po imenu neznana hčerka Vulvinga I. (1293–1326) najprej iz Aflenza in kasneje iz Fladnitz, oba kraja sta danes v avstrijskem delu Štajerske. Ko leta 1346 v virih prvič izrecno srečamo grad Dobrna, z njim ali

¹⁴⁸ Listina ddo. 1341, VIII. 15., Gorica (Kos, F., Iz arhiva, str. 76, št. 28).

¹⁴⁹ Listina ddo. 1224, III. 29., Straßburg (*MDC 1*, št. 498, fotografija *MOM*).

¹⁵⁰ Listina ddo. 1252, december 16. (*GZS 6/1*, št. 181).

¹⁵¹ Glej op. 47.

¹⁵² Nedatirani regist listine, s katero je Friderik iz Ptuja obljubil, da ne bo z gradu Ranšperk napadel posesti krškega škofa Ditrika in njegove cerkve, se je ohranila samo v prepisu iz 19. stoletja (*UBSt 4*, št. 581).

¹⁵³ Omenjena v listinah ddo. 1261, V. 11., Žovnek Henrik sam (*UBSt 4*, št. 34), ddo. 1262, IV. 21., Gornji Grad oba skupaj (*UBSt 4*, št. 61) in ddo. 1282, III. 26., Trušnje Eberhard sam (*MDC 5*, št. 513). V listini ddo. 1278, V. 3., Velikovec se omenja sicer neznani Konrad »*de Rabensperch*« med meščani (*MDC 5*, št. 345).

¹⁵⁴ Omenjena samo v listini ddo. 1290, IX. 27., Lovrenc (na Dravskem polju) (org. DOZA, fotografija *MOM*). Večina dosedanjih raziskovalcev je listino poznala po napačno datiranem in nepopolnem registu *UDOCA 1*, št. 29 (»1219, IX. 28.«), vendar je nepopolni regist tudi v najnovejši *UDOZA 1*, št. 1005. Zato tukaj podajam pravilni regist: Leutold iz Ranšperka (»*Rabensperch*«), njegova žena Alhajda in otroka njegovega brata Ortolf in Zofija prodajo bratom Nemskega reda pri (Veliki) Nedelji 6 šilingov imenja pri Sv. Lovrencu (na Dravskem polju) pri Polskavi. Listino pečatita izstavitelj in gospod Leopold iz Konjic. Priče: brat Ditrik, župnik v (Veliki) Nedelji, Henrik, župnik iz Sv. Lovrenca, brat Oto, komtur iz (Velike) Nedelje, gospod Amelrik »*Spät*« (»*Spet*«), dva brata iz Sv. Lovrenca, Eberhard in Konrad, in drugi ...

¹⁵⁵ Omenjena skupaj v listinah 1297, XI. 19., Straßburg (*MDC 6*, št. 389) in ddo. 1297, XII. 24., Straßburg (*MDC 6*, št. 391), v listini da. 1298 Henrik sam kot »*Heinrich der Rabnsperger*« med »*dienstmane von der Gegend*« (*MDC 6*, št. 394).

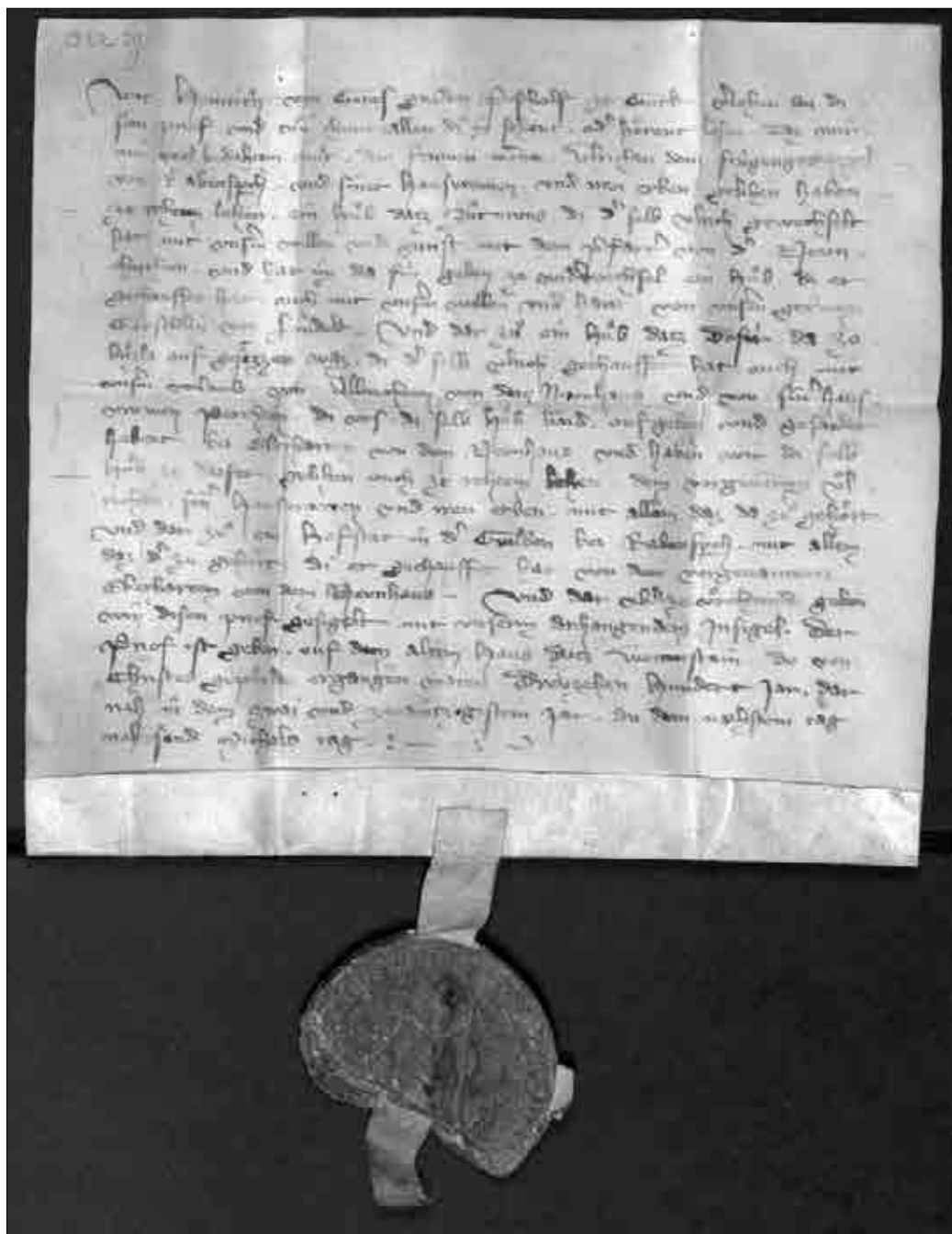
¹⁵⁶ Omenjena bodisi sama bodisi skupaj s še nekaterimi člani rodbine v listinah ddo. 1339, VI. 10., Videm (Otošec, *Gradio*, št. 867), ddo. 1343, I. 18., Straßburg (*MDC 10*, št. 173), ddo. 1344, V. 3., Straßburg (*MDC 10*, št. 198, fotografija *MOM*) in ddo. 1345, V. 15., Straßburg (Orožen, *Das Bisthum ... VIII.*, str. 507–508).

¹⁵⁷ Listina ddo. 1361, II. 13. (Pirchegger, *Landesfürst ... III.*, str. 279, št. 102), ddo. 1388, VIII. 5. (*TKL 1*, št. 246) in ddo. 1407, III. 15. (org. KLA, regist AT-KLA 418-B-C 2285 St in fotografija *MOM*).

¹⁵⁸ Listina ddo. 1322, IX. 30., Vitanje (*UBOÖ 5*, št. 345). Fotografijo listine mi je posredoval dr. Miha Kosi, za kar se mu na tem mestu zahvaljujem.

¹⁵⁹ Listine ddo. 1329, XI. 18., Wildon (*CeKL 1*, št. 126, opis pečata Zahn – Siegenfeld, Nachwort, str. 79, fotografija pečata Kos, D., *Vitez*, str. 267, sl. 77), ddo. 1331, X. 1., Gradeč (*CeKL 1*, št. 139) in ddo. 1335, X. 4., kjer se omenja »*an dem alten Haus ze Rabensperch*« (*UBOÖ 6*, št. 173).

¹⁶⁰ O njej: Rajakovics, *Die steirische Geschlecht*, str. 153.

Listina ddo. 1322, IX. 30., Vitanje krškega škofa Henrika III. z omembo prvih Dobrnskih: Albrehta, njegove žene Berte in Eberharda II. (org. OÖLA, fotografija: Miha Kosi).

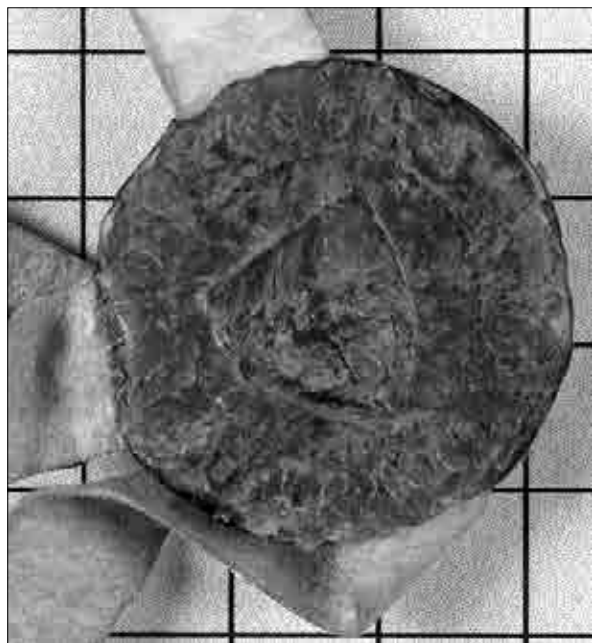
verjetneje z njegovim delom razpolagata Eberhard III. Vrbovski (1332–1362, † pred 24. IV. 1368),¹⁶¹ kasneje zaupnik avstrijskega vojvode Albrehta II. (1330–1358) in ustanovitelj samostana avguštincev puščavnikov v Judenburgu, in njegova žena, verjetno sestra Eberharda II. Dobrnskega.¹⁶² Odsotnost nje-

gove omembe v tako pomembni zadevi zelo verjetno pomeni, da je bil takrat že mrtev.

¹⁶¹ O njem: Popelka, Eberhard, str. 37–44 in Ravnikar, Eberhard, str. 150–155.

¹⁶² Listine ddo. 1346, XI. 25., s katero Eberhard III. Vrbovski

skupaj s svojo ženo poravna dolg 120 funtov oglejskih denaričev do krškega kapitlja z zastavo svoje utrdbe Dobrna (»Neubause») (Orožen, *Das Bisthum ... VIII.*, str. 353–354, ki navaja kot vir: »Gurk. Arch. Fasc. 1. Nr. 1.«). Eberhardova neimenovana žena se omenja še v listinah ddo. 1346, I. 26., Videm (Otorepec, *Gradivo*, št. 1027) in ddo. 1347, VIII. 15. (org. NSAL, fotografija MOM, cf. Orožen, *Das Bisthum ... II. 1.*, str. 127–128).

Pečat Eberharda II. Dobrnškega na listini ddo. 1329, XI. 18., Wildon (org. ARS 1063 št. 4022, fotografija: ARS).

Za naslednjo generacijo so viri o Dobrnških še posebej skopi, saj je edini v pisnih virih neposredno omenjeni predstavnik te generacije Hans I. Dobrnški. Obenem je to čas, ko se v virih pojavlja že zgoraj omenjeni in sicer bolj pomembni Hans Novograjski, kar zahteva previdnost pri odločanju, za katerega Hansa v posameznem primeru gre. Izkazalo se je, da se Dobrnški omenja samo dvakrat. Prvič leta 1375,¹⁶³ ko je skupaj s svojimi neimenovanimi brati in/ali sestrami ter Hansom (I.) Glanerjem potrdil, da je krški škof Janez III. (1364–1376) plačal dolg 20 mark oglejskih denaričev, ki je izviral od njegovega predhodnika krškega škofa Lovrenca I. (1334–1337). Glede na čas nastanka dolga je bil posojilodajalec Eberhard II., kar tudi pomeni, da je bil Hans njegov sin. Pomenljiva je omemba očitno sorodnika Glanerja,¹⁶⁴ sicer prvega znanega predstavnika rodbine, ki se bo v prvi polovici 15. stoletja s službo grofom Celjskim v Slavoniji dokopala tako do premoženja, v posesti ali upravi bodo imeli več gradov v Slavoniji, kot tudi

do ugleda, saj bodo v svaštvu s tako pomembnimi rodbinami, kot so bili Bevenjudi, Hohenwartherji in Lambergi. Žal v listini ni navedena stopnja sorodstva z Dobrnškimi, a glede na to, da je Glaner imel pravico do plačila tega dolga, je dolg izviral od skupnega sorodnika. Zato je zelo verjetno bila Glanerjeva žena ena izmed neimenovanih Hansovih sester. Naslednjič in zadnjič se Hans I. omenja leta 1378¹⁶⁵, ko spor z grofom Hermanom I. Celjskim († 21. III. 1385) razsodi Hartnid V. Ptujski (1354–† pred 22. II. 1385). Ptujski je potrdil, da je grof Hansov gospod in da naj grof odpusti vse, kar je Hans naredil proti njemu, Hans pa ga bo odslej ubogal ter mu začel služiti na njegovem dvoru. Listino je sopečatil tudi Hans Dobrnški in na ohranjenem pečatu je podoben grb kot na pečatu Eberharda II.: krokar s prstanom v kljunu, ki tokrat stoji na trohribu. Izbira Ptujskega kot razsodnika je bila pogojena s tem, da je bil Celjski njegov sorodnik,¹⁶⁶ Dobrnški pa verjetno tudi njegov vazal, saj je Dobrna kmalu zatem leta 1387 izrecno izpričana kot fevd Ptujskih.¹⁶⁷ Takrat je krški škof Janez IV. obljubil grofoma Hermanu II. († 13. X. 1435) in Viljemu († 19. IX. 1392) Celjskima ter svojemu nečaku (Konradu II.) Frutu Mayerhoferju (1373–† pred 28. V. 1392)¹⁶⁸ gradove Ranšperk, Lemberg, Dobrna, Kebelej (pri Oplotnici) in Erkenštajn (pri Radečah), ki sta jih imela v fevdu od krške škofije pokojna Hartnid IV. (1336–1382) in Hartnid V. Ptujski (1354–† pred 22. II. 1385). Ta obljuba je bila gotovo posledica tega,¹⁶⁹ da je bil takrat edini živeči gospod Ptujski komaj 5 do 10 let stari Bernard (1385–† 1420/21), mrzli nečak starejšega in sin mlajšega Hartnida ter bodoči graditelj romarske cerkve na Ptujski Gori, katerega skrbniki so upravljali ogromno premoženje, obsegajoče več kot 20 gradov. Navedeni krški gradovi so bili za grofe Celjske zanimivi že zaradi zaokrožitve njihove takrat že obsežne posesti ne samo v okolici Celja, pač pa tudi na jugu Štajerske. Pomenljivo pa je, da je krški škof želel priložnost izkoristiti tudi za povečanje premoženja svo-

¹⁶³ Listina ddo. 1375, X. 13. (org. KLA, regest AT-KLA 418-B-C 873 St in fotografija MOM).

¹⁶⁴ Ali je ime rodbine izviralo od reke Gline (nemško Glan) na Koroškem? Vsekakor se rodbina ni imenovala po Glini v srednjeveški Slavoniji in današnji Hrvaški, saj s tem območjem leta 1375 še niso mogli imeti stika. Naslednji predstavnik rodbine Anderl/Andrej je omenjen samo leta 1396, ko je bil najemnik salzburškega nadškofa (Klein, *Das salzburgische Söldnerheer*, str. 142). O Glanerjih: Laszowski, Bevenjudi, str. 57 in 59 (genealoška tabela), Engel, *Magyar középkori adattár*, s. v., Miljan, Grofovi, str. 14, 18 in 21, Kos, D., *Zemljišna vlastelinstva*, str. 128 in Preinfalk, Auersperzi, str. 144–145.

¹⁶⁵ Listina ddo. 1378, III. 21. (org. ARS, citirano po GZS, opis pečata: oblika: okrogel 2r = 2,4 cm; napis: »S IOHANNIS DE NOVADOMO«, podoba: enostavna shema z grbovnim ščitom, grb v konicasto ovalnem ščitu: iz trohriba krokar s prstanom v kljunu).

¹⁶⁶ V zgornji listini Hartnid V. Ptujski imenuje Hermana I. Celjskega kot svojega ujca, kar je običajno pomenilo starejšega krvnega sorodnika. Po listini ddo. 1385, II. 22., Radgona je bil Herman varuh otrok pokojnega Hartnida V. (org. SA Göttweig, fotografija MOM, *FRA II/51*, št. 766). Žal ne poznam natančnejše stopnje sorodnosti kot to, da je bila Hartnidova mati Klara sestra Alberta III. Goriška, njegova žena Katarina, Hartnidova nekrvna teta, pa sestra Hermana I. Celjskega. Tukaj velja opozoriti na s sorodstvom pogojeno sodelovanje grofov Celjskih pri izgradnji Ptujске Gore.

¹⁶⁷ Listina ddo. 1387, VIII. 28. (org. ARS, citirano po GZS).

¹⁶⁸ O njem: Loserth, *Das Archiv*, str. 140, št. 584 in 585, Pirchegger, *Landesfürst ... III.*, str. 234 in 244, op. 20, *TKL 1*, št. 257 in *RH 5/2*, št. 1005.

¹⁶⁹ O razmerah v tem času pri gospodih Ptujskih: Vidmar – Hajdinjak, *Gospodje / Lords*, str. 26.

Pečat Hansa I. Dobrnškega na listini ddo. 1378, III. 21. (org. ARS 1063 št. 4303, fotografija: ARS).

jega nečaka in tako nazorno pokazal, od kod izvira še danes aktualna beseda nepotizem.

Vendar menim, da lahko grb iz glavne grbovne knjige Krištofove bratovščine na Arlbergu,¹⁷⁰ ki je zelo podoben kasnejšim grbom Dobrnških, pojasni, kaj se je zgodilo z Dobrnškimi v tem času. Grb je pripadal sicer vsaj meni podrobneje neznanemu Juriju Getzersdorferju (»Geczendorffer«) (1344–1372)¹⁷¹ iz viteške rodbine, ki se je imenoval po vasi Getzersdorf (danes Inzersdorf-Getzersdorf) pri St. Pöltnu v Spodnji Avstriji. Sklep je torej naslednji: neznan Getzersdorfer se je poročil z neznano Dobrnško,¹⁷² verjetno sestro Hansa I., ki je umrl brez otrok in zato so grad Dobrna podedovali njeni potomci. Ti, verjetno že generacija, ki se bo v virih pojavila leta 1395, so zato ime Dobrna prevzeli za priimek ter v novi rodbinski grb združili krokarja Ranšperških oz. prvotnih Dobrnških in stransko konico Getzersdorferjev. V podkrepitev navedenega velja opozoriti, da je vsaj en član rodbine Getzersdorfer kasneje izpričan na ozemlju današnje Slovenije: to je Henrik

Grb Jurija Getzersdorferja iz glavne grbovne knjige Krištofove bratovščine na Arlbergu (Hauptbuch der Bruderschaft St. Christoph auf dem Arlberg, HHStA Cod. W 242, fol. 200v: Hupp, Die Wappenbücher, str. 158).

(1423–1432),¹⁷³ ki je bil vsaj leta 1432 fevdni sodnik grofije Celje. Bil je tudi tretji mož¹⁷⁴ Katarine (1398–1428, † pred 1436)¹⁷⁵ iz po gradu Rifnik

¹⁷⁰ Hauptbuch der Bruderschaft St. Christoph auf dem Arlberg, HHStA Cod. W 242, fol. 200v, risba grba Hupp, Die Wappenbücher, str. 158.

¹⁷¹ O njem: Hupp, Die Wappenbücher, str. 158. Pri identifikaciji je potrebno upoštevati tudi možnost, da je bil Jurij »Geczendorffer« tudi iz katerega od številnih drugih avstrijskih Götzenorfov: Götzenorff an der Leitha jugovzhodno od Dunaja, Götzenorff (danes Velm-Götzenorff) severovzhodno od Dunaja, Götzenorff pri Rohrbachu in Oberösterreich, Götzenorff pri Schardingu, Götzenorff pri Hartbergu, Götzenorff pri Judenburgu in Götzenorff pri St. Georgen in Lavanttal.

¹⁷² Ali se za sv. Erazmom in sv. Barbaro, svetnikoma v stranskih nišah oltarja sv. Sigmunda na Ptujski Gori, ki ga je ustanovil Sigmund I. Dobrnški, skrivata imeni Sigmundovih staršev oz. neznanega Dobrnške in neznanega Getzersdorferja?

¹⁷³ Prvič omenjen v pozivu vojvode Ernesta štajerski (plemiški) deželni vojski, naj pride 18. I. 1423 zaradi turške nevarnosti na Kranjsko (Seuffert – Kogler, Die ältesten steirischen Landtagsakten ... I., št. 11). Zadnjič omenjen v listini ddo. 1432, VI. 27., Celje (org. ARS, citirano po GZS).

¹⁷⁴ Za vse sorodstvene povezave Rifniških glej Priloga 4: Rogatec-Lemberg-Žovnek-Rifnik - genealoška preglednica (osnutek), ki je narejena na osnovi meni razpoložljivih virov in literature. Čeprav je genealoška tabela osnutek in za vsakega člana rodbine posamezno ne navajam virov, menim, da je lahko osnova za nadaljnje raziskave.

¹⁷⁵ O njej: Luschin von Ebengreuth, Die Reichenecker, str. 83–84 in 87 (genealoška preglednica). Umrla je pred omembo v Celjski fevdni knjigi, ki je datirana z letnico 1436 (fol. 114A–115A). Da je bila pokopana pri celjskih minoritih, izhaja iz listine ddo. 1463, IX. 30., Wiener Neustadt (prp. StLA št.

(nemško Reichenegg)¹⁷⁶ pri Šentjurju imenovane veje rodbine vitezov Rogoških, kasneje žovneško-celjskih kastelanov gradov Lemberg pri Poljčanah, Rogatec in Žovnek (nemško Sannegg). Slednja je bila sestra Agneze (1391–† pred 25. II. 1405),¹⁷⁷ prve žene Sigmunda I. Dobrnškega (1395–† pred 13. IV. 1429).¹⁷⁸

Prva generacija t. i. drugotnih Dobrnških

Tako je torej ob koncu 14. stoletja na gradu Dobrna živela pravzaprav nova rodbina, ki pa se je takoj dvignila visoko nad svoje predhodnike. Prvi, ki mu je to uspelo, je bil salzburški kanonik Eberhard III. († 18. I. 1427).¹⁷⁹ Žal ni znano, če je študiral oz. kje je študiral. Glede na kariero in poreklo je sicer zelo verjetno, da je študiral na leta 1384 ustanovljeni teološki fakulteti, sicer že leta 1365 ustanovljene dunajske univerze. Neznano kdaj pred letom 1395 je postal salzburški stolni kanonik, saj je bil od tega leta salzburški stolni dekan.¹⁸⁰ Od leta 1396 je bil izvoljen in od leta 1397 potrjeni salzburški stolni prošt.¹⁸¹ Eberhardovo poreklo izkazuje tudi njegov pečatnik, ki ga je uporabljal kot stolni prošt. Na njem je v grbu krokar s prstanom v kljunu.¹⁸² Glede na pomembnost obeh služb in na odsotnost kakršnihkoli namigov na nepotizem ali simonijo lahko sklepamo, da je bil takrat ne več mladi Eberhard izvoljen na oba položaja zaradi svojih dejanskih sposobnosti. Slednjemu pritrjuje tudi dejstvo, da si je položaj salzburškega

Pečat Eberharda III. Dobrnškega kot salzburškega stolnega prošta iz listine ddo. 1399, III. 3. (org. SLA, fotografija: MOM).

stolnega prošta neuspešno poskušal prilastiti kardinal Francišek Carbone († 8./18. VI. 1405),¹⁸³ sicer sorodnik papeža Bonifacija IX. (1389–1404).

Eberhardov brat Sigmund I. se v virih prvič pojavi prav tako leta 1395,¹⁸⁴ ko mu na Dunaju avstrijski vojvoda Albreht III. (1365–1395) podeli v fevd stolp »zu Aich«, dve kmetiji v Dobruški vasi (»zu Dowersdorff«)¹⁸⁵ (pri Škocjanu), eno kmetijo »zu Freßaw«, dve kmetiji »unter Aich«, pet domcev istotam in eno desetino v Gabrju (»zu Gabria«)¹⁸⁶ pri Mehovem (oz. pod Trdinovim vrhom). Skupaj torej deset posestnih enot, pet kmetij in pet domcev, ter desetina na območju ene vasi, kar ni bilo prav veliko premoženje in zato tudi ni bilo vezano na grad, pač pa na skromnejši stolp. V listini so navedeni štirje kraji, od katerih se da brez težav lokalizirati dva: Dobruško vas zaradi tega, ker je edina vas s tem imenom na Kranjskem, in Gabrje, ki je v listini lokalizirano z omembo Mehovega. Oba kraja sta na Dolenjskem, prvi severovzhodno, drugi pa jugovzhodno od Novoga mesta. Težje vprašanje je, kje je bil stolp »Aich«, kar v nemščini pomeni krajevno ime z uporabo imena drevesa hrasta doba (nemško die Eiche). V poštev pridejo kraji, ki imajo nemško in/ali slovensko ime, nastalo iz doba, in so bili plemiško bivališče. Temu kriteriju sicer najbolj ustreza kraj Pudob pri Ložu,¹⁸⁷ ki ima nemško srednjeveško ime Aich in v katerem je leta 1415 stal dvor Hansa »Engersdorferja«. Po tem dvoru so se tudi imenovali nekateri vitezi Loško-

6986a, Weiss, *Das Städtewesen*, s. d.).

¹⁷⁶ O gradu Rifnik in Rifniških: Luschin von Ebengreuth, Die Reichenecker, str. 80–84, Pirchegger, Die Grafen, str. 174–176, Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 231, Blaznik, *Historična topografija ... 2*, str. 227–229, Stopar, *Grajske stavbe ... 5.*, str. 106–110 in Kos, D., *Vitez*, str. 312–313, 364–365 in 376 (napačno: »Hans iz Rifnika«).

¹⁷⁷ O njej: Luschin von Ebengreuth, Die Reichenecker, str. 83–84 in 87 (genealoška preglednica).

¹⁷⁸ Prva omemba: glej op. 184. Datum smrti izhaja iz datuma pogreba, navedenega na nagrobniku.

¹⁷⁹ O njem (izbor): Krones, Eberhard, Mell, R., *Abhandlungen* (I.), str. 174–178 in 360–363, Mell, R., *Abhandlungen* (II.), str. 160–171 in 205–255, Wretschko, *Zur Frage*, str. 205, 246–248 in 280–282, Kovačič, *Zgodovina*, str. 174 in 178, Wagner – Klein, *Salzburger Domherren*, str. 6, 8, 42–43, Leuschner, Eberhard, Koller, *Registrum*, Dopsch, VIII. 2. Salzburg im 15. Jahrhundert, str. 491–501, Weiß, S., *Salzburg*, s. v., Weiß, S., *Salzburg ... Register ...*, s. v., Sacherer, *Habsburgs Griff* in Dopsch – Hoffmann *Salzburg*, s. v. Bil je tretji z imenom Eberhard tako kot član rodbine in kot salzburški nadškof: pred njim nadškofa Eberhard I. (1147–1164) in Eberhard II. (1200–1246).

¹⁸⁰ Prvič omenjen s tem nazivom v listini ddo. 1395, III. 30. (Doppler, *Die ältesten Original-Urkunden*, št. CLXXVIII, op. 3).

¹⁸¹ Listini ddo. 1397, X. 12., Rim papeža Bonifacija IX., kjer je omenjen ugovor kardinala (in njegovega sorodnika) Franciška, ki je želel prevzeti mesto oz. boljše povedano dohodke salzburškega stolnega prošta (org. HHStA, fotografija MOM) in ddo. 1397, X. 20., Salzburg nadškofa Gregorja, kjer je ob naročilu za umestitev izrecno omenjen njegov priimek kot »Newnhaw(er)« (org. HHStA, fotografija MOM).

¹⁸² Ohranjen na več listinah, najlepše viden na listini ddo. 1399, III. 3. (org. SLA, fotografija MOM).

¹⁸³ O njej: Miranda, *The Cardinals*, s. v. (<http://www2.fiu.edu/~mirandas/bios1384.htm#Carbone>; 15. XI. 2011).

¹⁸⁴ Listina ddo. 1395, II. 28., Dunaj (prp. (16. st.) KLA, regist AT-KLA 418-B-C 2095 St).

¹⁸⁵ Kos, M., *Gradivo ... II*, str. 665–666.

¹⁸⁶ Kos, M., *Gradivo ... I*, str. 135.

¹⁸⁷ O vasi in dvoru Pudob: Kos, M., *Gradivo ... II*, str. 491 in Sapač, *Grajske stavbe ... 18.*, str. 132.

¹⁸⁸ Omenjen v listini ddo. 1415, IV. 3. (org. ARS, citirano po GZS). Od kod je bil Hans »Engersdorfer«, mi ni znano, omenja pa se še v listinah ddo. 1402, IV. 20. (org. ARS, citirano po GZS) in ddo. 1403, IV. 29. (*TKL 2*, št. 12).

Snežniški:¹⁸⁹ Herbard II. (1285–† pred 16. II. 1321) in njegov sin Volker I. (1320–1327) ter Herman III. (1283–1300, † pred 10. XII. 1327). Ta je imel sina Pirsia (1332, † pred 19. XI. 1361), katerega zet je bil Erhard/Eberhard (verjetno Reynman) z Bleda in iz Pudoba (1354–1365, † pred 29. V. 1405),¹⁹⁰ vnuk pa Pirs iz Pudoba (1399–1423),¹⁹¹ ki je bil kastelan gradu Zgornji Kamnik v letih 1402–1403. Slednji je začeten v drugi polovici 15. in v prvi polovici 16. stoletja pomembne kranjske plemiške rodbine Pirsov.¹⁹²

¹⁸⁹ O njih: Šumrada, Nekaj, str. 36–37, Smole, M., *Graščine*, str. 450, Otorepec, Grad Snežnik, Okoliš, Izseki ... 2. del, str. 557–566, Slana, Iz zgodovine, str. 23–27, Kos, D., *Vitez*, str. 180–181, 182 (genealoška tabela) in 217–218 (tudi genealoška tabela) ter Sapač, *Grajske stavbe* ... 18., str. 24 in 132–134. Smole, M., *Graščine*, str. 133 je zamenjala Pudob in Dob: »Grad (Dob v Straži) je bil dedina gospodov pl. Aychov, ki so izumrli leta 1420. V virih se omenjajo Veriand in Ūlrik leta 1302, Volker 1320 in Erhart 1361. Ko je rod gospodov z Doba ugasnil, so postali njegovi lastniki Pyrschi, ki so bili v sorodu s Snežniškimi; neki Pyrsch z Doba, nečak Zofije pl. Schneeberg, se je 12. avgusta 1399 odpovedal posesti, ki jo je njegova teta zapustila Juriju pl. Lambergu.«.

¹⁹⁰ Prvič omenjen v listini ddo. 1354, IV. 4. (org. ARS, citirano po GZS) kot Erhard iz Pudoba (pečat: Erhard z Bleda). Fotografija njegovega pečata iz listine ddo. 1357, VI. 15. (org. ARS, Trotter, *Die Burggrafen*, str. 100): Kos, D., *Vitez*, str. 247, sl. 74. V listini ddo. 1361, XI. 19. (org. ARS, citirano po GZS) je omenjen kot mož Zofije, hčerke pokojnega Pirsia iz Snežnika. Zadnjič omenjen kot živ v listini ddo. 1365, VII. 1. (Brunner, W. – Otorepec, Das ältere Gallenberger Urkundenarchiv, št. 56). Zagotovo pokojni je bil pred omembama v listinah ddo. 1405, V. 29. (org. ARS, Stražar, *Župnija*, str. 65) in ddo. 1408, XI. 19. (Domenig, »tuon kunt«, str. 165, št. 168), ko se omenja njegova druga žena Agneza, zdaj žena Ortolfia Wartenaerjia. O njem: Trotter, *Die Burggrafen*, str. 100–101, Otorepec, Grad Snežnik, str. 33, Okoliš, Izseki ... 2. del, str. 564, Slana, Iz zgodovine, str. 26 ter Pleterški, *Nevidna srednjeveška Evropa*, str. 113 in 118.

¹⁹¹ Prvič omenjen v listini ddo. 1399, IV. 3. (Brunner, W. – Otorepec, Das ältere Gallenberger Urkundenarchiv, št. 85, tudi risba grba z ohranjenega pečata: str. 208, št. 67). V listini ddo. 1399, IV. 15. (org. ARS (»1399, VIII. 12.«), citirano po GZS) je omenjen kot nečak Zofije, sestre pokojnega Viljema Snežniškega. V listini ddo. 1405, V. 29. (org. ARS, Stražar, *Župnija*, str. 65, Kos, D., *Vitez*, str. 202, sl. 58: fotografija pečata) se omenja kot sin pokojnega Erharda iz Pudoba. Zadnjič omenjen v listini ddo. 1423, II. 6. (org. KLA, regest AT-KLA 418-B-A 779 St in fotografija MOM). O njem: Otorepec, Prebivalstvo, str. 88, Stražar, *Črni graben*, str. 106, Otorepec, Grad Snežnik, str. 33 (»† pred 28. III. 1403«, na osnovi listine ddo. 1403, III. 28., Ortenburg (org. ARS), katere vsebine nisem uspel preveriti), Okoliš, Izseki ... 2. del, str. 564, Stražar, *Župnija*, str. 65, 81 in 87 (meni, da je bil Pirs iz Doba pri Domžalah), Slana, Iz zgodovine, str. 27 ter Nared, *Dežela*, str. 312 in 313.

¹⁹² Npr. Sigmund Pirs je bil v letih 1492–1517 glavar v Metliki. Njihov grb: Valvasor – Ramschissl, *Opus*, fol. 124. Rodbina je dobila ime po osebnem imenu Pirs oz. Piers. Piers je sicer redka srednjeveška oblika imena Peter v nemščini, v angleščini pa precej pogosta – najbolj znani primer uporabe te oblike imena Peter je pesnitev *Piers Plowman* iz druge polovice 14. stoletja, ki se jo pripisuje Wiliamu Langlandu (* ok. 1332–† ok. 1386). Ime je v 14. stoletju prisotno na Kranjskem: poleg že omenjenega Pirsia Snežniškega, so mi še znani trije člani rodbine Črnelških s tem imenom – Pirs (I.) (1343–1348, † pred 23. II. 1362: Brunner, W. – Otorepec, Das ältere Gallenberger Urkundenarchiv, št. 17, 19, 24, 27, 28 in *TKL 1*, št. 132), Pirs (II.), župnik v Dobriču na Dolenjskem v letih 1348–1378 (Brunner, W. – Otorepec, Das ältere Gallenber-

Glede na to, da notranjski Aich v 14. stoletju ni bil deželno knežji fevd in je bil v posesti zgoraj omenjenih plemičev, Pudob odpade kot lokacija leta 1395 omenjenega stolpa. Tudi velja poudariti, da dvor Aich ni nujno stolp Aich in da je bila stolpu Aich pripadajoča posest na Dolenjskem in ne na Notranjskem. Zato menim, da je Sigmund dobil leta 1395 v fevd stolp v kraju Dob (nemško Aich)¹⁹³ v Straži (danes Slovenski vasi) pri Šentrupertu na Dolenjskem. Tako je ta stolp predhodnik kasnejšega dvorca, ki so mu leta 1650 po takratnih lastnikih spremenili ime v Wazenberg. Leta 1942 je bil dvorec požgan in nato po letu 1945 uničen, na njegovem mestu pa je danes najbolj znani slovenski zapor z uradnimi imenom Zavod za prestajanje kazni zapora Dob pri Mirni. Z lokalizacijo Sigmundovega stolpa v Dob pri Šentrupertu je tudi lokalizirana lega v listini navedenih dveh kmetij in petih domcev »unter Aich«. Preostala kmetija je bila »zu Fresaw«. Izmed številnih krajevnih imen, ki imajo nemško ime, nastalo z uporabo slovenskega imena drevesa breza (Fresach, Fresnach, Fresen) in ne nemškega (breza = die Birke), se je pri nenatančnem opisu lokacije težko odločiti, za katero naselje gre. Možnosti sta dve: Brezje pri Raki,¹⁹⁴ ki se nahaja blizu Dobruške vasi in se v srednjeveških virih omenja tako kot »Fresach« okoli leta 1440, kot tudi kot »Pirich« leta 1477; ali Brezje pri Brinju¹⁹⁵ med Dobom ob Mirni in Šentrupertom, ki se v srednjeveških virih omenja tako kot »Pirk« leta 1436 kakor tudi kot »Fresaw« leta 1444. Žal ne vemo, kako so Dobrnški prišli do navedene posesti. Tudi ne vemo, kako dolgo je ta posest ostala Dobrnskim, možno pa je, da vsaj do leta 1463, ko se eden od Dobrnških navaja med kranjskimi plemiči.¹⁹⁶

Najmlajšega brata Andreja I. Dobrnškega ((1398/99) 1404–1424, † pred 7. VI. 1425)¹⁹⁷ spoznamo prvič v leta 1398 ali 1399 nastalem spisku štajerskih, koroških in kranjskih plemičev¹⁹⁸ in to sku-

ger Urkundenarchiv, št. 28 ter *TKL 1*, št. 188, 212 in 214) in Pirs (III.) leta 1399 (Brunner, W. – Otorepec, Das ältere Gallenberger Urkundenarchiv, št. 85).

¹⁹³ O vasi in dvorcu Dob pri Straži oz. Šentrupertu: Kos, M., *Gradivo* ... I, str. 98, Smole, M., *Graščine*, str. 133, Stopar, *Grajske stavbe* ... 14, str. 11–16, Preinfalk, *Auerspergi*, str. 385, *TKL 1*, št. 204, *TKL 2*, št. 324 in *Schloss Wazenberg*.

¹⁹⁴ Kos, M., *Gradivo* ... I, str. 49.

¹⁹⁵ Kos, M., *Gradivo* ... I, str. 50.

¹⁹⁶ Glej op. 90.

¹⁹⁷ Prva njegova natančno datirana omemba je v prepisu ohranjena listina ddo. 1404, XI. 10., Salzburg, kjer ga nadškof izrecno omenja kot svojega brata (Koller, *Registram*, št. 67). Zadnjič je omenjen kot živ v listini ddo. 1424, IV. 8. (org. HHStA, fotografija MOM). Prvič omenjen kot umrl v listini ddo. 1425, VI. 7., Celje (org. ARS, citirano po GZS).

¹⁹⁸ Spisek štajerskih, koroških in kranjskih plemičev (org. StLA, Meillerakten XIV-a, Nr. 1) je bil do zdaj že dvakrat deloma objavljen: Krones, *Landesfürst*, str. 233–237 – izbor za vse tri dežele, datacija (1399/1402) in Mell, A., *Grundriß*, str. 298–299, op. 114 – samo štajerski del, datacija (1400/10), in večkrat komentiran. Nazadnje se je temu spisku posvetil Nared, *Dežela*, str. 36 in 37 (fotografija kranjskega dela), ki ga datira z (okoli 1400).

paj z bratom Sigmundom I. v njegovem kranjskem delu. Omenjeni spisek so do sedaj različno datirali. Menim, da je spisek potrebno datirati z (1398/99), saj ta datacija ustreza času opravljanja službe v spisku omenjenega štajerskega deželnega glavarja Bernarda Liechtensteinskega († 21. IV. 1417),¹⁹⁹ ki je to bil vsaj od 5. III. 1399, ne pa še 23. IV. 1398, ko je to službo opravljal še njegov predhodnik Hans iz Stackeda (1367–† 6. IX. 1398),²⁰⁰ kot tudi času v spisku prav tako omenjenega koroškega deželnega glavarja Konrada II. iz Kraiga (1355–1398, † pred 4. IX. 1399),²⁰¹ ki je to bil še 17. XII. 1398, ne pa več 5. V. 1399, ko je to že bil njegov dotedanji namestnik Oton V. Ehrenfelski (1361–† 8. XI. 1401/06), ki je v spisku kot takšen tudi omenjen. To tudi pomeni, da je potrebno podaljšati čas v spisku omenjenega kranjskega deželnega glavarja grofa Hermana II. Celjskega iz 1390–1397²⁰² vsaj še na leti 1398 in 1399, morada pa še vse do leta 1402, saj se naslednji kranjski deželni glavar Hans (III.) Neidegger/Neudegger na Ranna (1377–† 29. VI. 1425), ki je bil iz Spodnje Avstrije in ne iz Mirne (nemško Neidegg) na Dolenjskem, kot se pogosto napačno navaja, prvič omenja s tem nazivom 29. VII. 1402.²⁰³ Sicer je kranjski del z naslovom »*Nomina dominorum et militarium in Carniola*« nenačuden, saj so med njimi naštetimi plemiči, ki so zagotovo bili Štajerci. Verjetno so bili zaradi služenja na začetku kranjskega dela spiska navedenemu kranjskemu glavarju Hermanu II. Celjskemu navedeni med kranjskimi plemiči.²⁰⁴ Tudi za Dobrnška je glede na položaj njunega sorodnika Hansa I. v letu 1378 to pričakovano in kaže, da je v letu 1399 prav Sigmund opravljal službo glavarja v županiji Zagorje,²⁰⁵ takrat novi pridobitvi grofa Hermana II. Celjskega. Velja opozoriti, da takšen prehod plemiča iz Štajerske oz. Kranjske v službi grofov Celjskih na njihove posesti v Slavoniji ni bil posamičen pojav. Na

to, še ne dovolj raziskano poglavje tako slovenske kot hrvaške zgodovine, je pred kratkim opozorila hrvaška zgodovinarica Suzana Miljan.²⁰⁶ Kljub očitnemu družbenemu vzponu Dobrnških v službi Celjskih pa se njihov položaj na domačem gradu ni spremenil. To je izrecno potrjeno tudi v letih 1403/04 podeljenih in zapisanih fevdih krške škofije, kjer se kot krški fevdi Bernarda Ptujškega navajajo gradovi Rabensperk, Lemberg in Erkenštajn z vsem njim pripadajočimi posestmi ter Dobrna, ki ga imajo Dobrnški kot podfevd (»*auerlehn*«) ter pri navedbi vseh krških fevdov Sigmunda in njegovega brata (Andreja), kjer se izrecno omenja, da so izvzeti utrdba Dobrna in dvanajst domceev pod njo, ki so podfevd (od Ptujških).²⁰⁷

Že kmalu po začetku 15. stoletja pa je sledil verjetno najbolj pomemben dogodek za nadaljnjo zgodovino Dobrnških. Potem ko je 9. V. 1403 umrl salzburški nadškof Gregor Ostroviški (1396–1403), je bil za njegovega naslednika 22. V. 1403 izvoljen dotedanji stolni prošt Eberhard Dobrnški, kot nadškof Eberhard III. Takoj na začetku se je novi nadškof srečal s skoraj nepremostljivima ovirama: ogromnimi dolgov, ki sta jih salzburški nadškofiji zapustila njegova predhodnika Pilgrim II. Puchheimski (1365–1396) in Gregor, ter stanovskimi zahtevami plemstva in meščanov dežele Salzburške, izražene z znamenito, 20. V. 1403, torej še v času sedisvakance izdano *Igelbundurkunde*.²⁰⁸ Že 23. V. 1403 je Eberhard obljubil, da bo upošteval v njej izražene zahteve, takoj ko bo papež potrdil njegovo izvolitev in tako vsaj začasno pomiril notranjepolitično napetost. V naslednjih mesecih je začel odplačevati dolgove nadškofije, v veliki meri z zastavljanjem posesti.²⁰⁹ In prav v tem kritičnem trenutku je bratu s posojilom 1000 zlatnikov

¹⁹⁹ O njem: glej op. 72.

²⁰⁰ O njem: glej op. 72.

²⁰¹ O njem: Webernig, *Landeshauptmannschaft*, str. 76–77.

²⁰² Tako Kozina, *Die Landeshauptleute*, str. 40.

²⁰³ Listina ddo. 1402, VII. 29. (Baraga, Šentrupert, št. 51, tudi fotografija dela listine), Kozina, *Die Landeshauptleute*, str. 40 in Lackner, *Hof*, str. 103, ki omenjata kot prvo omembo 27. X. 1402.

²⁰⁴ Npr. Popl iz Vitanja, ki je v listini ddo. 1398, VII. 6. omenjen kot »comes« zagorske županije, dejansko pa je bil namestnik grofa Hermana II. Celjskega (Engel, *Magyar közeppkori adattár*, s. v.). V listini iz leta 1407 (glej op. 245), s katero je Herman II. Celjski ustanovil samostan Pleterje je naveden med sopečatniki za njegove sinove Friderika II., Hermana III. in Ludvika. V tej listini je sopečatnik tudi v kranjskem delu spiska navedeni Friderik Lindeški. V spisku omenjeni neimenovani Žusemski je verjetno Hans I. Žusemski, ki je v listini ddo. 1413, IV. 4. omenjen kot glavar gradu Steničnjak (prp. StLA, citirano po Blaznik, *Historična topografija ... 2*, str. 568), delu dote Elizabete Krčko-Modruške, žene Friderika II. Celjskega.

²⁰⁵ V listini ddo. 1403, X. 21., Rim je omenjen v zvezi z dogodki iz leta 1399 »*Sigismundo capitaneo pro tunc terre Zagorie*« (*MEZ* 5, št. 172). Menim, da je s tem mišljen Sigmund Dobrnški.

²⁰⁶ Miljan, Grofovi Celjski ... Zagorsko knežstvo, in Miljan, Grofovi Celjski ... Zagrebačkoj i Križevačkoj županiji. Žal avtorica predstavljenih podatkov na osnovi virov iz hrvaških in madžarskih arhivov ni povezala z viri iz slovenskih in avstrijskih arhivov. Na osnovi svojega znanja lahko dopolnim objavljene podatke z navajanjem v slovenski literaturi običajnih oblik priimkov plemiških rodbin: Abprecher (»*Apprebare*«), Baumkircher, Dienstl (»*Deinstel*«), Dobrna (»*Neubause*«), Glaner (»*Glagnar*«), Griebinger (»*Grebynger*«), »Hanchyhar«, Kapfenstein, »Kasnar«, Katzendorf, Kraig (»*Kreigere*«), »Kuhinger«, Mayer-Fischer, Meusenreuter (»*Mesenraytere*«), Mindorfer, »Olsl«, Pirs (»*Piers*«), »Ratimpergar«, »Reutcher«, Sachs (»*Sax*«), Saurau (»*Zawrar*«), Sebriach (»*Sibreichere*«), »Stamm«, »Stooz«, »Trisel«, Vitanje (»*Weitensteins*«), »Walpoth«, Wernburger (»*Wernburgere*«), »Zipser« in »Zmolyk«.

²⁰⁷ *Krška fevdna knjiga I*, fol. 240' in 233'.

²⁰⁸ Listina ddo. 1403, V. 20., Salzburg je dobila ime po ježu (nemško der Igel), na katerega spominja zaradi nič manj kot 56 pečatov na njej. Napisana je bila v več izvodih, ohranjena izvoda sta v Salzburgu (org. Archiv der Stadt Salzburg, fotografija Dopsch – Hoffmann *Salzburg*, str. 188 in Schopf, *Igelbund*) in Münchnu (org. BayHStA, fotografija *MOM*). O njej: Schopf, *Igelbund*.

²⁰⁹ Obseg dolgov nam nakazujejo številni vpisi v *Registrum Eberhardi* (SLA, objava Koller, *Registrum*), pa tudi številne ohranjene listine, tako mi je po *MOM* znanih najmanj 20 tovrstnih listin samo od julija do decembra 1403.

priskočil na pomoč Sigmund Dobrnski.²¹⁰ Kmalu zatem se je Eberhardov položaj še poslabšal, saj ga papež Bonifacij IX. kljub podpori rimsko-nemškega kralja Ruperta Pfalškega (1400–1410)²¹¹ ni potrdil, temveč je 4. II. 1404 s provizijo po intervenciji avstrijskega vojvode Viljema (1395–1406) postavil za salzburškega nadškofa dotedanega freisinškega škofa Bertolda Wehingenca (1381–1410),²¹² sicer tudi Viljemovega kanclerja.

V tako zaostrenem položaju so 6. VII. 1404 Jude v Salzburgu²¹³ obtožili, da so najeli tatu, ki je zanje iz cerkve v Müllnu ukradel posvečene hostije. Zato so jih vse, verjetno okoli 70 ljudi, zaprli. Po za tiste čase običajnem mučenju so v kratkem času dosegli za obsodbo potrebna priznanja. Še več: zaslišani so priznali še več nakupov hostij in celo ritualni umor krščanskega dečka, kar je bila še posebej absurdna protijudovska obtožba. Oba glavna obtoženca sta v ječi naredila samomor. Že 10. VII. 1404 so na Eberhardov ukaz na grmadi sežgali skoraj vse Jude v Salzburgu in iz bližnjega Halleina. Prizaneseno je bilo samo 25 otrokom pod enajstim letom starosti, dvema nosečnicama in moškemu, ki so jih krstili oz. so se dali krstiti ter se tako spreobrnilo v krščanstvo. Nadškof je zaplenil judovsko premoženje, kar je bil verjetno dejanski motiv za pogrom. Pogrom se je razširil tudi na salzburški mesti Breže²¹⁴ in Ptuj.²¹⁵ Ptujski Judje so bili »samo« zaprti do 5. (kot je datiran nemški del listine, ali do 14., kot je datiran hebrejski del) IX. 1404, nato so bili izpuščeni in pregnani, njihovo premoženje pa je bilo zaplenjeno v korist nadškofa.²¹⁶ Izjemno je, da

se je listina o tem dogodku ohranila tako v nemški kot v hebrejski različici. Z njo je trinajst ptujskih Judov naznanilo zase in za svoje žene, dediče in vse svoje prijatelje in pomočnike, da se zaradi priprtja na Ptuj in zaplomb njihovih tamkajšnjih hiš, ki sta jih izvedla salzburški nadškof Eberhard in njegova cerkev, ne bodo maščevali in zanje ne bodo terjali odškodnine, kot tudi ne za imetje, ki jim je bilo zaplenjeno bodisi v Salzburgu, Brežah ali kjerkoli drugje. Listino sta pečatila ptujski mestni sodnik Friderik Plöchel in judovski sodnik v Mariboru Friderik (II.) Leupacher na prošnjo izstaviteljev, ki so jo še potrdili s svojim judovskim, torej hebrejskim, podpisom. Ptujška sinagoga je po pogromu postala cerkev Vseh svetih in Judovska ulica Ulica Vseh svetih. Čeprav se je na Ptuj leta 1432 ponovno naselila ena judovska družina, se ni obdržala,²¹⁷ in zato lahko trdim, da se po pogromu leta 1404 judovska skupnost na Ptuj ni več obnovila. Pogrom leta 1404 na Ptuj je sicer edini zanesljivi judovski pogrom v srednjem veku na ozemlju današnje Slovenije. Z njim so neločljivo povezani bratje Dobrnski: Eberhard kot pobudnik, Sigmund in Andrej pa kot verjetna izvajalca, vsekakor pa kot dobičkarja.

Del plena iz pogroma poleti 1404 sta konec leta 1404 oz. v začetku leta 1405 dobila nadškofova brata: Andrej hišo v Brežah,²¹⁸ skupaj s Sigmundom pa še hišo na Ptuj.²¹⁹ Verjetno sta bili hiši del nadškofovega plačila bratoma za opravljanje dveh zanj zelo pomembnih služb, saj se v listinah o predaji navedenih hiš Andrej prvič omenja kot glavar v Brežah,²²⁰ Sigmund pa prvič kot glavar v Salzburgu.²²¹ Prav v

²¹⁰ V prepisu ohranjena listina ddo. 1403, X. 27., Salzburg, kjer ga nadškof omenja kot svojega brata (Koller, *Registrum*, št. 12).

²¹¹ V prepisu ohranjeni listini ddo. 1403, VI. 8., Heidelberg in ddo. 1403, (po VI. 8.) (*RPIRb* 2, št. 2996 in 2999). Ker je z v prepisu ohranjeno listino ddo. 1404, XI. 25., Heidelberg (*RPIRb* 2, št. 3777) kralj Rupert določil pogajalce za pogajanje z nadškofovimi svetovalci, se zdi, da ni več verjel v možnost, da se Eberhard ohrani na čelu salzburške nadškofije.

²¹² O njem: Lackner, *Hof*, str. 299–307.

²¹³ Še mesec in pol pred pogromom je z listino ddo. 1404, V. 25. Salzburg nadškof Eberhard potrdil nakup hiše v Judovski ulici v Salzburgu, v kateri je bila sinagoga (Koller, *Registrum*, št. 60, cf. Wadl, *Geschichte*, str. 186). Notica o pogromu: *Registrum Eberhardi*, fol. 19v (Koller, *Registrum*, št. 62). Sicer pa o tem pogromu: Wenninger, IX. 2. *Zur Geschichte*, str. 748–749, Wadl, *Geschichte*, str. 185–187, Wenninger, Salzburg, str. 1291 (za posredovanje tega dela se zahvaljujem dr. Janezu Premku), Weiss, *Das Städtewesen*, str. 137, Dopsch, *Die Salzburger Juden / Salzburg Jewry*, str. 36, Vidmar – Hajdinjak, *Gospodje / Lords*, str. 34 in Hajdinjak, Judje, str. 78–82.

²¹⁴ O Judih v srednjem veku v Brežah: Wadl, *Geschichte*, str. 181–226. Po pogromu se v Brežah Judje ne omenjajo več.

²¹⁵ O Judih v srednjem veku na Ptuj (izbor): Rosenberg, *Beiträge*, s. v., Herzog, *Jüdische Grabsteine ... II.*, str. 61–67, 70–79 in 118–121, Vivian, *Le iscrizioni*, str. 249–260, Wadl, *Geschichte*, s. v., Wenninger, *Pettau* (za posredovanje tega dela se zahvaljujem dr. Janezu Premku), Špitzer, *Bne chet*, s. v., Weiss, *Das Städtewesen*, str. 131–133 in 136–138, Brugger, *Von den Ansiedlung*, s. v., Vidmar – Hajdinjak, *Gospodje / Lords*, str. 34–35, Hajdinjak, Mesto, str. 291–294 in Hajdinjak, Judje.

²¹⁶ Listina 1404, IX. 5. in 14. (org. HHStA, fotografija MOM in Hajdinjak, Judje, str. 80, za pomoč pri branju listine se za-

hvaljujem dr. Andreju Hozjanu iz Maribora v nemškem delu ter dr. Janezu Premku iz Ljubljane in dr. Michaelu Ronyu iz Izraela v hebrejskem delu).

²¹⁷ O Judih na Ptuj po pogromu leta 1404: Hajdinjak, Judje, str. 82–85.

²¹⁸ V prepisu ohranjena listina ddo. 1404, XI. 10., Salzburg (Koller, *Registrum*, št. 67).

²¹⁹ V prepisu ohranjena listina ddo. 1405, II. 2., Salzburg (Koller, *Registrum*, št. 72) in listina ddo. 1405, II. 2., Salzburg (org. HHStA, fotografija MOM).

²²⁰ O glavarjih v Brežah: Wadl, *Friesach*, str. 157. Od leta 1267 prvič omenjeno službo so običajno opravljali predstavniki najpomembnejših plemiških rodbin Koroške (Vivšniški, Silberberški, Kraigi) ali Štajerske (Liechtensteinski). Znanih je nekaj primerov z nadškofom sorodstveno povezanih glavarjev: Hartnid II. Vivšniški v letih 1351–1352 je bil nečak nadškofa Ortolf Vivšniškega, Pilgrim VI. Puchheimski leta 1374 je bil nečak nadškofa Pilgrima II. Puchheimskega in Nikolaj Ostroviški leta 1398 je bil sorodnik (bratranec?) nadškofa Gregorja Ostroviškega.

²²¹ O glavarjih v Salzburgu oz. salzburških deželnih glavarjih: Dopsch, X. *Recht*, str. 948–949. Od leta 1268 prvič omenjeno službo so običajno opravljali predstavniki najpomembnejših plemiških rodbin Salzburske: Almski/Albenski, Felbenski, Frauenberški, Goldegi, Gutratski, Kuchlski, Törringerji, Überackerji in Wispecki/Wiesbachi. Toda tudi tukaj je znanih nekaj primerov z nadškofom sorodstveno povezanih glavarjev: v času nadškofa Pilgrima II. Puchheimskega so bili glavarji v Salzburgu nečak Henrik III. Neitberški v letih 1369–1374 in 1393, brat Alber IV. Puchheimski v letih 1366, 1374 in 1380 ter nečaka Pilgrim VI. Puchheimski leta 1384 in Alber V. Puchheimski leta 1387; v času nadškofa Gregorja Ostroviškega pa že omenjeni Nikolaj Ostroviški leta 1400.

tem času pa je tudi službo salzburskega vicedoma v Lipnici²²² po smrti prejšnjega vicedoma Hansa/Janeza iz Wigoltingena (1355–† pred 8. X. 1405)²²³, sicer tudi ptujskega župnika, začel opravljati sorodnik Dobrnških, najverjetneje mož po imenu neznane sestre bratov Dobrnških²²⁴ (Jurij I.) Stainwalt iz Fladnitza (1391–ok. 1438).²²⁵ To pomeni, da je nadškofov sorodnik upravljal velik del salzburskih posesti na Štajerskem, nadškofova brata pa sta bila njegova namestnika ne samo v najpomembnejšem salzburskem mestu na Koroškem, kar je bil Andrej morda do smrti, saj je bil skupaj s prvo ženo Dorotejo pokopan v dominikanskem samostanu v Brežah,²²⁶ temveč tudi v mestu Salzburg oz. za deželo Salzbursko, kar je bil Sigmund do začetka leta 1407.²²⁷ Izjemnost Sig-

²²² O vicedomih v Lipnici: Marx, *Das Salzburger Vicedomamt*. Že od začetka niso upravljali salzburske posesti na Zgornjem Štajerskem, od druge polovice 14. stoletja naprej pa tudi ne tiste v Posavju. Od leta 1234 prvič omenjeno službo so do začetka 15. stoletja običajno opravljali duhovniki, pogosto ptujski župniki (Hajdinjak, *Mesto*, str. 280–282), vendar tudi pripadniki manj vplivnih plemiških rodbin iz Štajerske, kot so bili Lipniški in Windischgrätzci. Šele v 15. stoletju se pojavijo vicedomi, ki so nadškofovi sorodniki in/ali pripadniki vplivnih plemiških rodbin: Dietegen II. Emmerberški leta 1444, ki je bil brat nadškofa Friderika IV. Emmerberškega, Viljem (III.) Reisberški v letih 1448–1451 (Hajdinjak, *Mesto*, str. 275), ki je bil sorodnik nadškofa Janeza II. Reisberškega, Sigmund Weißpriški v letih 1461/65 (Hajdinjak, *Mesto*, str. 275 in 276–278), ki je bil brat nadškofa Burkharda II. Weißpriškega, Tomaž Stubenberški 1467–1468 in Andrej I. iz Kraiga v letih 1468–1479, ki je bil svak nadškofa Bernarda Rohrskega.

²²³ O njem: Hajdinjak, *Mesto*, str. 281.

²²⁴ Njeno identiteto nam razkriva njen grb v eni zmed grbovnih knjig Krištofove bratovščine na Arlbergu (BayHStA, *Münchner Handschrift*, fol. 134; risba grba Hupp, *Die Wappenbücher*, str. 135).

²²⁵ O njem: Hupp, *Die Wappenbücher*, str. 94 in 135, Pirchegger, *Landesfürst ... II.*, str. 269–271 (tudi genealoška preglednica) ter Marx, *Das Salzburger Vicedomamt*, str. 113–114. Pirchegger sicer navaja kot njegovo prvo ženo »1416? (Zofija?) Pottschacher«. Vicedom v Lipnici je bil kar 20 let (ok. 1406–ok. 1426), pred tem pa je bil kastelan gradu Deutschlandsberg leta 1405, nato pa salzburski oskrbnik gradu v Lipnici leta 1430, od leta 1432 tudi doživljenjsko.

²²⁶ Andrej se kot glavar v Brežah omenja poleg že omenjene listine iz leta 1404 (glej op. 197 in 218), samo še v listinah: da. (1415) (Koller, *Registrum*, št. 155) in ddo. 1420, VI. 9. (Tangl, *Reibe*, str. 433). Omemba prve žene in njenega pokopa v nedatiranem seznamu aniverzarijev dominikanskega samostana v Brežah (Zotter, *Der Dominikanerkonvent*, str. 712, št. (25)).

²²⁷ Sigmund se kot glavar v Salzburgu omenja poleg že omenjene listine iz leta 1405 (glej op. 219), še v listinah: ddo. 1405, VIII. 1., Salzburg (Koller, *Registrum*, št. 88), ddo. 1405, VIII. 14., Salzburg (Koller, *Registrum*, št. 90), ddo. 1405, XII. 31., Salzburg (Koller, *Registrum*, št. 103), ddo. 1406, IV. 7., Salzburg (Koller, *Registrum*, št. 112), ddo. 1406, XI. 11., Salzburg (org. HHStA, fotografija MOM), ddo. 1407, I. 10., Salzburg (org. BayHStA, fotografija MOM), ddo. 1407, I. 11. (org. BayHStA, fotografija MOM). Morda je postal glavar že konec leta 1403, saj se njegov predhodnik Wernhard (III.) Grans iz Uttendorfa omenja kot glavar v listinah ddo. 1403, V. 13. (org. HHStA, fotografija MOM) in ddo. 1403, VIII. 12. (org. HHStA, fotografija MOM). Vsekakor pa je prenehal opravljati službo v začetku leta 1407, saj se v tem letu že omenja njegov naslednik Ožbalt II. Törringer iz Steina, ki je bil glavar do leta 1413.

Grbi (Jurija I.) Stainwalta iz Fladnitza, njegove žene iz rodbine Dobrnških in sorodnika (brata?) Hertla iz Fladnitza iz münchenske grbovne knjige Krištofove bratovščine na Arlbergu (BayHStA, *Münchner Handschrift*, fol. 134; Hupp, *Die Wappenbücher*, str. 135).

mundovega opravljanja službe salzburskega glavarja se kaže tudi v tem, da sta bila tako njegov predhodnik Wernhard (III.) Grans iz Uttendorfa kot naslednik Ožbalt II. Törringer iz Steina predstavnik salzburskega plemstva. Če k temu dodamo še nova denarna posojila,²²⁸ ne preseneča, da se mu je nadškof za dolg, ki je narastel na 3050 zlatnikov, leta 1406 oddolžil s podelitvijo oskrbnitva kastelanstva gradu Pišece (nemško Pischätz)²²⁹ pri Brežicah s pripadajočimi posestmi in posestmi v uradu Sevnica.²³⁰

Čeprav je bil Sigmund v začetku februarja 1405

²²⁸ Pred 27. III. 1405 nastali dopis k prepisu listine iz leta 1403 (glej op. 210) z omembo dolga 1300 zlatnikov in prepisu ohranjena listina ddo. 1406, IV. 7., Salzburg o novem posojilu 750 zlatnikov (Koller, *Registrum*, št. 112).

²²⁹ O gradu Pišece: Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 254–255, Stopar, *Grad, Blaznik, Historična topografija ... 2*, str. 73–74, Stopar, *Grajske stavbe ... 5.*, str. 58–63 in Kos, D., *Vitez*, str. 339–341.

²³⁰ V prepisu ohranjena listina ddo. 1406, VII. 2., Salzburg, v kateri je omenjenih 31 vasi z 222 kmetijami in 5 polkmetijami (Koller, *Registrum*, št. 35).

v Salzburgu, ga zaradi smrti prve žene Agneze Rifniške konec istega zimskega meseca najdemo v Celju.²³¹ Sodeč po besedilu listine, ki omenja samo njene neimenovane otroke²³² iz njenega prvega zakona z Jurijem Vrbovskim (1391–1395, † pred 25. II. 1405),²³³ se zdi, da Sigmund z Agnezo ni imel otrok. Listina je nastala zaradi spornih zadev glede dediščine Agnezinih otrok, katerih varuh je bil sam grof Herman II. Celjski, in Sigmundom kot njihovim očimom. V listini torej ni navedena vsa Agnezina dediščina, ki ni bila majhna, že glede na to, da je imel njen oče Martin II. Rifniški (1338–1401, † pred 6. X. 1404)²³⁴ v fevdu gradova Rifnik in Šalek (nemško Schallegg).²³⁵ Od obeh gradov je kasneje omenjena Agnezina polovica gradu Rifnik,²³⁶ kar verjetno pomeni, da je imela tudi polovico gradu Šalek. Vsekakor se v tej listini ne omenja ta ne Rifnik in ne Šalek, pa tudi kasneje ni nikjer ostalo zabeleženo, da je Sigmund imel kaj opraviti s tema gradovima. Iz listine lahko razberemo, da je Agneza namenila po sto funtov (denaričev) minoritom v Celju in dominikankam v Velesovem. Iz tega lahko tudi sklepamo, da je bila v enem izmed teh samostanov pokopana in glede na to, da se bo kasneje omenjala v darovnici sestre Katarine za celjske minorite,²³⁷ je verjetno, da je bila pokopana v njihovem samostanu. Na listini je ohranjen Sigmundov pečat, ki je odtis nedvomno enega lepših pečatnikov tistega časa. Na pečatu lahko razberemo novo inačico grba Dobrnških, ki je tudi prvi ohranjeni primer njihovega popolnega grba: na štiti heraldično desna (torej iz leve) stranska konica,

Pečat Sigmunda I. Dobrnškega na listini ddo. 1405, II. 25., Celje (org. ARS 1063 št. 4402, fotografija: ARS).

ostri/zaprti šlem, šlemno ogrinjalo iz vrtnic in šlemni okras: krokar s krono na glavi z razprtimi krili in s prstanom v kljunu.

Morda se je Sigmund Dobrnški prav zato, ker z Agnezo Rifniško ni imel otrok, kmalu poročil z žalo po imenu neznano ženo.²³⁸ Verjetno leta 1406 ali 1407 sta brata Sigmund in Andrej Dobrnška dobila v fevd od svojega brata nadškofa Eberharda oskrbo njegove (nadškofijske) polovice gradu Greifenfels²³⁹ pri Zrelcu (nemško Ebenthal in Kärnten) zahodno od Celovca. To polovico Greifenfelsa je salzburška nadškofija pridobila ok. leta 1400, ko jo je takratnemu nadškofu Gregorju predal njegov sorodnik Jurij I. Hanauvski (1379–1412)²⁴⁰ v zameno za doživljenjsko glavarstvo v Sevnici in Brežicah.²⁴¹ Kmalu zatem, v začetku leta 1408, sta Sigmund in Andrej v Salzburgu polovico gradu Greifenfels, ki je bil njuna prosta lastnina, predala salzburški nadškofiji in jo od

²³¹ Listina ddo. 1405, II. 25., Celje (org. ARS, citirano po GZS, opis pečata: oblika: okrogel $2r = 3,2$ cm; napis: »S. sigismundi newenhausers«, podoba: v mandorli sestavljena shema z grbovnim štitiom, šlemom in šlemnim okrasom, grb: stranska konica, usmerjena naprej na štitiu in krokar s krono na glavi z razprtimi krili in s prstanom v kljunu kot šlemni okras).

²³² V listinah ddo. 1427, VII. 20. (org. StLA št. 5117, Weiss, *Das Städtewesen*, s. d.) in ddo. 1427, XII. 21. (org. StLA št. 5132, Weiss, *Das Städtewesen*, s. d.), ki sta nastali ob predaji Agnezine polovice Rifnika, se omenja neporočena Agneza, na dvoru Celjskih živeča hčerka Nikolaja Galla iz Pukštajna, kot prejemnica 100 funtov denaričev, ko se bo poročila. Glede na to menim, da je bila Nikolajeva žena neimenovana hči Agneze Rifniške iz njenega prvega zakona.

²³³ V meni znanih virih je prvič omenjen ob poroki z Agnezo Rifniško v sicer neohranjeni listini da. 1391 (Luschin von Ebengreuth, *Die Reichenecker*, str. 95, št. 30). V letih 1393–1395 je bil kastelan gradu Klevevž (Otopelec, Stari grad, str. 63 in Bizjak, *Srednjeveški obračuni ... 2*, str. 338). Umril je pred omembo v listini iz leta 1405 (glej op. 231).

²³⁴ O njem: Luschin von Ebengreuth, *Die Reichenecker*, str. 83 in 87 (genealoška preglednica).

²³⁵ O gradu Šalek: Orožen, *Das Bistum ... V*, str. 147–152, Pirchegger, *Die Grafen*, str. 177–178, Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 222–224, Blaznik, *Historična topografija ... 2*, str. 383–384, Stopar, *Grajske stavbe ... 4*, str. 91–95 in Kos, D., *Vitez*, str. 375–375.

²³⁶ Listini iz leta 1427 (org. StLA št. 5117, Weiss, *Das Städtewesen*, s. d.) in ddo. 1427, XII. 21. (org. StLA št. 5132, Weiss, *Das Städtewesen*, s. d.).

²³⁷ Listina ddo. 1417, VI. 20. (org. StLA št. 4656, Weiss, *Das Städtewesen*, s. d.).

²³⁸ Omenjena v že omenjeni listini iz leta 1406 (glej op. 228).

²³⁹ V prepisu ohranjena nedatirana listina (Koller, *Registrum*, št. 40, datacija: št. 39 ima datacijo 1406, XI. 28., Salzburg, št. 41 pa (1407), I. 17.). O gradu Greifenfels: Weiß, A., *Kärnten's Adel*, str. 70–71, Kohla – Moro, *Kärntner Burgenkunde ... 1*, str. 92, Kohla – Metnitz – Moro, *Kärntner Burgenkunde ... 2*, str. 50–51 in Wiessner – Seebach, *Burgen ... 2*, str. 61–62.

²⁴⁰ V meni znanih virih je prvič omenjen v listini ddo. 1379, V. 1. (org. HHStA, fotografija MOM), sicer pa o njem: Heissenberger, *Die Adelswappen*, str. 62 (»I. 1380« in »II. 1388–1412«). Grad Greifenfels je leta 1356 kupil njegov oče Volfhard I. (1335–1357), dvorni mojster vojvode Albrehta II., od Ostroviških (*MDC 10*, št. 460). Neugotovljena stopnja sorodstva izhaja iz že omenjenega nadškofovega sorodnika Nikolaja Ostroviškega, katerega prva žena Diemuta († pred 28. I. 1370) je bila rodbine Hanauvskih. Poleg Jurija I. Hanauvskega se omenja tudi njegov »Vetter« Jurij II. Hanauvski (ok. 1400–1409).

²⁴¹ Dve nedatirani listini da. (ok. 1400) Jurija I. Hanauvskega in ena nedatirana listina da. (ok. 1400) nadškofa Gregorja (vse org. HHStA, fotografija MOM).

nadžkofa Eberharda dobila nazaj v fevd tudi za svoje potomce.²⁴² To je bila druga polovica gradu Greifenfels, ki jo je skoraj zagotovo dobil Andrej kot doto svoje druge žene Klare ((1429/41) 1430),²⁴³ hčerke Friderika III. Hanauvskega (1357–† (po 29. IX.) 1413).²⁴⁴ Grad Greifenfels je tako postal bivališče Dobrnških na Koroškem za šest naslednjih generacij vse do leta 1588, ko ga bodo zapustili zaradi novozgrajenega dvorca Ebenthal. Kljub temu pa bo Greifenfels ostal sestavni del polnega plemiškega naziva Dobrnških do izumrtja obeh vej rodbine.

Sigmunda Dobrnškega kmalu po koncu opravljanja službe salzburškega glavarja najdemo ponovno v službi grofa Hermana II. Celjskega. Ko je slednji 10. VII. 1407 v Celju izdal ustanovno listino za samostan kartuzijanov Pleterje, je listino za njegove sinove Friderika II. (* ok. 1378–† 9. VI. 1454), Hermana III. († 30. VII. 1426) in Ludvika († 1417) pečatilo tudi šest »*die edeln vnd lieb getrew*« sopečatnikov. Med njimi je na prvem mestu naveden Sigmund Dobrnški, »*vnsern ritter*«. ²⁴⁵ Tako torej ni nenavadno, da je bil Sigmund Dobrnški od leta 1409 do leta 1417 v Slavoniji v službi ne samo Hermana II. Celjskega, temveč tudi njegove hčerke Barbare (* 1392–† 11. VII. 1451),²⁴⁶ od leta 1401 zaročenke in od leta 1405, dejansko pa od leta 1408, ko je dosegla starost 16 let, žene 24 let starejšega ogrskega kralja Sigmunda Luksemburškega (* 14. II. 1368–† 9. XII. 1437), kasneje sicer tudi rimsko-nemškega kralja oz. cesarja in češkega kralja. Najprej je bil leta 1409 glavar gradu Garić (madžarsko Garics)²⁴⁷ pri Garešnici, ki je sicer pripadal zagrebški škofiji, vendar je bil v letih 1409–1419 v posesti kraljice Barbare Celjske,

nato pa v letih 1409–1417 kastelan oz. glavar gradov Mali Kalnik in Veliki Kalnik (madžarsko Kiskemlék in Nagykemlék)²⁴⁸ pri Križevcih, ki sta sicer pripadala kralju Sigmundu, vendar sta bila prav tako v letih 1409–1419 v posesti kraljice. Barbara Celjska je sicer od leta 1407 do leta 1413 večino časa prebivala v Budimu ali pa v Slavoniji,²⁴⁹ kjer ji je Sigmund Luksemburški leta 1409 odkazal dohodke za izpolnitev jutrnje in ji zato poleg tridesetine in kunovine prepustil več gradov in mest.²⁵⁰ Te Barbarine posesti gotovo niso bile naključno izbrane, saj so bile blizu posesti njenega očeta Hermana II. v Medžimurju in Zagorju. Žal iz meni dostopnih virov o tem obdobju kariere Sigmunda Dobrnškega nisem mogel razbrati kakšnih posebej vznemirljivih dogodkov, razen sicer običajnih posestnih sporov z zagrebškim kapitljem. Glede na itinerarij kraljice Barbare²⁵¹ pa lahko sklepam, da je bila zagotovo v neposrednem stiku s Sigmundom Dobrnškim verjetno septembra in oktobra leta 1410 ter novembra leta 1412, ko je bila v Garešnici, in gotovo oktobra leta 1412, ko je bila v Kalniku. Tako ostajajo zasluge Sigmunda Dobrnškega za Barbaro Celjsko in/ali Sigmunda Luksemburškega, za katere je bil, sodeč po Sigmundovem nagrobniku in oltarju sv. Sigmunda na Ptujski Gori, nagrajen s članstvom v Zmajevemu redu, v podrobnostih še vedno neznane. Vsekakor pa so morale biti te zasluge dovolj pomembne, da je Sigmund Dobrnški, kot samo vitez, postal član tako prestižnega reda, kot je bil Zmajev

²⁴² Listina ddo. 1408, I. 22, Salzburg Sigmunda in Andreja (org. HHSStA, fotografija MOM) in v prepisu ohranjena listina ddo. 1408, I. 22., Salzburg Eberharda (Koller, *Registrum*, št. 53).

²⁴³ Omenjena kot vdova v listinah da. (1429/41) (Lang – Metnitz 1971, št. (I)146–2 in št. (I)218–3), ddo. 1430, II. 13. (org. KLA A 818, citirano po Webernig, *Landeshauptmannschaft*, str. 80–81 ter Leitner, *Genealogische Anmerkungen*, str. 97 in 108 op. 50) in ddo. 1430, VI. 27. (org. HHSStA, fotografija MOM).

²⁴⁴ V meni znanih virih je prvič omenjen v listini ddo. 1357, XII. 31., Dunaj (*MDC 10*, št. 488), sicer pa o njem: Heissenberger, *Die Adelswappen*, str. 62 (samo »pečatil 1407–1413«).

²⁴⁵ Listina ddo. 1407, VII. 10., Celje (org. ARS, fotografija MOM, Mlinarič, *Kartuzija*, str. 104–107 ter Dolinar et al., *Samostani*, str. 121 (fotografija) in 145). Listino so pečatili še Jurij Silberberški, Hermanov dvorni mojster Konrad Färber, Poplajn iz Vitanja, Friderik Lindeški in Ludvik Sachs, glej op. 204.

²⁴⁶ O točnih datumih Barbarine zaroke, poroke in kronanja: Wertner, *Zur Genealogie*, str. 38–39. O Barbarinih posestih v Slavoniji: Mályusz, *Kaiser*, str. 91–92 in Pálosfalvi, Barbara, str. 296. Menim, da o njej še vedno ni preseženo delo: Chilian, *Barbara*.

²⁴⁷ Listina ddo. 1409, IX. 23. (*MEZ 5*, št. 255) v kateri je omenjen kot »*Sigmundo, capitaneo gubernatori*« (= grofa Hermana Celjskega) *de Garigh et Gerzenches*. O gradu Garić: Szabo, *Sredovječni gradovi*, str. 105–106 in 107 (Sl. 96), Engel, *Magyar középkori adattár*, s. v., Regan, *Plemički grad in Miletić, Plemički gradovi*, s. v.

²⁴⁸ Listine ddo. 1409, X. 28., ddo. 1409, XI. 23., ddo. 1410, I. 20., ddo. 1410, VIII. 29., ddo. 1414, VI. 26., ddo. 1414, IX. 18. (vse Engel, *Magyar középkori adattár*, s. v.), ddo. 1411, IX. 14., (Čazma), ddo. 1412, VIII. 1., Budim, ddo. 1412, VIII. 25., (Čazma), ddo. 1412, X. 16., Zagreb, ddo. 1412, XI. 15., Križevci (*MEZ 5*, št. 279, 294, 296, 300 in 305), ddo. 1414, VI. 26., ddo. 1414, IX. 18. (obe Engel, *Magyar középkori adattár*, s. v.), ddo. 1415, VI. 11., Đakovo, ddo. 1415, VII. 4., (Čazma) (*MEZ 5*, št. 359 in 360), ddo. 1417, VIII. 17. (Engel, *Magyar középkori adattár*, s. v.) in 1417, XII. 24., Konstanca (*MEZ 5*, št. 390). O gradovih Mali Kalnik in Veliki Kalnik: Kukuljević-Sakcinski, Grad (na str. 285–290 o obdobju kastelana Sigmunda iz Neuhäusela oz. *de Nova domo*), Szabo, *Sredovječni gradovi*, str. 83–84, 92 (Sl. 78), 93 (Sl. 79), 94–98 in 103 (Sl. 90 in 91), Engel, *Magyar középkori adattár*, s. v. in Miletić, *Plemički gradovi*, s. v.

²⁴⁹ Zanesljive navedbe bivanja v Slavoniji (in Čakovcu): Engel – Tóth, *Királyok*, str. 169–172: 31. X. 1407: Dubrava, 9. I. 1408: Čakovec, 28. IX. 1408: Samobor, 29. VIII. 1410: Virovitica, 27. IX. 1410 in 5. X. 1410: Garešnica, 19. XII. 1410: Đakovo, 2. X. 1412: Koprivnica, 16. X. 1412: Kalnik, 15. XI. 1412: Križevci, 25. XI. 1412: Garešnica, 17. XII. 1412, 1.–7. I. 1413, 3. II. 1413: Virovitica, 1.–6. IV. 1413: Stari grad, danes Jagjedovec pri Koprivnici.

²⁵⁰ Vseh šest gradov je bilo v županiji Križevci: poleg omenjenih treh še grad Stari grad, danes Jagjedovec (madžarsko Kóvár oz. Kókapronca) pri Koprivnici, kjer je bil Barbarin kastelan leta 1414 Gašper »*Ratimpérgar*«, grad Stupčanica (madžarsko Szaplónca) pri Daruvarju in grad Velika, danes Kraljeva Velika (madžarsko Velike) pri Kutini; za vse gradove gl. Szabo, *Sredovječni gradovi*, str. 99, 109–110 (tudi Sl. 97 in 98) in 118, Engel, *Magyar középkori adattár*, s. v. in Miletić, *Plemički gradovi*, s. v. Mesta, katerih dohodke je dobila Barbara, so bila Zagreb, Virovitica in Požega, slednji tudi z dohodki županije.

²⁵¹ Glej op. 249.

red (latinsko običajno *Societas Draconistrarum*),²⁵² ki sta ga 12. XII. 1408 v Budimu ustanovila ogrski kralj Sigmund in njegova žena Barbara. Z ustanovitvijo Zmajeva reda je kralj Sigmund želel povezati svoje najbolj pomembne ogrske vazale²⁵³ nominalno v boj proti sovražnikom krščanstva in ogrskega kraljestva, dejansko pa z osebno prisego zvestobe predvsem za svojo politiko.

Ceprav pisni viri o podrobnostih Sigmundovih let v Slavoniji molčijo, o tem ne molči ljudsko izročilo. Tudi v Sloveniji je znano, da je po hrvaškem ljudskem izročilu Barbara Celjska »Črna kraljica«: ohola in zlobna ženska, ki ima ljubljenca črnega krokarja. Če jo je kdo razjezil, je nanj spustila svojega ljubljenca, ki je bil tako močan in krvoloč, da je ljudem izkopal oči in jim trgal meso, lase, brke, brado, dokler niso umrli. Prvi je to izročilo v povezavi z gradom Medvedgrad nad Zagrebom zabeležil sredi 19. stoletja hrvaški zgodovinar Ivan Kukuljevič-Sakcinski,²⁵⁴ August Šenoa pa je na osnovi tega motiva napisal pesem *Zmajska kraljica*. Legenda ima tudi inačice iz Like, okolice Senja in iz Kalnika. V kalniški inačici²⁵⁵ nastopa kot ljubimec »Črne kraljice« Sigmund »Neuhäusel«, kastelan Velikega Kalnika. Njuno ljubezensko gnezdo je bil grad Mali Kalnik, katerega ruševine se danes imenujejo Pusta Barbara. Zaradi kraljičine ljubezni je kastelan postal prevzet. Bil je nasilen do podložnikov in hotel si je prilastiti posesti zagrebškega kapitlja v Varaždinskih Toplicah. Ta se je zaradi tega pritožil kralju Sigmundu in ljubezenska afera je bila razkrita. Kaj se je zgodilo z ljubimcem,

iz izročila ni znano, kraljico pa je dal kralj zapreti v grad Mělník (nemško Melnik) na Češkem. Ljudsko izročilo o »Črni kraljici« ima vsaj v delu o Sigmundu Dobrnskem kot kastelanu obeh gradov na Kalniku zgodovinsko jedro. Tudi črni krokar v medvedgradski inačici ima lahko povezavo s krokarjem kot delom grba Sigmunda Dobrnškega. Poseganje po posesti zagrebškega kapitlja ni bilo tuje kalniškemu kastelanu. Dejstvo je tudi, da je leta 1419 prišlo do spora²⁵⁶ med Barbaro Celjsko in Sigmundom Luksemburškim zaradi obojestransko očitane nezvestobe. V Sigmundovem primeru so bili očitki upravičeni, ni pa povsem jasno, koliko so bili upravičeni v Barbarinem primeru. Vsekakor je bila Barbara s hčerko Elizabeto (* 7. X. 1409–† 19. XII. 1442) do božiča leta 1419 pregnana v okolico danes romunskega mesta Oradea (madžarsko Nagyvárad). In slednjič: Mělník je grad, na katerem je Barbara kot vdova živela in tudi umrla. Ne glede na to, da bi bila ljubezenska afera Barbara Celjske in Sigmunda Dobrnškega zanimiva poživitev slovenske srednjeveške zgodovine, dejstva govorijo proti njeni resničnosti. Namreč, težko si predstavljamo, da bi »rogonosec« Sigmund Luksemburški nagradil ljubimca svoje žene s članstvom v Zmajevem redu. Tudi starost domnevnih ljubimcev ni najbolj običajna: Barbara se je rodila leta 1392, Sigmund pa se kot polnoletni prvič omenja leta 1395, kar pomeni, da je bil rojen najmanj okoli leta 1375/77 in zato vsaj 15 let starejši. Možno pa je, da je Barbara kot otrok spoznala Sigmunda Dobrnškega v rojstnem Celju in mu je bila zato kasneje bolj naklonjena kot drugim. Od nevoščljivosti do obrekovanja pa še danes ni težko priti. K Sigmundovemu bivanju na Kalniku je potrebno dodati še en potencialno zanimiv detalj. V prvotno leta 1421 podružnični, od leta 1440 pa župnijski cerkvi sv. Brcka (slovensko sv. Brikcija) v naselju Kalnik se je cerkveni ladji ohranila freska *Mučeništvo sv. Petra iz Verone z donatorjem*, katere avtor je slikar z zasilnim imenom Mojster severnoitalijanskega kroga in je bila z nedavno datacijo hrvaškega umetnostnega zgodovinarja Zdenka Baloga postavljena v prvo četrtino 15. stoletja.²⁵⁷ Po dosedanjih mnenjih je donator bodisi ogrski kralj Ladislav I. Anžuvinski (1342–1382) ali Sigmund Luksemburški, bodisi član rodbine Gorjanskih ali grof Herman II. Celjski. Glede na obleko donatorja gre nedvomno za osebo plemiškega rodu. Po mojem mnenju ne gre za vladarja, saj bi v tem primeru pričakovali krono ali kakšno drugo znamenje vladarskega položaja. Ob glavi donatorja je sicer viden grbovni ščit, a žal z neprepoznavnim grbom. Barve grba ne spominjajo na barve grba Dobrnških. Menim, da kljub temu ne moremo izključiti možnosti, da je naslikani donator Sigmund Dobrnški.

²⁵² O Zmajevem redu (izbor): Lóvei, *Der ungarische Drachenorden*, str. 64–67, Lóvei, Hoforden, str. 251–263 in Lóvei et al., *Der Drachenorden*, str. 337–356. Opis znamenja Zmajeva reda v ustanovni listina: »... za znamenje ali simbol (reda) smo izbrali znak ali sliko zmaja, skrčenega v obliki kroga, z repom navzgor okoli vratu ...« (Lóvei, Hoforden, str. 258, fotografija listine Lóvei et al., *Der Drachenorden*, str. 338).

²⁵³ Med 24 ustanovnimi člani reda so bili despot Štefan Lazarevič, Herman II. in Friderik II. Celjska, Nikolaj II. in Ivan Gorjanska, pa tudi »prekmurški« Nikolaj IV. Széchy. V red so bili pogosto sprejeti tudi plemiči, ki niso imeli posesti na Ogrskem, vendar so služili Sigmundu Luksemburškemu. Tako je postal član reda na državnem zboru v Nürnbergu leta 1431 tudi viteški pesnik Oswald Wolkensteinski, sicer Tirolec, ki mu je služil kot diplomat. Člani reda so postali tudi nekateri plemiči, ki s Sigmundom niso imeli neposredne povezave in mu zato niso prisegli osebne zvestobe. Že 16. II. 1409 v Sopronu se je redu pridružil vojvoda Ernest Železni s skupino 24 avstrijskih in štajerskih plemičev, ki so obljubili, da se bodo držali njegovih obveznosti do Sigmunda, njegove žene Barbare in ogrskih članov reda. Kakšen je bil pomen Zmajeva reda, se kaže ob Sigmundovem obisku Anglije, ko je 24. V. 1416 postal član najbolj prestižnega angleškega reda Reda hlačne podveze (angleško *Order of the Garter*), njegov gostitelj angleški kralj Henrik V. pa član Zmajeva reda.

²⁵⁴ Kukuljevič-Sakcinski, *Događaji*, str. 129–131: menil je, da je »Črna kraljica« Barbara Celjska, vendar je del izročila o krokarju povezan z Beatriko Frankopansko († po 10. III. 1510), vdovo Ivaniša (†12. X. 1504), nezakonskega sina ogrskega kralja Matije Korvina (1458–1490), in to zaradi tega, ker so imeli Hunyadiji v grbu krokarja, ki je sicer vrani podoben ptič iz istega rodu vrane (*Corvus*).

²⁵⁵ Miletić, *Plemički gradovi*, str. 29.

²⁵⁶ Chilian, *Barbara*, str. 39–43.

²⁵⁷ Podrobno o freski in novi dataciji: Balog, *Ciklus*, sicer pa Balog, *Križevačko-kalnička regija*, str. 61–62 in 196 (fotografija).

Kalnik, ž. c. sv. Brcka, ladja, freska Mučeništvo sv. Petra iz Verone z donatorjem (Mojster severnoitalijanskega kroga, prva četrtina 15. stoletja; fotografija: Balog, Križevačko-kalniška regija, str. 196). Morda je donator Sigmund I. Dobrnski, ki je bil v letih 1409–1417 kastelan oz. glavar gradov Veliki in Mali Kalnik.

Podelitve fevdov krške škofije v letih 1413, 1414 in 1415²⁵⁸ kažejo, da je Sigmund Dobrnski zelo verjetno v času službovanja v Slavoniji vsaj občasno prihajal na Štajersko. Obenem pa prav nakupi teh v fevd podeljenih posesti kažejo na njegovo premožnost, ki je morda izvirala iz zaslužka v Slavoniji. Sigmunda Dobrnškega od konca leta 1417, ko je zadnjič omenjen v Slavoniji, pa do leta 1421, ko je omenjen skupaj s svojim bratom Andrejem pri sprejemanju fevdov krške škofije,²⁵⁹ ne najdemo v virih. Vsekakor se je njegovo službovanje v Slavoniji končalo najkasneje leta 1419, ko je Sigmund Luksemburški Barbari Celjski zaradi domnevne nezvestobe odvzel njene slavonske posesti. Do konca življenja se Sigmund

Dobrnski omenja samo še na Štajerskem. Tako je bil leta 1422 posestnik vinograda v »*inn Ternawcz*« (verjetno Trnovec pri Nazarju).²⁶⁰ Leta 1423 je grof Herman II. Celjski v Celju razsojal spor nadškofa Eberharda in njegovega brata Sigmunda Dobrnškega s Henrikom Apfaltrerjem in pokojnim Jakobom »*Lasnikg*«. ²⁶¹ Dokaz Sigmundovega ugleda je njegov položaj med 150 z imeni navedenimi plemiči, ki so 13. XI. 1424 v Gradcu po smrti vojvode Ernesta Železnega (1402–1424) opravili dedni poklon njegovemu bratu vojvodu Frideriku IV. (1406–1439), regentu bratovih dežel in skrbniku njegovih otrok: Sigmund Dobrnski je naveden takoj za gospodi kot drugi med vitezi.²⁶² Od leta 1425 se Sigmund Dobrnski omenja kot glavar v Brežicah, kar je bila služba, ki jo lahko pojasnimo z dejstvom, da je bil salzburški nadškof še vedno njegov brat Eberhard. V tej funkciji se Sigmund prvič omenja 12. V. 1425, ko mu verjetno v Celju njegova svakinja Katarina Rifniška s soglasjem svojega moža Henrika Getzersdorferja proda dežel-noknežje fevde na Koroškem in pri Slovenj Gradcu.²⁶³ Listino pečatijo za Katarino, ki nima pečata, Erazem I. Lihtenberški (1406–1444, † pred 19. VII. 1445),²⁶⁴ dvorni mojster grofov Celjskih, njen mož Getzersdorfer ter celjski (trški) sodnik Henrik Erlauer (1413–1425, † (verjetno) pred 11. IV. 1451),²⁶⁵ iz česar lahko sklepam, da je bila verjetno izdana v Celju. Vzrok za pečatenje dvornega mojstra Erazma Lihtenberškega ni bil samo v tem, da je bil v tem času eden najbolj uglednih plemičev v službi Celjskih,²⁶⁶ pač pa gotovo predvsem v tem, da je bil sin Ane, sestre tukaj omenjene Katarine in Agneze, prve žene Sigmunda Dobrnškega. Kmalu zatem, 7. VI. 1425,²⁶⁷

²⁶⁰ Listina ddo. 1422, VI. 24. (org. ARS, citirano po GZS).

²⁶¹ Listina ddo. 1423, VIII. 29., Celje (prp. StLA št. 4929a, Weiss, *Das Städtewesen*, s. d.).

²⁶² »*Hie sind vermercht di lantleut in Steier, den ich hertzog Friedreich von gots gnaden hertzog ze Osterreich etc. gebuldigt hab und seu mir herwider.*« (Mell, A., *Grundriß*, str. 150, op. 752).

²⁶³ Listina ddo. 1425, V. 25. (org. StLA št. 5027, Weiss, *Das Städtewesen*, s. d.).

²⁶⁴ V listini iz leta 1417 (glej op. 237) Katarina omenja svoji pokojni sestri Ano (ženo Bertolda Lihtenberškega) in Agnezo (ženo Sigmunda I. Dobrnškega), v listinah iz leta 1427 (glej op. 236) Erazma Lihtenberškega Katarina imenuje »vetter«, kar po Preinfalk, Rodbina, str. 364 pomeni: očetov brat ali njegov sin (bratranec); nečak; (običajno enako star ali mlajši) krvni sorodnik. O njem (izbor): Zwiedneck-Südenhorst, *Das gräflich Lamberg'sche Familienarchiv*, str. 12/136, Zennegg-Scharffenstein, *Urkundenregesten*, str. 265–267, Lanjns, Schwab-Lichtenberg, str. 629, Pirchegger, *Die Grafen*, str. 175–176, Domenig, »*tuon kunt*«, str. 113, Kos, D., *Vitez*, str. 172 in Slana, Grad Lihtenberk, str. 419–420 (tudi genealoška tabela) in 421 (genealoška tabela).

²⁶⁵ V listini ddo. 1413, II. 14., Marienburg (*ROT* 2, št. 1768) je naveden kot »zakladnik rimske kraljice Barbare«. V spremstvu grofa Hermana II. Celjskega je bil na koncilu v Konstanzi (*Chronik*, str. 201).

²⁶⁶ O njem: Weiss, *Das Städtewesen*, str. 238 in 255.

²⁶⁷ Listina ddo. 1425, VI. 7., Celje (org. ARS, citirano po GZS). V njej je navedenih kot gradu pripadajoča posest 23 celih, 4 polovične v glavnem puste kmetije, mlin in 4 novine v bližnjih krajih.

²⁵⁸ *Krška fevdna knjiga I*, fol. 83–84 (1413: pri Dobrni 2 kmetiji, 39 posesti, 3 mline, dvor in 5 vinogradov), fol. 84–84' (1414 (navedeni 1418: fol. 97): pri Dobrni 10 kmetije in destina, ki jih je kupil od Jošta I. Helfenberškega, in pri Sentjurju 25 kmetij, 6 posesti, 6 domcev, 2 mlina, dvor in gornina, ki jih je kupil od Popla Vitanjskega) in fol. 97' (dvor »zu hards«, ki ga je kupil od bratov »Ayshaimer«). Koropec, Srednjeveška Dobrna, str. 216–217.

²⁵⁹ *Krška fevdna knjiga I*, fol. 93' (fevdi pri Dobrni, kupljeni od Hansa Lindeškega) in fol. 94 (fevdi na Bizeljskem, kupljeni od Hansa Kozjanskega).

je Sigmund v Celju potrdil, da je grof Herman II. podelil v fevd njemu, njegovemu (nedavno) pokojnemu bratu Andreju in njunim moškimi potomcem grad Forhtenek (nemško Forchtenegg)²⁶⁸ pri Šoštanju s pripadajočimi posestmi, kar jim je bilo pred tem vse »od sovražnikov odvzeto«. Žal ni navedeno, kdo so bili ti sovražniki, vsekakor pa mu je Forhtenek pripadal po njegovi prvi ženi Agnezi Rifniški, kar pa ni navedeno v listini.²⁶⁹ Zelo izpoveden del omenjene listine je, ko Sigmund obljublja »zase in za otroke njegovega prej omenjenega brata in njihove dediče, ki so sinovi«, da bo z gradom Forhtenek služil grofom Celjskim. To pomeni, da Sigmund sam ni imel otrok, medtem ko je njegov brat imel iz prvega zakona vsaj hčer Uršulo, ki se je leta 1412²⁷⁰ poročila s Kolomanom Windischgrätzom (* 1378/80–† 1433),²⁷¹ in vsaj enega, po imenu neznanega sina. Potem ko je v začetku leta 1427 umrl salzburški nadškof Eberhard III., je postal novi nadškof Eberhard IV. Starhemberški (1427–1429). Sigmund Dobrnški je kljub spremembi v Salzburgu ohranil svoj položaj glavarja v Brežicah. Kot takšnega ga srečamo kmalu po izvolitvi novega nadškofa v Brežicah,²⁷² ko kot njegov svetovalec potrdi umestitev Ahaca Rajhenburškega (1394–† pred 1. I. 1433)²⁷³ na grad Rajhenburg. 8. X. 1427

na Ptuju²⁷⁴ se Sigmund z novim nadškofom v svojem imenu in kot skrbnik svojih (pra)nečakov Sigmunda II. (1427–† 1463)²⁷⁵ in Volfganga I. (1427–1487),²⁷⁶ vnuhov svojega pokojnega brata Andreja, poravna o terjatvah in zahtevah glede nadomestila škode za službo in škode v vojni nadškofije.

Po skoraj 24 letih škofovanja je v začetku leta 1427 umrl brat Sigmunda Dobrnškega nadškof Eberhard.²⁷⁷ Kot je bilo že opisano, se je njegovo škofovanje začelo dramatično. Razmere so se umirile leta 1406, ko se je njegov protikandidat freisinski škof Bertold odpovedal salzburški stolici v zameno za letno izplačilo 2000 zlatnikov. Eberhard se je udeležil koncila v Konstanci, na katerega je prišel v spremstvu 64 konjenikov. Za primerjavo: grofa Hermana II. in Friderika II. Celjska je spremljalo kar 300 konjenikov.²⁷⁸ Na koncilu nadškof ni imel opaznejše vloge, se je pa v koncilске kronike zapisal zaradi pomoči revežem in spravljivosti. Prav ta značajska lastnost ga je ob geografski legi Salzburske med deželami avstrijskih vojvod Habsburžanov in bavarskih vojvod Wittelsbachov postavila za posrednika v pogostih sporih med njimi. Zato je večina njegove vladavine potekala v zadovoljstvo podanikov. Izjema v njegovi miroljubnosti je bila udeležba v križarski vojni kralja Sigmunda Luksemburškega proti husitom leta 1420. Tudi sicer je večkrat sodeloval s Sigmundom Luksemburškim, kar je še posebej zanimivo v luči zgoraj opisanih stikov Sigmunda Dobrnškega z Barbaro Celjsko. Na območju današnje Slovenije je bil zagotovo leta 1408, ko je v Brežicah potrdil trgu Sevnica njegove privilegije.²⁷⁹ Med njegove dosežke sodita tudi sprememba že omenjenega gradu Neuhaus pri Salzburgu v utrjeno poletno rezidenco nadškofov in gradnja kapele sv. Ane v salzburški stolnici. V tej, danes zaradi barokizacije stolnice izginuli kapeli, je bil pokopan.

²⁶⁸ O gradu Forhtenek: Orožen, *Das Bisthum ... V*, str. 441–456, Pirchegger, *Die Grafen*, str. 179, Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 205–206, Blaznik, *Historična topografija ... 1*, str. 189–191, Stopar, *Grajske stavbe ... 4.*, str. 24–25 in Kos, D., *Vitez*, str. 273–274.

²⁶⁹ Z listino ddo. 1360, VII. 30., Celje (org. HHStA, prp. StLA št. 2752, Luschin von Ebengreuth, *Die Reichenecker*, str. 95, št. 22) je Hans III. Rogoški potrdil, da mu je grof Ulrik I. Celjski podelil v fevd grad Forhtenek s pripadajočimi posestmi in da bo v primeru, da bi njegovi otroci umrli, grad s posestjo pripadal njegovemu »vetter« Martinu II. Rifniškemu, če pa ne njemu, pa njegovemu nečaku Andreju »von Obrenen«. Hči Martina II. Rifniškega je bila Agneza, prva žena Sigmunda I. Dobrnškega. Sodeč po listinah iz leta 1427 (glej op. 236) je Agneza podedovala polovico gradu Rifnik, ki pa ga je po njeni smrti podedovala njena sestra Katarina. Ta je podedovala tudi grad Šalek. Verjetno je Agneza zato dobila pravice do dedovanja gradu Forhtenek. Sigmund je tako po Agnezi Rifniški podedoval samo pravice do gradu Forhtenek in nobenih pravic do gradov Rifnik in Šalek. S »sovražniki« so verjetno mišljeni Friderik II. Turner, ki se je konec 14. stoletja začel imenovati tudi po Forhteneku oz. njegov zet Jošt I. »Guelczer«, ki je prevzel grb Turnskih (cf. njegov grb v BayHStA, *Münchner Handschrift*, fol. 118v; risba Hupp, *Die Wappenbücher*, str. 115) in se je prav tako imenoval po Forhteneku, ter njegovi potomci, ki pa so se izključno imenovali po Forhteneku.

²⁷⁰ Listina ddo. 1412, VI. 5. (StLA, Landrecht Neuhaus, citirano po Leitner, *Genealogische Anmerkungen*, str. 97 in 108 op. 51).

²⁷¹ O njem: Hönisch, *Zur Geschichte*, str. CXXXIX, Witting, *Die Wappen*, str. 568, Bruckmüller, *Die Adels- und Bürgerwappen*, str. 115–116. Njegov najstarejši sin se je verjetno po Sigmundu Dobrnškemu imenoval Sigmund in je začetnik t. i. sigmundinske linije rodbine.

²⁷² Zapis v fevdni knjigi nadškofa Eberharda IV. z datumom 1427, (po II. 4.), Brežice (Lang, *Die Salzburger Leben ... III.*, št. 87/1).

²⁷³ O njem: Schäffer, *Reinprecht*, str. 370, op. 62 in Hajdinjak, *Rajhenburški*, str. 737.

²⁷⁴ Listini ddo. 1427, X. 8., Ptuj (org. HHStA, fotografija MOM, Muchar, *Geschichte ... VII.*, str. 194–195) in ddo. 1427, X. 8., Ptuj (Chmel, *Geschichte Kaiser Friedrich s IV. ... 1.*, str. 50, op.).

²⁷⁵ Prvič omenjen še kot mladoleten v listini ddo. 1427, X. 8., Ptuj (org. HHStA, fotografija MOM, regist Muchar, *Geschichte ... VII.*, str. 194–195). Glede na to, da se v spisku podedovanih fevdov iz leta 1430 omenja skupaj z bratom in brez skrbnika (org. HHStA, regist Tomaschek, *Regesten*, str. 101, št. 333), je takrat moral biti že polnoleten. Letnica smrti izhaja iz nagrobnika njega in njegove žene v Vetrinju (Leitner, *Genealogische Anmerkungen*, str. 98 in 99, Abb 7: fotografija).

²⁷⁶ Prvič omenjen v istih virih kot brat. Njegova zadnja omemba v listini ddo. 1487, X. 15. (prp. A. C. P. vol. XII, fol. 369v, Nadškofijski arhiv Videm/Udine, citirano po prp. StLA).

²⁷⁷ Glej op. 176.

²⁷⁸ *Chronik*, str. 32 in 24, najpomembnejši spremljevalci grofov Celjskih in salzburškega nadškofa: *Chronik*, str. 201 in 202–203.

²⁷⁹ Listina ddo. 1408, X. 31., Brežice (prp. (1875) StLA št. 4360a, Weiss, *Das Städtewesen*, s. d.).

Nagrobnik Sigmunda I. Dobrnškega v cerkvi Marije Zavetnice na Ptujski Gori, okoli 1430: nad grbovnim ščitom in pod šlemom znamenje Zmajevega reda (fotografija: Boris Hajdinjak).

»Po smrti z življenjem obdan«

Po oktobru leta 1427 se Sigmund I. Dobrnski v virih ne omenja več kot živ. Najbrž ne bomo nikoli vedeli, kakšne so bile okoliščine njegove smrti. Vse, kar vemo o njej, je to, da je bil 13. IV. 1429 pokopan v romarski, danes tudi župnijski, cerkvi Marije Zavetnice na Ptujski Gori.²⁸⁰ Za pogreb so poskrbeli

²⁸⁰ O cerkvi na Ptujski Gori (izbor): Orožen, *Das Bisthum ... I.*, str. 491–510, Orožen, *Das Bisthum ... V.*, str. 539, Orožen, *Das Bisthum ... VIII.*, str. 592, Stegenšek, *Božja pot*, Stele, *Ptujška gora ... 1940*, Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 100–101, Stele, *Ptujška gora ... 1966*, Koropec, *Srednjeveški Vurberk*; Koropec, *Srednjeveška Dobrna*, Koropec, *Med Dravo*; Koropec, *Davčni popis*; Zadnikar, *Ptujška gora*, Vidmar, *ustanovi-*

skrbniki takrat še vedno mladoletnih glavnih dedičev pranečakov Sigmunda in Volfganga Dobrnških. Verjetno je bil kraj, ki ga je Sigmund imenoval »dom«, Dobrna in ne Ptujška Gora. Prav ta detajl pa nam ob ustanovitvi beneficija sv. Sigmunda v pravkar dokončani romarski cerkvi kaže na to, da si je gotovo želel, da se ga po smrti spominja čim več ljudi, če že ni imel neposrednih potomcev. Sigmund Dobrnski, vitez prestižnega Zmajevega reda in plemič s kariero v treh deželah Salzburški, Slavoniji in Štajerski, je za ohranjanje spomina nase izbral ustrezen kraj, saj je bilo v 15. stoletju zaradi množice romarjev včasih potrebno maše brati celo ob oltarju na prostem, naselje ob cerkvi pa je kmalu postalo trg.²⁸¹

Takratne in sedanje obiskovalce Ptujске Gore najbolj očitno na Sigmunda I. Dobrnškega spomni njegov nagrobnik²⁸² iz rdečega salzburskega marmorja, vzdian v vzhodni del južne stene južne ladje. Nagrobnik je pravokotne oblike z razmerjem stranic 1: 2, sicer pa sodi med heraldične nagrobnike. V poglobljenem polju je v reliefu izveden grb rodbine pokojnika: v ščit heraldično desna (torej iz leve) stranska srebrna konica, ki ščit razdeli na (zgoraj) rdeče in (spodaj) črno polje. Zanimivo je, da je kipar za barve v grbu uporabil ploščo belega marmorja in črnega apnenca, ki ju je natančno vdela v grbovni ščit. Nad grbovnim ščitom je šlem, na katerem je kot šlemni okras krokar z razprtimi krili in s prstanom v kljunu ter krono na glavi.²⁸³ Grb obdaja bogato akantovo listje, v katerem nad grbovnim ščitom in pod šlemom komajda opazimo majhno podobo v krog skrčenega zmaja, kar je znamenje Zmajevega reda. Zgoraj nagrobnik zaključuje usločen lok, okrašen z rastlinjem in slepimi trilisti. Po robu nagrobnika je napis v gotski minuskuli: »Nach Christes gepurd tausent cccc und in dem xxix jar ist hie begraben des mittichs nach mi(sericordi)a d(omi)ni der edel vest ritter her

tev, Peskar, *Bazilika*, Höfler, *Ustanovitve*, Peskar, *Arhitektura*, Vidmar, *Kiparska oprema in Höfler*, *Stensko slikarstvo*.

²⁸¹ Regesta izgubljenih listin, ki sta bili verjetno leta 1498, gotovo pa leta 1543 na gradu Vurberk; oltar na prostem: »*Ain lateinischer erlaubbrief vom patriarchen zu Aglern, in dem erlaub, daß, wan so vil volgg an die Neustift kumbt, dass man am altar außser der kirchen mess lesen soll oder mag.*« in trške pravice: »*Ein Urlaub von Kaiser Friederichen iarlichen den nächsten tag nach unser frauen schiedung ain iarmarkt an der Neustift zu halten. Des datum stet im 1447. iar.*« (Losertner, *Das Archiv ... Supplement 2*, str. 27/95, št. 21 in str. 26/94, št. 3).

²⁸² O nagrobniku (izbor): Orožen, *Das Bisthum ... I.*, str. 495, Zahn – Siegenfeld, *Nachwort*, str. 79 (»† pred 9. III. 1429«), Stegenšek, *Božja pot*, str. 6 in 8, Cevc, *Srednjeveška plastika*, str. 297 (Sl. 294) in 300, Stele 1966, str. 54–55, 73, sl. 44 in 126, Zadnikar, *Ptujška gora*, str. 89–90 in 91 (fotografija), Leitner, *Genealogische Anmerkungen*, str. 97 (»† pred 9. III. 1429«) in 108, op. 59 (»... m(ar)ia d(omi)ni ...«), Peskar, *Bazilika*, str. 190 (fotografija) in 191–193 in Vidmar, *Kiparska oprema*, str. 115 (tudi slika 05.02.).

²⁸³ Skoraj povsem isti je grb na Sigmundovem pečatu iz listine ddo. 1405, II. 25., Celje (org. ARS, citirano po GZS): razlikuje se po tem, da je tukaj heraldično leva, torej iz desne, stranska konica, napis: »*S. sigismundi newenhawser*« (fotografija pečata Kos, D., *Vitez*, str. 267, sl. 78).

Oltar sv. Sigmunda v cerkvi Marije Zaveznice na Ptujski Gori, okoli 1430, sprednja stran: v sredini sv. Sigmund z znamenjem Zmajevega reda, levo sv. Barbara in desno sv. Erazem (fotografija: Boris Farič).

Sigmund von Newhaws aus dem Schelichtal re(qui)escat i(n) pa(ce).« ali v prevodu »Leta 1429 po Kristusovem rojstvu je bil tukaj pokopan v sredo po (nedelji) misericordia domini plemeniti in hrabri vitez gospod Sigmund iz Dobrne v Saleški dolini. Naj počiva v miru!«²⁸⁴ Nagrobnik, ki je bil verjetno narejen v Salzburgu kmalu po Sigmundovi smrti, nedvomno sodi med najbolj kakovostne gotske nagrobnike v Sloveniji. Najverjetneje sta ga kot glavna dediča naročila Sigmundova pranečaka Sigmund in Volfgang.

Ni pa to edini spomin na Sigmunda I. Dobrnškega na Ptujski Gori, saj je pred smrtjo ustanovil beneficij sv. Sigmunda²⁸⁵ in ga tudi razmeroma bogato

Oltar sv. Sigmunda v cerkvi Marije Zaveznice na Ptujski Gori, okoli 1430, leva stran: grb Sigmunda I. Dobrnškega (fotografija: Polona Vidmar).

obdaroval s posestmi blizu Ptujске Gore: podložniki v Doklecah in gorninami na Janškem Vrhu.²⁸⁶ Kma-

²⁸⁴ Zaradi drugačnega branja dela »nach m'ia d'ni«, ki ga nekateri berejo kot »nach m(ar)ia d(omi)ni«, je datum pokopa ponekod napačno datiran kot 9. III. 1429. Ker je bila leta 1429 velika noč v nedeljo, 27. III. 1429, je bila nedelja *Misericordias Domini*, to je druga nedelja po veliki noči, 10. IV. 1429 in sreda po njej je 13. IV. 1429.

²⁸⁵ Njegovo ustanoviteljstvo izhaja iz vizitacijskega zapisnika, nastalega v letih 1544/45: »Des fillials Unser Lieben Frauen an der Neustift ... So ist noch ein stiftt allda gewest, so herr Sigmundt von Neubauß gestiftt hat, durch Georgen und Wolffganngen von Neubauß widerumb eintzogen worden.« (Orožen, *Das Bisthum ... I.*, str. 491 (napačna datacija »1567«) in Höfer, *Die landesfürstliche Visitation*, str. 248–249). Ime beneficija oz. oltarja je po meni znanih virih prvič izpričano z imenom sv. Sigmunda v listini ddo. (1486, IX. 19.) kot »cappellani sancti Sigismundi in Monte Graciarum« (prp. StLA, žal poznam listino samo po Blaznik, *Historična topografija ... 2*, str. 182), kot sv. Sigmunda in sv. Ožbalta pa v listini ddo. (1491, IX. 10.), Videm kot »Simonis Ysenhausen rectoris cappellanie altaris sanctorum Sigismundi et Osualdi siti in cappella beate Virginis Montis Graciarum prope Petouiam« (prp. *Protocoll Bd. XIV*,

fol. 506 Nadškofijska knjižnica Videm/Udine, citirano po prp. StLA).

²⁸⁶ Ker si je Sigmundov naslednik Jurij II. Dobrnski pred letom 1531 prisvojil posesti beneficija in jih leta 1531 prepustil svojemu bratu Volfgangu II. (Koropec, *Srednjeveška Dobrna*, str. 218), se posesti omenjajo v leta 1542 nastali imenjski cenitvi Volfgangovega gospostva Dobrna: v Doklecah 12 družin in na Janškem Vrhu 10 sogornikov (Koropec, *Srednjeveška Do-*

lu po njegovi smrti sta najverjetneje njegova pranečaka Sigmund in Volfgang naročila tudi oltar,²⁸⁷ ki danes stoji blizu nagrobnika ob prvem južnem slopu cerkve.²⁸⁸ Oltar sv. Sigmunda ni samo eden redkih, temveč tudi izjemno kvalitetnih primerov gotskih oltarjev z ozemlja današnje Slovenije. Oltarni nastavek je oblikovan kot dokaj nenavadna tridelna omara trapezaste oblike s tremi nišami z bogato profiliranimi ostenji. Osrednji kip sv. Sigmunda stoji na bogato profiliranem podstavku z grbovnim ščitom, okoli katerega se ovija zmaj, v katerem lahko spet prepoznamo znamenje Zmajevega reda.²⁸⁹ V stranskih posevno prirezanih nišah sta na podobnih podstavkih z grbovnima ščitoma kipa levo sv. Barbare in desno sv. Erazma. Mamljiva, čeprav za zdaj nedokazljiva hipoteza je, da se za omenjenima svetnikoma skrivata imeni Sigmundovih staršev. Čeprav so kipi poškodovani, pa se je na njih kot tudi na velikem delu oltarja ohranila še prvotna polikromacija. Le ob straneh je barvna plast že močno obledela, zato pa tu bolj od izraza prihajata reliefni upodobitvi grba Dobrnških v plitvih nišah, okrašenih na vsaki strani z lepim krogovijem v obliki trolistov. Na obeh straneh je grbovni ščit s šlemom, šlemnim pokrivalom in krokarjem s prstanom v kljunu kot šlemnim okrasom.

Oba spomenika Sigmunda I. Dobrnškega sodita med najbolj kvalitetne dele cerkve na Ptujski Gori. Pokojni umetnostni zgodovinar Marijan Zadnikar je z imenovanjem cerkve na Ptujski Gori za »*visoko pesem slovenske gotike*« najbolj jedrnato povzel izjemni pomen, ki ga ima ta umetnostni spomenik v slovenski umetnostni zgodovini. Toda Ptujška Gora je še

brna, str. 220–221 in Koropec, Med Dravo, str. 347). Verjetno tudi prvotno število podložnikov in gornin ni bilo drugačno. V urbarju gospodva Dobrna iz leta 1582 se posesti več en omenjajo (Koropec, Srednjeveška Dobrna, str. 222). O posestvih beneficija glej tudi: Orožen, *Das Bisthum ... I.*, str. 499–500, Koropec, Srednjeveški Vurberk, str. 120 in Koropec, Davčni popis, str. 519.

²⁸⁷ O oltarju (izbor): Orožen, *Das Bisthum ... I.*, str. 499–500, Stegenšek, *Božja pot*, str. 6, 8 in 23, Cevc, *Srednjeveška plastika*, str. 144–145, 146 in 147 (Sl. 124), Stele 1966, str. 36–38 (tudi sl. 22) in 80, Zadnikar, *Ptujška gora*, str. 86–88 (tudi fotografiji), Vidmar, Ustanovitev, str. 827 in 844–846 (tudi fotografija), Vidmar – Hajdinjak, *Gospodje / Lords*, str. 60–61 (tudi fotografiji), Peskar, *Bazilika*, str. 139 in 142–146 (tudi fotografije) ter Vidmar, Kiparska oprema, str. 114, 138 (slika 05.32), 139–140 (tudi slika 05.33). Datacijo izdelave oltarja prevzema po Vidmarjevi, medtem ko ga Cevc in Peskar datirata z »okoli 1410«, Zadnikar pa s »prva desetletja 15. stoletja«.

²⁸⁸ V že omenjeni listini iz leta 1487 (glej op. 276) se navaja, da Volfgang iz Dobrne razmišlja o tem, da bi beneficij prestavil na neko drugo, dostojnejše mesto v cerkvi.

²⁸⁹ V navedenih umetnostnozgodovinskih delih (glej op. 280) so tudi številne ilustracije, ki omogočajo primerjavo s ptujskogorskim primeroma. Velja opozoriti na še en primer z ozemlja Slovenije, na katerega je opozoril že Cevc, *Srednjeveška plastika*, str. 300: znamenje Zmajevega reda je tudi na nagrobniku, ki ga je dal leta 1438 narediti Konrad II. Pesniški za svojega očeta Ulrika II. in svojega brata Hansa II. Nagrobnik je bil prvotno v cerkvi minoritskega samostana na Ptuj, danes pa je v lapidariju Pokrajinskega muzeja Ptuj Ormož v nekdanjem dominikanskem samostanu.

vedno zelo obiskani kraj, ki ga danes ne obiskujejo samo romarji, pač pa tudi turisti, ki so nenazadnje »moderna« oblika romarjev. Gotovo ne vsi, a še vedno dovolj številni opazijo Sigmundova spomenika. In zato lahko rečemo s parafrazo znanega srednjeveškega pregovora »*Sredi življenja smo s smrtjo obdani*«, da je Sigmund »*po smrti z življenjem obdan*«.

VIRI IN LITERATURA

KRATICE

ADB = *Allgemeine Deutsche Biographie* 1–45. Leipzig: Duncker & Humblot, 1875–1912

AMSI = *Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria* 1–51/52, Parenzo 1885–1939/40 (1942)

AÖG = *Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen* 1–33 oz. *Archiv für österreichische Geschichte* 34, Wien 1848.

ARS = Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana

AVGT = *Archiv für Vaterländische Geschichte und Topographie*, Klagenfurt.

BayHStA = Bayerisches Hauptstaatsarchiv / Bavarski glavni državni arhiv, München.

BKStGQ = *Beiträge zur Kunde steiermärkischer Geschichtsquellen* 1–32, Graz 1864–1902/03, nadaljevanje kot **BESStG** = *Beiträge zur Erforschung steirischer Geschichte* N. F. 1 (33)–9 (41), Graz 1903–1918 in nadaljevanje kot **BESStGQ** = *Beiträge zur Erforschung steirischer Geschichtsquellen* N. F. 10 (42)–17 (49), Graz 1931–1970

CD = Objavljeni viri in literatura

CDI = Objavljeni viri in literatura

CeKL 1 = Objavljeni viri in literatura

Codex Figdor = Objavljeni viri in literatura

ČZN = *Casopis za zgodovino in narodopisje* 1–35, Maribor 1904–1940 in (n. v.) 1 (36)–, Maribor, 1965.

DL = Diplomatični Levéltár / Arhiv listin (iz časa pred bitko pri Mohaču), Magyar Országos Levéltár / Državni arhiv Madžarske, Budapest / Budimpešta

DOZA = Deutschordenszentralarchiv / Centralni arhiv Nemškega viteškega reda, Wien / Dunaj

FRA = Objavljeni viri in literatura

GZL = Objavljeni viri in literatura

GZS = Neobjavljeni viri ter Objavljeni viri in literatura

HHStA = Österreichisches Staatsarchiv / Avstrijski državni arhiv, Wien / Dunaj, Haus-, Hof- und Staatsarchiv

FVVSt = *Forschungen zur Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte der Steiermark*, Graz.

IMK = Izvestja muzejskega društva za Kranjsko 1–19, Ljubljana 1891–1909

KLA = Kärntner Landesarchiv / Koroški deželni arhiv, Klagenfurt / Celovec

MCC = *Mitteilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischer*

Denkmale I. Folge Wien 1856–1874, II. Neu Folge Wien 1875–1901 in III. Folge Wien 1902–1918

MDC = Objavljeni viri in literatura

MEZ = Objavljeni viri in literatura

MGSLK = *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde* 1, Salzburg.

MIÖG Ergänzungsband = Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung Ergänzungsband, Wien.

MHK = *Mitteilungen des Historischen Vereins für Krain*, 1–23, Laibach 1846–1868

MMK = *Mitteilungen des Musealvereines für Krain* 1–20, Laibach 1866 in 1889–1907

MOM = Neobjavljeni viri

MStLA = Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs, Graz.

NDB = *Neue Deutsche Biographie*. Berlin: Duncker & Humblot

NÖLA = Niederösterreichisches Landesarchiv / Spodnjeavstrijski deželni arhiv, St. Pölten

NŠAL = Nadškofijski arhiv Ljubljana

OÖLA = Oberösterreichisches Landesarchiv / Zgoranjeavstrijski deželni arhiv, Linz

org. = originalna listina

prp. = prepis listine

QugLSt = Quellen zur geschichtlichen Landeskunde der Steiermark, Graz: Historische Landeskommission für Steiermark.

RH = Objavljeni viri in literatura

RHSt = Objavljeni viri in literatura

RI = Objavljeni viri in literatura

ROT = Objavljeni viri in literatura

RPIRb = Objavljeni viri in literatura

SA = Stiftsarchiv

s. d. = sub dato

SHS = *Studia Historica Slovenica*, Maribor.

SLA = Salzburger Landesarchiv / Salzburški deželni arhiv, Salzburg

StLA = Steiermärkisches Landesarchiv / Štajerski deželni arhiv, Graz / Gradec

s. v. = sub voce

UBOÖ = Objavljeni viri in literatura

UBS = Objavljeni viri in literatura

UBSt = Objavljeni viri in literatura

VHLSt = Veröffentlichungen der Historischen Landes-Kommission oz. Veröffentlichungen der Historischen Landeskommission für Steiermark, Graz.

VHVNdb = *Verhandlungen des Historischen Vereins für Niederbayern*, Landshut.

VStLA = Veröffentlichungen des Steiermärkischen Landesarchivs, Graz.

VZA = *Vjestnik s Kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arhiva* 1–20, Zagreb 1899–1918.

ZBLG = *Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte*, München.

ZČ = *Zgodovinski časopis*, Ljubljana.

ZHVSt = *Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark*, Graz.

NEOBJAVLJENI VIRI

org. ARS = Arhiv Republike Slovenije. SI AS 1063 Zbirka listin, 1163–1868

Celjska fevdna knjiga = prp. Josip Mravljak po prp. v StLA, Pokrajinski arhiv Maribor, PAM/1529, škatla 4

DL = Diplomataki Levéltár, Magyar Országos Levéltár, Budapest: <http://mol.arcanum.hu/dldf/opt/a100111.htm?v=pdf&a=start>

GZS = Otorepec, Božo: *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku 1246–1500*. Tipkopis na Zgodovinskem inštitutu Milka Kosa ZRC SAZU v Ljubljani.

org. KLA / AT-KLA = Kärntner Landesarchiv: <http://www.landearchiv.ktn.gv.at/klais/>

Krška fevdna knjiga I = KLA, Hs. 2/8

MOM = *Monasterium.Net. Evropski virtualni arhiv listin*: <http://www.monasterium.net>.

org. StLA = Steiermärkisches Landesarchiv, Allgemeine Urkundenreihe (AUR)

Stadl, Franz Leopold von: *Hellglänzender Ehrenspegel des Herzogthumb Steyer V.* 1731ff. StLA, Ms. 28/5 (nekoč Hs. 286/5).

OBJAVLJENI VIRI IN LITERATURA

Adam, Stane: *Grad Kamen in njegovi prebivalci do konca Ortenburžanov II. del*. Doneski za zgodovino Radovljice v srednjem veku 5. Radovljica, 2000.

Balog, Zdenko: *Križevačko-kalnička regija u srednjem vijeku*. Škrinja: knjižnica Matice hrvatske Križevci 11. Križevci: Matica hrvatska Križevci, 2003.

Balog, Zdenko: *Ciklus zidnih slikarija u lađi crkve svetog Brcka na Kalniku – ikonografsko-ikonološka studija*. *Cris – časopis Povijesnog društva Križevci*, 12, 2010, str. 142–154.

Baraga, France: *Šentrupert v Kapiteljskem arhivu Novo mesto*. *Župnija Šentrupert: zgodovinske osnove leta 1993: 1393–1993*. Šentrupert: Župnijski urad, 1993, str. 43–74.

Bitschnau, Martin: *Burg und Adel in Tirol zwischen 1050 und 1300: Grundlagen zu ihrer Erforschung*. Mitteilungen der Kommission für Burgenforschung und Mittelalter-Archäologie: Sonderband 1 = Sitzungsberichte der Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse 403, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1983.

Bizjak, Matjaž: *Ratio facta est: gospodarska struktura in poslovanje poznosrednjeveških gospostev na Slovenskem*. Thesaurus memoriae. Dissertationes 2. Ljubljana: ZRC SAZU, 2003.

Bizjak, Matjaž: *Srednjeveški obračuni freisinške škofije*. Del 2, *Obračuni gospostev Škofja Loka 1399–1401 in Klevevž 1395–1400*. *Loški razgledi*, 53, (2006), str. 315–368.

- Bizjak, Matjaž: [Srednjeveški obračuni freisinske škofije]. Del 3, *Obračuni gospostva Škofja Loka 1437–1439. Loški razgledi*, 54, 2007 (2008), str. 353–380.
- Bizjak, Matjaž: *Otokar Blagoviški. Zbornik občine Lukovica II* (ur. Stanko Pelc). Ljubljana: Viharnik, 2014, str. 187–200.
- Blaznik, Pavle: *Zemljiška gospostva v območju freisinske dolenske posesti*. Razprave I. razreda SAZU IV/6. Ljubljana: SAZU, 1958.
- Blaznik, Pavle: *Historična topografija slovenske Štajerske in jugoslovanskega dela Koroške do leta 1500 1: (A–M)*. Historična topografija Slovenije II. Maribor: Obzorja, 1986.
- Blaznik, Pavle: *Historična topografija slovenske Štajerske in jugoslovanskega dela Koroške do leta 1500 2: (N–Ž)*. Historična topografija Slovenije II. Maribor: Obzorja, 1988.
- Braunmüller, Benedikt: Die lobsamten Grafen von Bogen. *VHV Ndb*, 18, 1874, str. 87–146.
- Braunmüller, Benedikt: Die bescholtenen Grafen von Bogen. *VHV Ndb*, 19, 1875, str. 3–66.
- Bruckmüller, Elisabeth: *Die Adels- und Bürgerwappen im Raume Graz bis Bruck im Mittelalter*. Inaugural-Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades der Philosophischen Fakultät der Karl-Franzens-Universität in Graz. Graz 1975.
- Brugger, Eveline: Von den Ansiedlung bis zur Vertreibung – Juden in Österreich im Mittelalter. Eveline Brugger et al.: *Geschichte der Juden in Österreich*. Wien: Ueberreuter, 2006, str. 123–227.
- Brunner, Karl: *Herzogtümer und Marken. Von Ungarnsturm bis ins 12. Jahrhundert. Österreichische Geschichte 907–1156*, Wien: Ueberreuter, 1994.
- Brunner, Walter – Otorepec, Božo: Das ältere Gallenberger Urkundenarchiv. *MStLA*, 44/45, 1995, str. 61–208.
- Bucelin, Gabriel: *Germaniae topo-chrono-stemmatographia sacra et profana Pars tertia, In Qua Brevis admodum atque utili compendio, quae prima & secunda Parte desiderati poterunt*. Francofurti Ad Mœnum: Sumptibus Christiani Balthasaris Kühnen, 1672.
- CD 17 = *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae XVII. Listine 1386–1394* (ur. Tadija Smičiklas - Stjepan Gunjača - Jakov Stipišić). Zagreb: JAZU, 1981.
- CDI = *Codice diplomatico istriano* (ur. Pietro Kandler). Trieste: Tipografia del Lloyd Austriaco, [1846–1855].
- CeKL 1 = *Celjska knjiga listin I: Listine svobodnih gospodov Žovneških do leta 1341* (ur. Dušan Kos). Ljubljana: ZRC SAZU – Celje: Muzej novejšje zgodovine, 1996.
- Cevc, Emilijan: *Srednjeveška plastika na Slovenskem. Od začetkov do zadnje četrtnine 15. stoletja*. Ljubljana: Slovenska matica, 1963.
- Chilian, Hans: *Barbara von Cilli*. Inaugural-Dissertation der hohen philosophischen Fakultät der Universität Leipzig zur Erlangung der philosophischen Doktorwürde. Borna/Leipzig: Robert Noske, 1908.
- Chmel, Joseph: *Geschichte Kaiser Friedrichs IV. und seines Sohnes Maximilian 1. Geschichte K. Friedrichs IV. vor seiner Königswahl*. Hamburg: Friedrich Perthes, 1840.
- Chronik des Constanzer Konzils 1414–1418 von Ulrich Richtental* (ur. Thomas Martin Buck,). Ostfildern: Jan Thornbecke Verlag, 2010.
- Codex Figdor = Botenbuch der Bruderschaft St. Christoph auf dem Arlberg. Tiroler Handschrift »Codex Figdor«, Tiroler Landesarchiv* (ur. Werner Köfler, Eduard Widmoser). Innsbruck – München: Südtirol-Verlag, 1976 (dostopno na: http://bilderserver.at/wappenbuecher/TirolerHandschriftOSPv2_52z2/; 15. X. 2011).
- Czoernig, Carl von: *Görz Oesterreich's Nizza: nebst einer Darstellung des Landes Görz und Gradisca 1. Das Land Görz und Gradisca: mit Einschluss von Aquileja*, Wien: Braumüller, 1873.
- De Franceschi, Camillo: I Castelli della Val d'Arsa. *Ricerche storiche. AMSI*, 15, št. [1–2] in št. [3–4], 1899, str. 152–197 in str. 199–264.
- Deuer, Wilhelm: Bau- und kunstgeschichtliche Streifzüge durch die Gemeinde Neuhaus. *Neuhaus: Geschichte und Gegenwart: ein Gemeindebuch für alle* (ur. Wilhelm Wadl). Klagenfurt: Kärntner Landesarchiv, 2008, str. 181–204.
- Documenti per la storia del Friuli II. (dal 1326 al 1332)* (ur. Giuseppe Bianchi). Udine: Onofrio Turchetto, 1845.
- Dolinar, France M. et al.: *Samostani v srednjeveških listinah na Slovenskem – Die Klöster in der mittelalterlichen Urkunden in Slovenien: [razstava Arhiva Republike Slovenije]*. Publikacije Arhiva Republike Slovenije. Katalogi 13. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1993.
- Domenig, Christian: *»tuon kunt«: die Grafen von Cilli in ihren Urkunden (1341–1456)*. Dissertation zur Erlangung des akademischen Grades Doktor der Philosophie, Universität Klagenfurt, Fakultät für Kulturwissenschaften, Klagenfurt, 2004.
- Donin, Richard Kurt: *Wildeg. Verändter und vermehrter Abdruck aus: Jahrbuch für Landeskunde und Heimatschutz von Niederösterreich und Wien 1926 u. 1927*. Wien: Verl. d. Vereines für Landeskunde u. Heimatschutz von Niederösterreich u. Wien, 1927.
- Dopsch, Heinz: VIII. 2. Salzburg im 15. Jahrhundert. *Geschichte Salzburgs. Stadt und Land I/2* (ur. Heinz Dopsch – Hans Spatzenegger). Salzburg: Anton Pustet, 1983, str. 487–593.
- Dopsch, Heinz: X. Recht und Verwaltung. *Geschichte Salzburgs. Stadt und Land I/2* (ur. Heinz Dopsch – Hans Spatzenegger). Salzburg: Anton Pustet, 1983, str. 867–950.
- Dopsch, Heinz: Die Salzburger Juden im Mittelalter bis zum ihrer Ausweisung 1498 / Salzburg Jewry in the Middle Ages up to Their Expulsion in 1498.

- Juden in Salzburg: History, Cultures, Faltes: [zur gleichnamigen Ausstellung im Salzburger Museum Carolino Augusteum, Ausstellungszeitraum: 26. Juli 2002 bis 12. Januar 2003]* (ur. Helga Embacher). Salzburg: Pustet, 2002, str. 23–37.
- Dopsch, Heinz - Hoffmann, Robert: *Salzburg – die Geschichte einer Stadt*. München: Anton Pustet, 2008².
- Dopsch, Heinz – Lipburger, Peter M.: IX. 1. Die rechtliche und soziale Entwicklung. *Geschichte Salzburgs. Stadt und Land I/2* (ur. Heinz Dopsch – Hans Spatzenegger). Salzburg: Anton Pustet, 1983, str. 675–746.
- Doppler, Adam: Die ältesten Original-Urkunden des fürsterzbischöflichen Consistorial-Archives zu Salzburg. *MGSJK*, 12, 1872, str. 179–342.
- Ebner, Herwig: *Burgen und Schlösser in der Steiermark 2. Mürztal und Leoben*, Wien: Birken, 1979².
- Engel, Pál: *Magyar középkori adattár. Magyarország világi archontológiája 1301–1457. Középkori magyar genealógia (CD-ROM)*. Budapest: Arcanum, 2001.
- Engel, Pál –Tóth, Norbert C.: *Királyok és királynék itineráriumi (1382–1438)*. Subsidia ad historiam mediaevi Hungariae inquirendam / Segédletek a középkori magyar történelem tanulmányozásához 1. Budapest: Kiadja a Magyar Tudományos Akad., 2005.
- Europäische Stammtafeln. Stammtafeln zur Geschichte der europäischen Staaten. Neue Folge. Band XVI: Bayern und Franken* (ur. Detlev Schwennicke). Berlin: J. A. Stargardt, 1995.
- FRA II/35 = Codex diplomaticus Austriaco-Frisingensis. Sammlung von Urkunden und Urbaren zur Geschichte der ehemals freisinischen Besitzungen in Österreich II. Urkunden 1300–1364* (ur. Joseph von Zahn). Fontes rerum Austriacarum II/35, Wien: Gerold, 1871.
- FRA II/51 = Urkunden und Regesten zur Geschichte des Benedictinerstiftes Göttweig 1. (1058–1400)* (ur. Adalbert Dungal – Adalbert Fr. Fuchs). Fontes rerum Austriacarum II/51, Wien: Gerold, 1901.
- FRA II/79 = Lang, Alois – Metnitz, Gustav Adolf von: Die Salzburger Lehen in Kärnten bis 1520*. Fontes rerum Austriacarum II/79. Wien: Böhlau, 1971.
- Freed, John B.: *Noble Bondsmen: Ministerial Marriages in the Archdiocese of Salzburg, 1100–1343*. Ithaca – London: Cornell University Press, 1995.
- Granda, Stane: Grad Klevevž in njegovi lastniki. *Klevevž: biser narave z bogato zgodovino* (ur. Majda Pungerčar). Novo mesto: Goga, 2009, str. 115–129.
- Gröninger, Ralf: *Bericht zur Bauforschung auf Burg Neuhaus, Marktgemeinde Weissenbach an der Triesting (Niederösterreich)*. Frankfurt am Main 2009.
- GZL 7 = Gradivo za zgodovino Ljubljane v srednjem veku VII. Listine 1243–1498* (ur. Božo Otorepec). Ljubljana: Mestni arhiv ljubljanski, 1962.
- GZL 11 = Gradivo za zgodovino Ljubljane v srednjem veku XI. Listine 1154–1361. Fevdna knjiga Jamskih 1453–1480* (ur. Božo Otorepec). Ljubljana: Zgodovinski arhiv mesta Ljubljane, 1966.
- GZS 4 = Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku IV. (1101–1200)* (ur. Franc Kos). Ljubljana: Leonova družba, 1915.
- GZS 6/1 = Gradivo za slovensko zgodovino v srednjem veku 6/1 (Listine 1246–1255)* (ur. France Baraga na podlagi gradiva Boža Otorepca). Thesaurus memoriae. Fontes 2, Ljubljana: ZRC SAZU, 2002.
- Hajdinjak, Boris: Gospe Ptujске: ženske v prvih treh generacijah gospodov Ptujskih. *Ženske skozi zgodovino. Zbornik referatov 32. zborovanja slovenskih zgodovinarjev, Celje 30. september – 2. oktober 2004* (ur. Aleksander Žižek). Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2004, str. 69–81.
- Hajdinjak, Boris: Mesto Ptuj in njegove elite od 12. do 15. stoletja. *Mestne elite v srednjem in zgodnjem novem veku med Alpami, Jadranom in Panonsko nižino = Urban elites in the Middle Ages and the early modern times between the Alps, the Adriatic and the Pannonian plain* (ur. Janez Mlinar – Bojan Balkovec). Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2011, str. 264–307.
- Hajdinjak, Boris: Viteštvo gospodov Ptujskih. *Vitez, dama in zmaj: dediščina srednjeveških bojevnikov na Slovenskem 1: Razprave* (ur. Tomaž Lazar, Tomaž Nabergoj, Barbara Jerin). Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2011, str. 115–123.
- Hajdinjak, Boris: Judje srednjeveškega Ptuja. *Slovenski Judje: zgodovina in holokavst: pregled raziskovalnih tematik* (Irena Šumi – Hannah Starman). Maribor: Center judovske kulturne dediščine Sinagoga, 2012, str. 60–86.
- Hajdinjak, Boris: Rajhenburški do začetka 15. stoletja. *Kronika*, 61, št. 3, 2013, str. 713–750.
- Halada, Jan: *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*. Praha: Akropolis, 1999.
- Hančič, Damjan, *Klarise na Kranjskem*. Gradivo in razprave / Zgodovinski arhiv Ljubljana 26, Ljubljana: Zgodovinski arhiv, 2005.
- Hauptmann, Ljudmil: Krain A. Entstehung und Entwicklung Krains. *Erläuterungen zum Historischen Atlas der österreichischen Alpenländer*. Wien: Holzhausen, 1929, str. 315–423 (citirano po prevodu in ponatisu *Nastanek in razvoj Kranjske*. Razprave in eseji 45. Ljubljana: Slovenska matica, 1999).
- Hauptmann, Ljudmil: Grofovi Višnjegorski. *Rad JAZU*, 250, 1935, str. 215–239 + 1 priloga (genealoška tabela).
- Heissenberger, Monika: *Die Adelswappen der Weststeiermark im Mittelalter*. Inaugural-Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der Philosophischen Fakultät der Karl-Franzens Universität Graz, Graz 1971.
- Herzog, David: Jüdische Grabsteine und Urkunden aus der Steiermark II. *Monatschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentum*, 80, 1936, str. 58–79 in str. 118–121.
- Hitzinger, Peter, Zur Geschichte von Neumarkt. *MHK*, 14, 1859, str. 14–16 in 22–24.

- Höfer, Rudolf Karl: *Die landesfürstliche Visitation der Pfarren und Klöster in der Steiermark in den Jahren 1544/1545: Edition der Texte und Darstellung zu Nachrichten über das kirchliche Leben*. QugLSt 14, Graz: Historische Landeskommission für Steiermark, 1992.
- Höfler, Janez: Ustanovitev cerkve v luči zgodovinskih virov. *Marija Zavetnica na Ptujski Gori: zgodovina in umetnostna zapuščina romarske cerkve* (ur. Janez Höfler), Maribor: Umetniški kabinet Primož Premzl, 2011, str. 47–71.
- Höfler, Janez: Stensko slikarstvo. *Marija Zavetnica na Ptujski Gori: zgodovina in umetnostna zapuščina romarske cerkve* (ur. Janez Höfler), Maribor: Umetniški kabinet Primož Premzl, 2011, str. 149–171.
- Hönisch, Johann von: Zur Geschichte der fürstlichen Familie Windischgrätz. *MCC (I.)*, 15, 1870, str. CXXXVIII–CXXXIX.
- Hupp, Otto: *Die Wappenbücher vom Arlberg 1. Die drei Original-Handschriften von St. Christoph auf dem Arlberg aus den Jahren 1394 bis rund 1430*. Die Wappenbücher des deutschen Mittelalters 1, Berlin: Volksbund der deutschen Sippenkundlichen Vereine, 1937–1939 (dostopno na: http://bilderserver.at/wappenbuecher/ProfHuppOSPv2_52z2/; 15. X. 2011)
- Huter, Franz et al.: *Handbuch der Historischen Stätten Österreich II. Alpenländer mit Südtirol*. Stuttgart: Alfred Kröner Verlag, 1978².
- Hye, Franz-Heinz von: *Auf den Spuren des Deutschen Ordens in Tirol: eine Bild- und Textdokumentation aus Anlaß des Ordensjubiläums; 1190–1990*. Bozen: Athesia, 1991.
- Igálffy-Igály, Ludwig: Beiträge zur Genealogie der Grafen Neuhaus-Cormons in der Grafschaft Görz und im Fürstentum Troppau, *Adler. Zeitschrift für Genealogie und Heraldik*, 4 (XVIII), 1956–1958, str. 43–47 in 180–182.
- Jarc, Janko: Gospodje Črnomaljski. *Dolenjski zbornik 1990* (ur. Jovo Grobovšek). Novo mesto: Dolenjska založba 1990, str. 117–142.
- Jungmann-Stadler, Franziska: Hedwig von Windberg. *ZBLG*, 46, 1983, str. 235–300.
- Kekez, Hrvoje: Na meji kraljevstva in cesarstva. Zgodovinske spremembe v širem prostoru Gorjancev in Samoborskega hribovja od 12. do začetka 16. stoletja. *Između kraljevstva i carstva: studija prekograničnih kulturnopovijesnih veza* (ur. Petra Svobljšek – Miha Seručnik – Vanja Kočevar). Ljubljana: Založba ZRC, 2013, str. 83–110.
- Klein, Herbert: Das salzburgische Söldnerheer im 14. Jahrhundert. *MGSLK*, 66, 1926, str. 99–158.
- Klen, Danilo: Prodaja Rašpora Veneciji (1402.g.). *Vjesnik Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, 17, 1972, str. 9–29.
- Kneschke, Ernst Heinrich: *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexicon 6. Loewenthal – Osorowski*. Leipzig: Voigt, 1865.
- Kneschke, Ernst Heinrich: *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexicon 7. Ossa – Ryssel*. Leipzig: Voigt, 1867.
- Koblar, Anton: Regesti listin boštanjkega arhiva. *IMK*, 9, 1899, str. 200–221.
- Kohla, Franz Xaver – Moro, Gotbert: *Kärntner Burgenkunde: Ergebnisse und Hinweise in Übersicht 1. Kärntens Burgen, Schlösser, Ansitze und wehrhafte Stätten: ein Beitrag zur Siedlungstopographie*. Aus Forschung und Kunst 17, Klagenfurt: Geschichtsverein für Kärnten, 1973.
- Kohla, Franz Xaver – Metnitz, Gustaf Adolf von – Moro, Gotbert: *Kärntner Burgenkunde: Ergebnisse und Hinweise in Übersicht 2. Quellen- und Literaturhinweise zur geschichtlichen und rechtlichen Stellung der Burgen, Schlösser und Ansitze in Kärnten sowie ihrer Besitzer*. Aus Forschung und Kunst 17. Klagenfurt: Geschichtsverein für Kärnten, 1973.
- Koller, Fritz: *Registrum Eberhardi. Das Register Erzbischof Eberhards III. von Salzburg (1403–1427)*. Staatsprüfungsarbeit am Institut für österreichische Geschichtsforschung, Salzburg 1974.
- Kolšek, Tone: Gospodarsko stanje lemberške gosposčine, dajatve in položaj njenih podložnikov po urbarju iz leta 1687. *Celjski zbornik 1977–1981*. Celje 1981, str. 21–38.
- Komac, Andrej: *Od mejne grofije do dežele: Ulrik III. Spanheim in Kranjska v 13. stoletju*. Thesaurus memoriae. Dissertationes 5. Ljubljana: ZRC SAZU, 2006.
- Komatar, Franc: Ein Copialbuch des Klosters Freudenthal. *MMK*, 13, 1900, str. 33–69.
- Koropec, Jože: Srednjeveški Vurberk. *ČZN (n. v.)*, 4 (39), 1968, str. 117–136.
- Koropec, Jože: Srednjeveška Dobrna. *ČZN (n. v.)*, 9 (44), št. 2, 1973, str. 215–224.
- Koropec, Jože: Srednjeveško gospostvo Rogatec. *ČZN (n. v.)*, 10 (45), št. 1, 1974, str. 73–88.
- Koropec, Jože: Laško gospostvo v srednjem veku, *ČZN (n. v.)*, 12 (47), št. 2, 1976, str. 244–275.
- Koropec, Jože: Vitanjsko zemljiško gospostvo do 17. stoletja. *ČZN (n. v.)*, 17 (52), št. 1, 1981, str. 5–22.
- Koropec, Jože: Zemljiško gospostvo Podsreda. *ČZN (n. v.)*, 17 (52), št. 2, 1981, str. 204–218.
- Koropec, Jože: Med Dravo in Dravinjo v 16. stoletju. *Ptujski zbornik 5* (ur. Marjeta Ciglenečki et al.). Ptuj: Skupščina občine, 1985, str. 345–358.
- Koropec, Jože: Davčni popis v letu 1527 po Ormoškem in na Ptujskem. *Ptujski zbornik 6/1* (ur. Bojan Terbec et al.). Ptuj: Zgodovinsko društvo, 1996, str. 491–534.
- Kos, Dušan: *Blesk zlate krone: gospodje Svibenski – kratka zgodovina plemenitih nasilnikov*. Thesaurus memoriae. Dissertationes 1. Ljubljana: ZRC SAZU, 2002.
- Kos, Dušan: *Vitez in grad: vloga gradov v življenju plemstva na Kranjskem, slovenskem Štajerskem in slovenskem Koroškem do začetka 15. stoletja*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2005.
- Kos, Dušan: Zemljišna vlastelinstva i prekogranične migracije u Beloj krajini u svjetlu srednjovjekovnih

- i ranovjekovnih urbara. *Između kraljevstva i carstva: studija prekograničnih kulturnopovijesnih veza* (ur. Petra Svoljšak – Miha Seručnik – Vanja Kočever). Ljubljana: Založba ZRC, 2013, str. 127–140.
- Kos, Franc: Iz arhiva grofa Sig. Attemsa v Podgori. *IMK*, 12, 1902, str. 57–84, 97–131 in 137–176.
- Kos, Franc: Doneski za krajevne kronike – Slovenj Gradec, Ptuj, Planina, Kunšperk, Rogatec in Konjice. *ČZN*, 16, št. 1 in 2, 1920–21, str. 1–13 in 61–78.
- Kos, Milko: Odnosaji među goričkim grofovima i hrvatskim plemstvom u srednjem vijeku, *VZA*, 19, 1917, str. 282–303.
- Kos, Milko: *Urbarji Slovenskega Primorja 2. del*. Srednjeveški urbarji za Slovenijo III (= Viri za zgodovino Slovencev 3). Ljubljana: SAZU, 1954.
- Kos, Milko: Monumenta historica ducatus Carinthiae. Fünfter Band. Die Kärntner Geschichtsquellen 1269–1286. – Sechster Band. Die Kärntner Geschichtsquellen 1286–1300. – Herausgegeben von Hermann Wiessner. – L + 512 str. – VIII + 372 str. – Klagenfurt 1956, 1958. *ZČ*, 12–13, 1958–1959, str. 343–345.
- Kos, Milko: Doneski k historični topografiji Kranjske v srednjem veku. *ZČ*, 19–20 (= Zwitterjev zbornik), 1965–1966, str. 139–147.
- Kos, Milko: *Gradivo za historično topografijo Slovenije (za Kranjsko do leta 1500) I–III*. Ljubljana: Inštitut za občo in narodno zgodovino SAZU, 1975.
- Kosi, Miha: ... quam terram nostram et Regnum Hungariae dividit ... (Razvoj meje cesarstva na Dolenjskem v srednjem veku). *ZČ*, 56, št. 1–2, 2002, str. 43–93.
- Kovačič, Fran: *Zgodovina Lavantinske škofije (1228–1928)*. Maribor: Lavantinski kn. šk. ordinariat, 1928.
- Kozina, Georg: Die Landeshauptleute von Krain bis gegen das Ende des 15. Jahrh. *Jahresbericht des K. K. Ober-Real Schule in Laibach*, 12, 1864, str. 30–44.
- Kragl, Viktor: *Zgodovinski drobci župnije Tržič*. Tržič: Župni urad, 1936 (ponatis Tržič: Zavod za kulturo in izobraževanje, 1994).
- Krafler, Josef: *Steirischer Wappenschlüssel*. VStLA 6. Graz: Steiermärkisches Landesarchiv, 1968.
- Krenn, Peter: *Die Oststeiermark. Ihre Kunstwerke, historischen Lebens- und Siedlungsformen*. Graz – Wien – Köln: Styria regional, 1997.
- Krones, Franz von: Eberhard III., Erzbischof von Salzburg. *ADB* 5. Leipzig: Duncker & Humblot, 1877, str. 553–554.
- Krones, Franz von: *Landesfürst, Behörden und Stände des Herzogtums Steier 1283–1411*. FVVSt 4/1. Graz: Styria, 1900.
- Kukuljević-Sakcinski, Ivan: Dogadaji Medvedgrada s obrisom. *Arhiv za povjestnicu jugoslavensku*, 3, 1854, str. 31–132.
- Kukuljević-Sakcinski, Ivan: Grad Veliki Kalnik. *Leptir. Zabavnik za godinu 1859*, str. 243–323.
- Lackner, Christian: *Hof und Herrschaft: Rat, Kanzlei und Regierung der österreichischen Herzöge (1365–1406)*. *MIÖG Ergänzungsband* 41, Wien – München: Oldenburg, 2002.
- Ladurner, Justinian: Schloß Maultausch oder Neuhaus. *Archiv für Geschichte und Alterthumskunde Tirols*, 2, 1865, str. 41–66.
- Lang, Alois: *Die Salzburger Lehen in Steiermark bis 1520 II*. BKStGQ 44/BESTGQ 19 = VHLSt 31. Graz: Verlag der Historischen Landes-Kommission, 1939.
- Lang, Alois: *Die Salzburger Lehen in Steiermark bis 1520 III*. VHLSt 32. Graz: Selbstverlag der Historischen Landes-Kommission, 1947.
- Lanjus, Friedrich: Schwab-Lichtenberg. *Monatsblatt »Adler«*, X/47–48, 1929, str. 629–630.
- Laszowski, Emilij: Bevenjudi Okički, Cetinski, Ostrožinski i Skradski, *VZA*, 2, 1900, str. 56–59.
- Lazar, Tomaž: Vojni pohod koroškega vojvode Henrika proti Cangrandeju della Scali poleti 1324 = The military campaign of Duke Henry of Carinthia against Cangrande della Scala, summer of 1324. *Vojaska zgodovina*, 10, št. 1, 2009, str. 83–105.
- Lechner, Karl et al.: *Handbuch der Historischen Stätten Österreich I. Donauländer und Burgenland*. Stuttgart: Alfred Kröner Verlag, 1985 (ponatis izdaje iz 1970).
- Leitner, Friedrich Wilhelm: Genealogische Anmerkungen zur Familie der »von Neuhaus zu Greifenfels« im Zusammenhang mit der »Ankaufspolitik« des Landesmuseums für Kärnten. *Rudolfinum. Jahrbuch des Landesmuseums für Kärnten* 1999, 2000, str. 91–109.
- Leuschner, Joachim: Eberhard III. von Neuhaus. *NDB* 4. Berlin: Duncker & Humblot, 1959, str. 232.
- Lopašić, Radoslav: *Okolje i Korane: mjestopisne i povijesne crtice*. Zagreb: Matica hrvatska, 1895.
- Loserth, Johann: *Das Archiv des Hauses Stubenberg*. VHLSt 22, Graz: Selbstverlag der Historischen Landes-Kommission, 1906, str. 1–198 = BKStGQ 35/BESTG 3, 1906, str. 1–198.
- Loserth, Johann: *Das Archiv des Hauses Stubenberg. Supplement 2: Archivregister von Wurmberg (1498 und 1543) nebst einen Wurmberger Schloßinventar (1525)*. VHLSt 28, Graz 1911, str. 1–58 = BKStGQ 37/BESTG 5, 1914, str. 71–126.
- Lóvei, Pál: Der ungarische Drachenorden. *Die Ritter: Burgenländische Landesausstellung 1990, Burg Güssing, 4. Mai – 28. Oktober 1990* (ur. Harald Prickler). Burgenländische Forschungen Sonderband 8. Eisenstadt: Burgenländischen Landesregierung, Landesarchiv-Landesbibliothek, 1990, str. 64–67.
- Lóvei, Pál: Hoforden im Mittelalter, unter besonderer Berücksichtigung des Drachenordens. *Sigismundus Rex et Imperator. Kunst und Kultur zur Zeit Sigismunds von Luxemburg (1387–1437)*. *Ausstellungskatalog Budapest, Szépművészeti Múzeum, 18. März – 18. Juni 2006; Luxemburg, Musée national d'histoire et d'art, 13. Juli – 15. Oktober 2006* (ur. Imre Takacs). Mainz: Philipp von Zabern, 2006, str. 251–263.
- Lóvei, Pál et al.: Der Drachenorden. *Sigismundus Rex et*

- Imperator. Kunst und Kultur zur Zeit Sigismunds von Luxemburg (1387–1437). Ausstellungskatalog Budapest, Szépművészeti Múzeum, 18. März – 18. Juni 2006; Luxemburg, Musée national d'histoire et d'art, 13. Juli – 15. Oktober 2006* (ur. Imre Takacs). Mainz: Philipp von Zabern, 2006, str. 337–356.
- Luschin von Ebengreuth, Arnold: Die Reichenecker in Steiermark. *Zeitschrift/Jahrbuch »Adler«, 19–20/16–17, 1890, str. 79–102 + 1 priloga.*
- Mályusz, Elemér: *Kaiser Sigismund in Ungarn: 1387–1437*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1990 (prevod *Zsigmond király uralma Magyarországon, 1387–1437*, Budapest: Gondolat Kiadó, 1984).
- Marx, Erich: Das Salzburger Vicedomamt Leibnitz. *MGSJK, 119, 1979, str. 1–142.*
- MDC 1 = *Monumenta historica ducatus Carinthiae I. Die Gurker Geschichtsquellen 864–1232* (ur. August von Jaksch). Klagenfurt: F. Kleinmayr, 1896.
- MDC 3 = *Monumenta historica ducatus Carinthiae III. Die Kärntner Geschichtsquellen 811–1202* (ur. August von Jaksch). Klagenfurt: F. Kleinmayr, 1904.
- MDC 4/1 = *Monumenta historica ducatus Carinthiae IV. Die Kärntner Geschichtsquellen 1202–1269 1. 1202–1262* (ur. August von Jaksch). Klagenfurt: F. Kleinmayr, 1906.
- MDC 4/2 = *Monumenta historica ducatus Carinthiae IV. Die Kärntner Geschichtsquellen 1202–1269 2. 1262–1269* (ur. August von Jaksch). Klagenfurt: F. Kleinmayr, 1906.
- MDC 5 = *Monumenta historica ducatus Carinthiae V. Die Kärntner Geschichtsquellen 1269–1286* (ur. Hermann Wiessner). Klagenfurt: F. Kleinmayr, 1956.
- MDC 6 = *Monumenta historica ducatus Carinthiae VI. Die Kärntner Geschichtsquellen 1286–1300* (ur. Hermann Wiessner). Klagenfurt: F. Kleinmayr, 1958.
- MDC 8 = *Monumenta historica ducatus Carinthiae VIII. Die Kärntner Geschichtsquellen 1310–1325* (ur. Hermann Wiessner). Klagenfurt: Verlag des Geschichtsvereins für Kärntnen, 1963.
- MDC 9 = *Monumenta historica ducatus Carinthiae IX. Die Kärntner Geschichtsquellen 1326–1335* (ur. Hermann Wiessner). Klagenfurt: Verlag des Geschichtsvereins für Kärntnen, 1965.
- MDC 10 = *Monumenta historica ducatus Carinthiae X. Die Kärntner Geschichtsquellen 1335–1414* (ur. Hermann Wiessner). Klagenfurt: Verlag des Geschichtsvereins für Kärntnen, 1968.
- Mell, Richard: Abhandlungen zur Geschichte der Landstände im Erzbistume Salzburg. *MGSJK, 43, 1903, str. 92–178 in 347–363.*
- Mell, Richard: Abhandlungen zur Geschichte der Landstände im Erzbistume Salzburg. *MGSJK, 44, 1904, str. 139–255.*
- Mell, Anton: *Grundriß der Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte des Landes Steiermark*. Graz – Wien – Leipzig: Leuschner & Lubensky, 1929.
- MEZ 5 = *Povijesni spomenici Zagrebačke biskupije = Monumenta historica Episcopatus Zagrabienensis 5. 1395–1420* (ur. Andrija Lukinović). Monumenta historica 1 = Croatica christiana – fontes 3. Zagreb: Kršćanska sadašnjost – Arhiv Hrvatske, 1992.
- MHHD 28 = A Blagay-család oklevéltára = Codex Diplomaticus Comitum de Blagay (ur. Lajos Thallóczy – Samu Barabás). Monumenta Hungariae Historica: Diplomataria = Magyar Történelmi Emlékek: Okmánytárak 28. Budapest: Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, 1897.
- Miletić, Drago: *Plemićki gradovi kontinentalne Hrvatske*. Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske 62. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 2012.
- Miljan, Suzana: Grofovi Celjski, njihovi službenici njemačkog porijekla i Zagorsko knežstvo (*comitatus Zagoriensis*) krajem srednjeg vijeka (1397.–1456.). *Godišnjak njemačke zajednice. DG Jahrbuch, 19, 2012, str. 97–118.*
- Miljan, Suzana: Grofovi Celjski i Nijemci, službenici njihovih utvrda u Zagrebačkoj i Križevačkoj županiji u kasnom srednjem vijeku (1385.–1456.). *Godišnjak njemačke zajednice. DG Jahrbuch, 20, 2013, str. 11–22.*
- Mlinarič, Jože: *Kartuzija Pleterje 1403–1595*. Pleterje: Kartuzija Pleterje, 1982.
- Miranda, Salvador: *The Cardinals of the Holy Roman Church* (dostopno na: <http://www2.fiu.edu/~mirandas/cardinals.htm>; 15. XI. 2011).
- Muchar, Albert von: *Geschichte des Herzogtums Steiermark VII.: Geschichte der Steiermark unter vom Lander Oesterreich getrennter Beherrschung von. H. Leopold dem Frommen (Probus) 1373 bis zur Wiedervereinigung mit Oesterreich 1457 – unter K. Friedrich IV.* Graz: Leuschner & Lubensky, 1864.
- Münchener Handschrift = Münchener Handschrift. Botenbuch der Bruderschaft St. Christoph auf dem Arlberg. Eigentümer: Kgl. Bayer. Hausritterorden vom Hl. Georg e. V. Bayerisches Hauptstaatsarchiv Geheimes Hausarchiv Hausritterorden vom Hl. Georg, Bände 3* (dostopno na: http://bilderserver.at/wappenbuecher/MuenchenerHandschriftEXA2_52z3/; 15. X. 2011).
- Nared, Andrej: *Dežela – knez – stanovi: oblikovanje kranjskih deželnih stanov in zborov do leta 1518*. Thesaurus memoriae. Dissertationes 7. Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2009.
- Naschenweng, Hannes P.: *Die Landeshauptleute der Steiermark 1236–2002*. Graz: Styria, 2002.
- Nedopil, Leopold: *Deutsche Adelsproben aus dem Deutschen Ordens-Central-Archiv 1. (Ab-Mu)*, Wien: Braumüller, 1868.
- Okoliš, Stane: Izseki iz zgodovine Loža in okolice 2. del. *ZČ, 49, št. 4, 1995, str. 557–581.*
- Orožen, Ignaz: *Das Bisthum und Diözese Lavant I. Das Bisthum, das Domkapitel und die Dekanate: Marburg, Mahrenberg, Jaring, St. Leonhard in W. B., Kötsch und Zirkowiz*. Marburg: Verlag des F. V. Lavant. Ordinariates – Narodna tiskarna, 1875.

- Orožen, Ignaz: *Das Bisthum und Diözese Lavant II. 1. Benediktiner-Stift Oberburg*. Marburg 1877.
- Orožen, Ignaz: *Das Bisthum und Diözese Lavant V. Das Dekanat Schallthal*. Graz 1884.
- Orožen, Ignaz: *Das Bisthum und Diözese Lavant VI. Das Dekanat Drachenburg*. Marburg 1887.
- Orožen, Ignaz: *Das Bisthum und Diözese Lavant VIII. Das Dekanat Neukirchen*. Marburg 1893.
- Orožen, Janko: Donesek k zgodovini Dobrne. *Celjski zbornik 1960*. Celje 1960, str. 280–291.
- Otorepec, Božo: Prebivalstvo Kamnika v srednjem veku. *Kamniški zbornik 2*. Kamnik: Občina Kamnik, 1956, str. 67–100.
- Otorepec, Božo: Grad Snežnik in Snežniški v srednjem veku. *Notranjski listi III* (ur. Janez Šumrada). Ljubljana: Paralele, 1986, str. 28–46.
- Otorepec, Božo: Stari grad pri Novem mestu in njegovi lastniki. *Dolenjski zbornik 1990* (ur. Jovo Grobovšek). Novo mesto 1990, str. 59–86.
- Otorepec, Božo: *Gradivo za slovensko zgodovino v arhivih in bibliotekah Vidma (Udine): 1270–1405*. Viri za zgodovino Slovencev 14. Ljubljana: ZRC SAZU, 1995.
- Ottenthal, Emil von – Redlich, Oswald: Archivberichte aus Tirol III., *Mittheilungen der dritten-Section der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale*, 5, 1903.
- Pálosfalvi, Tamás: Barbara und die Grafen von Cilli. *Sigismundus Rex et Imperator. Kunst und Kultur zur Zeit Sigismunds von Luxemburg (1387–1437)*. Ausstellungskatalog Budapest, Szépművészeti Múzeum, 18. März – 18. Juni 2006; *Luxemburg, Musée national d'histoire et d'art*, 13. Juli – 15. Oktober 2006 (ur. Imre Takacs). Mainz: Philipp von Zabern, 2006, str. 295–297.
- Peskar, Robert: *Bazilika Marije Zaveznice na Ptujski Gori*. Ljubljana: Družina, 2010.
- Peskar, Robert: Arhitektura in arhitekturna plastika. *Marija Zaveznica na Ptujski Gori: zgodovina in umetnostna zapuščina romarske cerkve* (ur. Janez Höfler), Maribor: Umetniški kabinet Primož Premzl, 2011, str. 73–112.
- Piendl, Max: Böhmen und die Grafen von Bogen. *Bohemia. Zeitschrift für Geschichte und Kultur der böhmischen Länder. A journal of history and civilisation in East Central Europe*, 3, 1962, str. 137–149.
- Pirchegger, Hans: Lemberg und Rabensberg. *ZHVSt*, 3, 1905, str. 39–44.
- Pirchegger, Hans: Die Grafen von Cilli, ihre Grafschaft und ihre untersteirischen Herrschaften. *Ostdeutsche Wissenschaft, Jahrbuch des Ostdeutschen Kulturrates*, II., 1955, str. 158–200 + 1 priloga (zemljevid posesti).
- Pirchegger, Hans: *Landesfürst und Adel in Steiermark während des Mittelalters II*. FVVSt 13, Graz: Selbstverlag der Historischen Landeskommission, 1955.
- Pirchegger, Hans: *Die Herrschaften des Bistums Gurk in der ehemaligen Südsteiermark*. AVGT 49. Klagenfurt: Geschichtsvereine für Kärnten, 1956.
- Pirchegger, Hans: *Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gülden, Städte und Märkte*. Buchreihe der Südostdeutschen Historischen Kommission 10. München: R. Oldenburg, 1962.
- Pleterski, Andrej: *Nevidna srednjeveška Evropa: Župa Bled*. Dela Inštituta za arheologijo 1. Ljubljana: Založba ZRC, 2011.
- Popelka, Fritz: Eberhard von Altenburg und das Judenburgener Augustinerkloster. *ZHVSt*, 53, 1962, str. 37–44.
- Posch, Fritz: Die Drachsler auf Neuhaus. *Forschungen zur Landes- und Kirchengeschichte. Festschrift Helmut J. Mezler-Andelberg zur 65. Geburtstag* (ur. Herwig Ebner), Graz 1988, str. 391–396.
- Preinfalk, Miha: Rodbina v luči srednjeveških listin. *ZČ*, 55, št. 3–4, 2001, str. 341–374.
- Preinfalk, Miha: *Auerspergi: po sledih mogočnega tura*. Thesaurus memoriae. Dissertationes 4, Ljubljana: ZRC SAZU, 2005.
- Preinfalk, Miha: Rodbina Ursini-Blagaj: plemiške rodbine na Slovenskem. *Gea*, 18, VII. 2008, str. 70–73.
- Preinfalk, Miha: Auersperzi u Beloj krajini i njihovi kontakti s Hrvatskom u srednjem vijeku. *Između kraljevstva i carstva: studija prekograničnih kulturno-povijesnih veza* (ur. Petra Svobljak – Miha Seručnik – Vanja Kočevar). Ljubljana: Založba ZRC, 2013, str. 141–151.
- Rainer, Brigitte: *Die Adelswappen des östlichen Kärnten im Mittelalter*. Inaugural-Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der Philosophischen Fakultät der Karl-Franzens Universität Graz. Graz 1971.
- Rajakovics, Emil von: Die steirische Geschlecht von Fladnitz. *Adler. Zeitschrift für Genealogie und Heraldik*, 4 (XVIII), 1956–1958, str. 126–128 in 150–157.
- Ravnikar, Tone: Eberhard III. Vrbovški, ustanovitelj avguštinskega samostana v Judenburgu. *SHS*, 5, št. 1–2–3 (= Mlinaričev zbornik I), 2005, str. 151–168.
- Ravnikar, Tone: *V primežu medplemiških prerivanj*. Ljubljana 2010 (dostopno na: <http://www.pei.si/Sifranti/StaticPage.aspx?id=85>; 11. X. 2011).
- Regan, Krešimir: Plemički grad Garič. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, 4, Zagreb – Bjelovar: HAZU, 2011, str. 15–62.
- Reindel-Schedl, Helga: Die Herren von Wispeck. *MGSLLK*, 122, 1982, str. 253–286.
- RH 5/2 = Regesta Habsburgica. Abt. 5: Die Regesten der Herzöge von Österreich von 1365–1395, Teilbd. 2.: 1371–1375* (ur. Christian Lackner – Claudia Feller – Stefan Seitschek). Wien – München: Böhlau, 2010.
- RHSt 1/1 = Regesten des Herzogtums Steiermark I. 1308–1319, 1. Lieferung* (ur. Hermann Wiessflecker – Roland Schäffer – Max Zechner – Annelies Redik). QUGLSt 6. Graz: Historische Landeskommission für Steiermark, 1976.
- RI 13/29 = Regesten Kaiser Friedrichs III. (1440–1493). Nach Archiven und Bibliotheken geordnet. H. 29: Die Urkunden und Briefe aus den Archiven und Bibliotheken*

- ken der Republik Slowenien. 1. Die staatlichen, kommunalen und kirchlichen Archive in der Stadt Laibach/Ljubljana* (ur. Joachim Kemper – Jure Volčjak – Martin Armgart). Wien – Köln – Weimar: Böhlau, 2014.
- Riedmann, Josef: *Die Beziehungen der Grafen und Landfürsten von Tirol zu Italien bis zum Jahre 1335*. Sitzungsberichte der Philosophisch-historische Klasse der Österreichische Akademie der Wissenschaften 307 Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1977.
- Rosenberg, Artur: *Beiträge zur Geschichte der Juden in Steiermark*. Quellen und Forschungen zur Geschichte der Juden in Deutsch-Österreich VI. Wien – Leipzig: W. Braumüller, 1914.
- ROT 2 = *Regesta historico-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum. 1198–1525: 2. Regesta privilegiorum Ordinis S. Mariae Theutonicorum = Regesten der Pergament-Urkunden aus der Zeit des Deutschen Ordens* (ur. Erich Joachim – Walther Hubatsch). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1948.
- RPIRb 2 = *Regesten der Pfalzgrafen am Rhein 2 (1400–1410)* (ur. Lambert von Oberndorff – Manfred Krebs). Innsbruck: Wagner, 1912–1939.
- Rutar, Simon: *Zgodovina Tolminskega, to je: zgodovinski dogodki sodnijskih okrajev Tolmin, Bolec in Cerklje na Gori in njih prirodoznanstvom in statističnim opisom*. Gorica: Josip Devetak, 1882.
- Rutar, Simon: *Newhaus-Castelnuovo am Karste*. MMK, 3, 1890, str. 191–203.
- Rutar, Simon: *Berichtigungen und Nachträge II. (Newhaus-Castelnuovo am Karste)*. MMK, 4, 1891, str. 72.
- Rutar, Simon: *Završniška gosposčina na Krasu*. IMK, 5, 1895, str. 213–228.
- Rutar, Simon: *Schloß und Herrschaft Lueg*. MMK, 8, 1895, str. 2–11, 45–57 in 94–103.
- Rutar, Simon: *Newhaus-Castelnuovo am Karste*. MMK, 8, 1895, str. 115–123.
- Rutar, Simon: *Zgodovinske črtice iz poknežene grofije gorisko-gradiške*. Gorica: Goriška tiskarna, 1896 (citirano po ponatisu Nova Gorica: Branko – Ljubljana: Jutro, 2000).
- Sacherer, Johannes: *Habsburgs Griff auf die Salzburger Positionen in Kärnten zur Zeit Erzbischofs Eberhards III. (1403–1427)*. MGSLK, 139, 1999, str. 7–26.
- Sapač, Igor: *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji III. Notranjska: 1. Med Planino, Postojno in Senožečami*. Zbirka Grajske stavbe 17. Ljubljana: Viharnik, 2005.
- Sapač, Igor: *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji III. Notranjska: 2. Med Idrijo in Snežnikom*. Zbirka Grajske stavbe 18. Ljubljana: Viharnik, 2006.
- Sapač, Igor: *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji III. Notranjska: 3. Porečje Reke z Brkini*. Zbirka Grajske stavbe 19. Ljubljana: Viharnik, 2007.
- Sapač, Igor: *Grajske stavbe v zahodni Sloveniji 3. Območje Nove Gorice in Gorice*, Zbirka Grajske stavbe 22. Ljubljana: Viharnik, 2010.
- Sapač, Igor: *Srednjeveški stavbni zasnovi gradov v Črnomlju in Metliki*. Kronika, 58, št. 3, 2010, str. 531–556.
- Sapač, Igor: *Grajske stavbe v zahodni Sloveniji 5. Kras in Primorje*. Zbirka Grajske stavbe 24. Ljubljana: Viharnik, 2011.
- Sapač, Igor: *Gradovi, utrdbe, dvorci, vile v Slovenskem primorju in bližnji sosesčini*. Dodatek k zbirki Grajske stavbe. Ljubljana: Viharnik, 2014.
- Schäffer, Roland: *Reinprecht von Reichenburg (1434–1505), Feldhauptmann und Landeshauptmann der Steiermark. Die steirische Landesverwaltung um 1500*. Habilitationsschrift zur Erlangung der Lehrbefugnis als Universitätsdozent an der Geisteswissenschaftlichen Fakultät der Universität Graz. Graz 1981.
- Schloss Neuhaus am Inn http://de.wikipedia.org/wiki/Schloss_Neuhaus_am_Inn; 18. IX. 2014.
- Schloss Neuhaus (Geinberg): http://de.wikipedia.org/wiki/Schloss_Neuhaus_%28Geinberg%29; 18. IX. 2014.
- Schloss Wazenberg: http://de.wikipedia.org/wiki/Schloss_Wazenberg; 25. IX. 2014.
- Schmölzer, Elisabeth: *Die Adelswappen der Untersteiermark im Mittelalter*. Inaugural-Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades der Philosophischen Fakultät der Karl-Franzens-Universität Graz. Graz 1975.
- Schopf, Hubert: *Igelbund, 1403. Historisches Lexikon Bayerns* (dostopno na: http://www.historischeslexikon-bayerns.de/artikel/artikel_45740; 27. X. 2011).
- Schumi, Franz: *Pfarrkirche Glogoviz (slov. Blagovica) in Ostoberkrain. Archiv für Heimatkunde, I. 1882/83, (I.) str. 89–93, (II.) str. 106–109 in (III.) str. 168–175*.
- Schumi, Franz: *Urkunden und Regesten zur Geschichte des 14. Jahrhunderts. Archiv für Heimatkunde, II. 1884/87, str. 242–273*.
- Seifert, Johann: *Wahrhaftige Historische und Genealogische Beschreibung Deß vortrefflichen Geschlechts Derer Freyherrn von Neuhaus in Greiffenfels und Ebenherrn von Neuhaus [et]c. Denen noch andere Frey-Herrn von Neuhaus angefüget sind: Sammt einem Register ihrer Tauff-Nahmen und auch dererjenigen, so durch Vermählungen sich mit ihnen befreundet haben, denen hohen Nachkommen zu unterthänigen Ehren und unsterblichen Gedächtnüß mit Fleiß*. [Regensburg] 1708.
- Seuffert, Burkhard: *Drei Register aus den Jahren 1478–1519. Untersuchungen zu Politik, Verwaltung und Recht des Reiches, besonders des deutschen Südostens*. Innsbruck: Wagner, 1934.
- Seuffert, Burkhard – Kogler, Gottfriede: *Die ältesten steirischen Landtagsakten 1396–1519 I. 1396–1452*. QuVVSt 3, Graz: Historische Landeskommission für Steiermark, 1953.

- Sießl, Franz: *Neubaus bei Gais im Pusterthale. Eine geschichtliche Studie*. Bozen: Tyrolia, 1901.
- Sirk, Željko: Između lava i orla (I): Srednjovjekovni gradovi, kašteli i kule Istre i Hrvatskog primorja i njihovi gospodari. *Nova Istra*, 7, št. 2–3, 2002, str. 171–224 (dostopno na: http://www.gradpula.com/nova_istra/2002/lav_orao-I1.htm#Predgovor; 13. VIII. 2014).
- Slana, Lidija: Iz zgodovine gradu in gospodstva Snežnik na Notranjskem. *Kronika*, 48 št. 1–2, 2000, str. 20–41.
- Slana, Lidija: Grad Lihtenberk in njegovi lastniki skozi stoletja. *Kronika*, 59, št. 3, 2011, str. 411–430.
- Smole, Cäcilia: Frühe Verhältnisse und die Zeit der Grundherrschaft. *Neubaus: Geschichte und Gegenwart: ein Gemeindebuch für alle* (ur. Wilhelm Wadl), Klagenfurt: Kärntner Landesarchiv, 2008, str. 19–40.
- Smole, Majda: *Graščine na nekdanjem Kranjskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1982.
- Spitzer, Shlomo: *Bne chet: die österreichischen Juden im Mittelalter; eine Sozial- und Kulturgeschichte*. Wien – Köln – Weimar: Böhlau, 1997.
- Starkenfels, Alois von – Kirnbauer von Erzstätt, Johann Evangelist: *Die Wappen des Adels in Oberösterreich*. Siebmacher's großes Wappenbuch Band 27. Neustadt an der Aisch: Bauer & Raspe, 1984 (ponatis izdaje IV/5, Nürnberg: Bauer & Raspe, 1904).
- Starzer, Albert: *Die landesfürstlichen Leben in Steiermark von 1421–1546*. BKStGQ 32 = VHLSt 17. Graz: Selbstverlag der Historischen Landes-Kommission, 1902.
- Stegenšek, Avguštin: *Božja pot k Materi Božji na Črni-gori. Spominske črtice k petstoletnici*. Ptujška Gora: Kn. šk. župnijski urad, 1914.
- Stele, France: *Ptujška gora*. Ptujška Gora: Župni urad, 1940.
- Stele, France: *Ptujška gora*, Ljubljana: Zadruga katoliških duhovnikov SFRJ, 1966².
- Stopar, Ivan: *Vitanje*. Kulturni in naravni spomeniki Slovenije 93. Maribor: Obzorja, 1979.
- Stopar, Ivan: *Dobrna*. Kulturni in naravni spomeniki Slovenije 98. Maribor: Obzorja, 1980.
- Stopar, Ivan: *Grad Pišce*. Kulturni in naravni spomeniki Slovenije 115, Maribor: Obzorja, 1982.
- Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji 2. Med Prekmurjem in porečjem Dravinje: občine Gornja Radgona, Lenart, Lendava, Ljutomer, Murska Sobota, Ormož, Slovenska Bistrica, Slovenske Konjice*. Ljubljana: Park, Znanstveni tisk – Filozofska fakulteta, 1991.
- Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji 3. Spodnja Savinjska dolina: občine Celje, Hrastnik, Laško, Žalec*. Ljubljana: Park, Znanstveni tisk, 1992.
- Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji 4. Med Solčavskim in Kobanskim: občine Mozirje, Velenje, Slovenj Gradec, Ravne, Dravograd, Radlje, Maribor–Ruše*. Ljubljana: Viharnik – Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1993.
- Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji 5. Med Kozjanskim in porečjem Save občine Brežice, Krško, Sevnica, Šentjur pri Celju, Šmarje pri Jelšah*. Ljubljana: Viharnik – Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1993.
- Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji I. Gorenjska: 2. Območje Kamnika in Kamniške Bistrice*. Zbirka Grajske stavbe 7. Ljubljana: Viharnik – Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1997.
- Stopar, Ivan: *Grad Podsreda med včeraj, danes in jutri*. Celje: Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine, 1999.
- Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji I. Gorenjska: 5. Med Goričanami in Gamberkom*. Zbirka Grajske stavbe 10. Ljubljana: Viharnik – Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 2000.
- Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji II. Dolenjska: 1. Porečje Krke*. Zbirka Grajske stavbe 11–12, Ljubljana: Viharnik – Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 2000.
- Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji II. Dolenjska: 3. Porečje Temenice in Mirne*. Zbirka Grajske stavbe 14. Ljubljana: Viharnik, 2002.
- Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji II. Dolenjska: 5. Bela krajina*. Zbirka Grajske stavbe 16. Ljubljana: Viharnik, 2004.
- Stopar, Ivan: Klevež, v vihri vojnih in povojnih let izginuli grad. *Klevevž: biser narave z bogato zgodovino* (ur. Majda Pungercar). Novo mesto: Goga, 2009, str. 99–113.
- Stražar, Stane: *Moravska dolina: življenje pod Limbarsko goro*. Moravče: Odbor za izdajo knjige pri krajevnih skupnostih Moravče, Peče, Velika vas in Vrhpolje–Zalog, 1979.
- Stražar, Stane: *Črni graben: od Prevoj do Trojan*. Lukovica: Kulturno umetniško društvo Janko Kersnik, 1985.
- Stražar, Stane: *Župnija Dob skozi stoletja*. Dob: Odbor pri Krajevni skupnosti, 1996².
- Strnad, Julius: Geschichte der Herrschaft Windeck und Schwertberg im Lande ob der Enns. *AÖG*, 17, 1857, str. 149–207.
- Szabo, Gjuro: *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji*. Zagreb: Matica hrvatska, 1920.
- Škiljan, Ivana: Srednjovjekovni grad Steničnjak na Kor-dunu. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, 38, 2006, str. 93–112.
- Štih, Peter: K zgodovini nižjega plemstva na krasu in v Istri. *ZČ*, 45, št. 4, 1991, str. 549–557 (citirano po ponatisu *Srednjeveške goriške študije: prispevki za zgodovino Gorice, Goriške in goriških grofov*, Nova Gorica: Goriški muzej, grad Kromberk, 2002, str. 184–194).
- Štih, Peter: *Goriški grofje in njihovi ministeriali in militi v Istri in na Kranjskem*. Razprave Filozofske fakultete, Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1997².
- Štih, Peter: Oglejski patriarhi kot mejni grofje na

- Kranjskem, *ČZN* (n. v.), 35 (70), št. 1–2 (= Koropčev zbornik), 1999, str. 39–53.
- Štih, Peter: Kranjska v času Andeških grofov – Krain in der Zeit der Grafen von Andechs. *Große Andeški-Meranski: prispevki k zgodovini Evrope v visokem srednjem veku: zbornik razprav z mednarodnega znanstvenega simpozija, Kamnik, 22.–23. september 2000 – Die Grafen Andechs-Meranier: Beiträge zur Geschichte Europas im Hochmittelalter: Ergebnisse des internationalen Symposiums, Kamnik, 22.–23. September 2000* (ur. Andreja Eržen – Toni Aigner). Kamnik: Zveza kulturnih organizacij, 2001, str. 11–37.
- Štih, Peter: Dve novi notici za najstarejšo zgodovino Ljubljane. *ZČ*, 56, št. 1–2, 2002, str. 5–40.
- Štih, Peter: Rodbina koroških Spanheimov, prvih gospodov Kostanjevice. *Vekov tek. Kostanjevica na Krki 1252–2002: zbornik ob 750. obletnici prve listinske omembe mesta* (ur. Smrekar Andrej). Kostanjevica ob Krki: Krajevna skupnost – Organizacijski odbor za praznovanje 750. obletnice prve listinske omembe mesta, 2003, str. 54–73.
- Štih, Peter: Goriški grofje in Trst do prihoda mesta pod Habsburžane 1382. *Bertošin zbornik: zbornik u čast Miroslava Bertoše 2.* (ur. Ivan Jurković). Pula: Sveučilište Jurja Dobrile – Pazin: Državni arhiv, 2013, str. 123–144.
- Štih, Peter: *I conti di Gorizia e l'Istria nel Medioevo*. Collana degli atti / Centro di ricerche storiche Rovigno 36. Rovigno: Centro Ricerche Storiche – Fiume: Unione Italiana – Trieste: Università Popolare, 2013.
- Šumrada, Janez: Nekaj iz srednjeveške zgodovine Loža in okolice. *Notranjski listi I: posvečeno Loški dolini ob petstoletnici mesta Loža 1477–1977 I* (ur. Janez Šumrada). Ljubljana: Odbor za praznovanje 500 letnice mesta Loža – Kulturna skupnost občine Cerknica, 1977, str. 31–40.
- Tangl, Karlmann: *Reihe der Bischöfe von Lavant*. Klagenfurt: J. Leon, 1841.
- Tangl, Karlmann: Beiträge zur Geschichte der Herrschaft und des Badeortes Neuhaus. *MHVSt.* 3, 1852, str. 160–222.
- Thallóczy, Ludwig von: Geschichte der Grafen von Blagay. *Jahrbuch »Adler« N. F.*, 8, 1898, str. 1–150.
- TKL 1 = Turjaška knjiga listin 1. Listine zasebnih arhivov kranjske grofovske in knežje linije Turjaških (Auerspergov) (1218–1400)* (ur. Miha Preinfalk – Matjaž Bizjak). Thesaurus memoriae. Fontes 6. Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2008.
- TKL 2 = Turjaška knjiga listin 2. Dokumenti 15. stotletja* (ur. Matjaž Bizjak – Miha Preinfalk). Thesaurus memoriae. Fontes 8. Ljubljana: Založba ZRC, 2009.
- Tomaschek, Ignaz: Regesten zur Geschichte Kärntens. *AVGT*, 7, 1862, str. 73–110.
- Trotter, Kamillo: *Die Burggrafen von Lienz und zum Lueg*. Schlern-Schriften 105. Innsbruck: Wagner, 1954.
- Tyroller, Franz: Bogen, Grafen von. *NDB* 2. Berlin: Duncker & Humblot, 1955, str. 415.
- Tyroller, Franz: Genealogie des altbayerischen Adels im Hochmittelalter in 51 genealogischen Tafeln mit Quellennachweisen und 1 Karte. *Genealogische Tafeln zur mitteleuropäischen Geschichte* (ur. Wilhelm Wegener). Göttingen: Heinz Reise Verlag, 1962–1969, str. 45–611.
- UBOÖ 4 = Urkundenbuch des Landes ob der Enns IV. (1283–1308)*. Wien: Verwaltungs-Ausschuß des Museum Francisco-Carolinum zu Linz, 1867.
- UBOÖ 5 = Urkundenbuch des Landes ob der Enns V. (1308–1330)*. Wien: Verwaltungs-Ausschuß des Museum Francisco-Carolinum zu Linz, 1868.
- UBOÖ 6 = Urkundenbuch des Landes ob der Enns VI. (1331–1346)*. Wien: Verwaltungs-Ausschuß des Museum Francisco-Carolinum zu Linz, 1872.
- UBS 3 = Salzburger Urkundenbuch III. Urkunden von 1200–1246* (ur. Willibald Hauthaler – Franz Martin). Salzburg: Gesellschaft für Landeskunde, 1918.
- UBSt 2 = Urkundenbuch des Herzogtums Steiermark II. (1192–1246)* (ur. Joseph von Zahn). Graz: Verlag des Historischen Vereines für Steiermark, 1879.
- UBSt 3 = Urkundenbuch des Herzogtums Steiermark III. (1248–1260)* (ur. Joseph von Zahn). Graz: Verlag des Historischen Vereines für Steiermark, 1903.
- UBSt 4 = Urkundenbuch des Herzogtums Steiermark IV. (1260–1276)* (ur. Heinrich Appelt – Gerhard Pferschy). Wien: Adolf Holzhausen, (1960–)1975.
- UDOCA 1 = Die Urkunden des Deutsch-Ordens-Centralarchivs zu Wien in Regestenform herausgeben I* (ur. Edmund Gaston Graf von Pettenegg). Prag: F. Tempsky – Leipzig: G. Freytag, 1887.
- UDOZA 1 = Die Urkunden des Deutschordenszentralarchivs in Wien. Regesten. Teilband I: 1122 – Januar 1313* (ur. Marian Tumler – Udo Arnold). Quellen und Studien zur Geschichte des Deutschen Ordens 60/I = Veröffentlichungen der Internationalen Historischen Kommission zur Erforschung des Deutschen Ordens 11/I. Marburg: Elwert, 2006.
- URBK 1 = Urkunden- und Regestenbuch des Herzogtums Krain I. 777–1200* (ur. Franz Schumi). Laibach: der Herausgeber, 1882–1883.
- Valvasor, Johann Weichard – Ramschissl, Bartholomaeus: *Opus insignium armorumque ... = Das grosse Wappenbuch ...* 1689 (faksimile Ljubljana: SAZU, 1993).
- Verbič, Marija: Gospodarski in socialni položaj tolminskega kmeta v začetku 16. stoletja in upori tolminskih kmetov v letih 1513 do 1515. *ZČ*, 28, št. 1–2, 1974, str. 3–44.
- Vidmar, Polona: Ustanovitev Marijine cerkve in beneficijev na Ptujski Gori. *SHS*, 7, št. 3–4 (= Stegenškov zbornik). 2007, str. 819–856.
- Vidmar, Polona: Kiparska oprema. *Marija Zavetnica na Ptujski Gori: zgodovina in umetnostna zapuščina romarske cerkve* (ur. Janez Höfler), Maribor: Umetniški kabinet Primož Premzl, 2011, str. 113–148.
- Vidmar, Polona – Hajdinjak, Boris: *Gospodje Ptujski – srednjeveški vitezi, graditelji in meceni [publikacija k*

- razstavi] / *Lords of Ptuj – medieval knights, founders and patrons of the arts*. Ptuj: Pokrajinski muzej, 2009.
- Vilfan, Sergij: Zgodovinske slike iz Brkinov. *Kronika*, 1, št. 2, 1953, str. 120–130.
- Vivian, Angelo: Le iscrizioni Ebraiche di Ptuj e Maribor. *Eggito e Vicino Oriente*, IV, 1981, str. 249–268.
- Wadl, Wilhelm: *Geschichte der Juden in Kärnten im Mittelalter. Mit einem Ausblick bis zum Jahre 1867*. Das Kärntner Landesarchiv. Studien zur geschichtlichen Landeskunde Kärntens 9, Klagenfurt: Verlag des Kärntner Landesarchivs, 1992².
- Wadl, Wilhelm: Friesach – eine mittelalterliche Stadt. *Schauplatz Mittelalter Friesach. Kärntner Landesausstellung 28. April bis 28. Oktober 2001 I – Einführung* (ur. Barbara Meier – Günther Hödl). Klagenfurt: Kärntner Landesausstellungsbüro, 2001, str. 151–175.
- Wagner, Hans – Klein, Herbert: Salzburger Domherren von 1300 bis 1514. *MGSJK*, 92, 1952, str. 1–81.
- Webernig, Evelyne: *Landeshauptmannschaft und Vize-domamt in Kärnten bis zum Beginn der Neuzeit*. Das Kärntner Landesarchiv. Studien zur geschichtlichen Landeskunde Kärntens 10. Klagenfurt: Verlag des Kärntner Landesarchivs, 1983.
- Weiß, Alois: *Kärnten's Adel bis zum Jahre 1300*. Wien: Braumüller, 1869.
- Weiss, Norbert: *Das Städtewesen der ehemaligen Untersteiermark im Mittelalter. Vergleichende Analyse von Quellen zur Rechts-, Wirtschafts- und Sozialgeschichte*. FgLSt 46. Graz: Historische Landeskommision für Steiermark, 2002, CD (Quellentext).
- Weiß, Sabine: Salzburg und das Konstanzer Konzil (1414–1418). Ein epochales Ereignis aus lokaler Perspektive. Die Teilnehmer aus der Erzdiözese Salzburg einschließlich der Eigenbistümer Gurk, Chiemsee, Seckau und Lavant. *MGSJK*, 132, 1992, str. 143–307.
- Weiß, Sabine: Salzburg und das Konstanzer Konzil (1414–1418). Ein epochales Ereignis aus lokaler Perspektive. Die Teilnehmer aus der Erzdiözese Salzburg einschließlich der Eigenbistümer Gurk, Chiemsee, Seckau und Lavant. Register. Nachträge, Korrekturen. *MGSJK*, 134, 1994, str. 173–189.
- Wenninger, Markus J.: IX. 2. Zur Geschichte der Juden in Salzburg. *Geschichte Salzburgs. Stadt und Land I/2* (ur. Heinz Dopsch – Hans Spatzenegger). Salzburg: Anton Pustet, 1983, str. 747–756.
- Wenninger, Markus J.: *Pettau. Germania Judaica 3. 1350–1519 2. Teilband: Ortschaftsartikel Mährisch-Budwitz – Zwolle* (ur. Arye Maimon et al.). Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1995, str. 1096–1100.
- Wenninger, Markus J.: Salzburg. *Germania Judaica 3. 1350–1519 2. Teilband: Ortschaftsartikel Mährisch-Budwitz – Zwolle* (ur. Arye Maimon et al.). Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1995, str. 1288–1295.
- Wertner, Moriz: Zur Genealogie der Cilly. *Monatsblatt »Adler«*, IV/5, 1896, str. 38–40.
- Wiessner, Hermann: Gurker Urbare (Bistum und Kapitel) in Auswahl aus der Zeit von 1285 bis 1502. Österreichische Urbare III/3–I, Wien: Adolf Holzhausens Nachfolger, 1951.
- Wiessner, Hermann – Seebach, Gerhard: *Burgen und Schlösser um Klagenfurt, Feldkirchen, Völkermarkt. Kärntens Burgen und Schlösser 2*. Wien: Birken, 1980².
- Witting, Johann Baptist: Beiträge zur Genealogie des krainischen Adels. *Jahrbuch »Adler« N. F.*, 4, 1894, str. 89–146.
- Witting, Johann Baptist: *Die Wappen des Adels in Niederösterreich 2. S–Z*. Siebmacher's großes Wappenbuch Band 26/2. Neustadt an der Aisch: Bauer & Raspe, 1983 (ponatis izdaje IV/4/2, Nürnberg: Bauer & Raspe, 1918).
- Wlattnig, Robert: Abteilung für Kunstgeschichte. *Rudolfinum. Jahrbuch des Landesmuseums für Kärnten 2008*, 2009, str. 275–299.
- Wretschko, Alfred von: Zur Frage der Besetzung des erzbischöflichen Stuhles in Salzburg im Mittelalter. *MGSJK*, 47, 1907, str. 189–302.
- Zadnikar, Marijan: *Ptujska gora – visoka pesem slovenske gotike*, Ljubljana: Družina, 1992.
- Zahn, Joseph von – Siegenfeld, Alfred Anthony von: Nachwort und heraldisch Besprechung. *Steiermärkisches Wappen-Buch von Zacharias Bartsch 1567, Facsimile-Ausgabe mit historischen und heraldischen Anmerkungen von Dr. Josef von Zahn und Alfred Ritter Anthony von Siegenfeld*. Graz – Leipzig: Ulrich Moser, 1893, str. 1–180.
- Zenegg-Scharffenstein, Emerich: Urkundenregesten aus dem gräflich Wagensperg'schen Familienarchiv im Schlosse Seltenheim bei Klagenfurt. *Monatsblatt »Adler«*, X/20–22, 1927, str. 265–269.
- Zotter, Hans: Der Dominikanerkonvent zu Friesach. *Carinthia I*, 160, 1970, str. 690–718.
- Zwiedineck-Südenhorst, Hans von: Das gräflich Lamberg'sche Familienarchiv zu Schloß Feistritz bei Ilz 1. Urkunden, Aktenstücke und Briefe, die freiherrliche und gräfliche Familie Breuner und ihrer steirischen Besitz betreffend (Ehemals Ehrnauer Archiv.). *BKStGQ* 28, 1897, str. 127–237 = *VHLSt* 4, Graz: Selbstverlag der Historischen Landes-Kommision, 1897.

S U M M A R Y

The Neuhaus family until the beginning of the 15th century

The family of the Knights or Barons of Neuhaus (also von Neuhaus or Neuhauser) since 1636 (the Bavarian line died out in 1758) and 1646, respectively (the Carinthian line died out in 1742), was named after the now abandoned Dobrna (then Neuhaus) Castle standing in the homonymous village north of Celje. Although the Neuhaus family was never an important one, writing about their history regularly appeared from the mid-17th century onwards. The foundations for the history of the Neuhaus family were ultimately set by Friedrich Wilhelm Leitner and his article on their genealogy, published in 2000. The contribution at hand, however, aims to present the first 107 years of the family's history, i.e. from the first mention in 1322 to the death of Sigmund I in 1429.

Dobrna first appeared in sources in 1155, when the Bishop of Gurk, Roman I, was ultimately granted the Dobrna allodium from the Bavarian Counts of Bogen. The said allodium was in the possession of the Bogen family already before the mid-12th century and was not passed down from their relatives, the Weimar-Orlamünds or the Spanheims. The Dobrna allodium corresponded with the area that fell under the jurisdiction of subsequent castles Ranšperk (Rabensberg, later Ravní breg) near Dobrna, Lemberg (medieval *Löwenberg*) near Nova cerkev, Helfenberg (also Soteska) near Velika Pirešica, and the youngest Dobrna Castle, whose German name means New Castle. All the above mentioned castles were inhabited by families related to the ministeriales from the Gurk Diocese, the Rabenbergs, whose name suggests that they might have descended from the castellans of the Vitanje Castle in the 12th century, the oldest and most important Gurk castle in the area. In the mid-13th century, one family line was also formed in Upper Carniola, with its seat at the Rabensberk Castle (Rabensberg, later Vranja peč) near Kamnik. Initially, every line of the Ranšperšk family had a coat of arms with a raven standing on a hill, which is a nice example of the so-called talking coat of arms (raven in German = der Rabe) and it demonstrates their common origin.

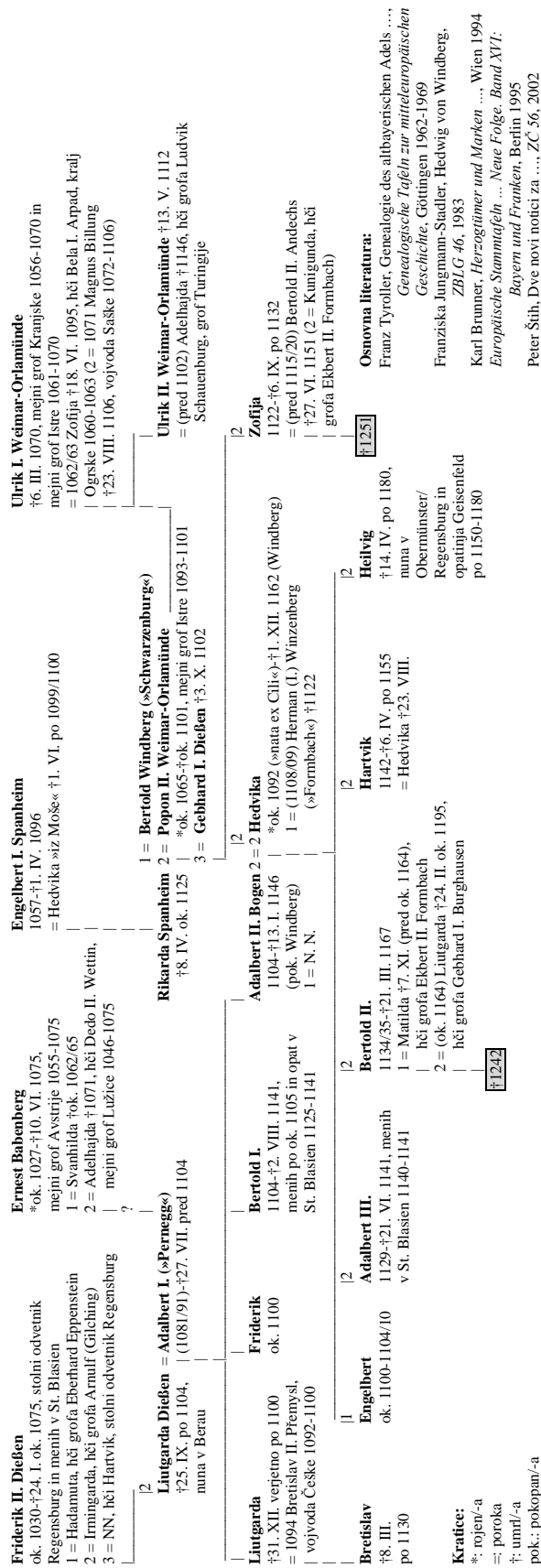
The question as to when the Neuhaus family, and with them the homonymous castle, first appeared in written sources is not an easy one to answer, as there

were eighteen other castles in the medieval Dobrna and surrounding areas with the same German name. Among them were three castles and noble families by the same name, whose geographic or temporal vicinity, or the same noble status were often the reason they were confused with Dobrna and its barons: Novi grad (German Neuhaus, Italian Castelnuovo) pri Ilirski Bistrici, Neuhaus in Salzburg and Neuhaus (Slovenian Suha) near Labot (Lavamünd) in Austrian Carinthia.

The Dobrna Castle was built only after around 1275, when the Ranšperk Castle came into the hands of the Lords of Ptuj (Pettau). One part of the Ranšperk family moved to Carinthia and the other part remained in the newly constructed castle, which first appeared in sources in 1322, through the mention of the first members of the Neuhaus family. Until the end of the 14th century, there was hardly any indication of the family in sources and no indication whatsoever as to their prominent standing. The male line of the family died out after 1378 and it was succeeded by a new, so-called secondary Neuhaus family before 1395. The latter was created with the marriage between an unknown female member of the Neuhaus family and an unknown member of the knightly family named after the village Getzersdorf (present-day Inzersdorf-Getzersdorf) near St. Pölten in Lower Austria.

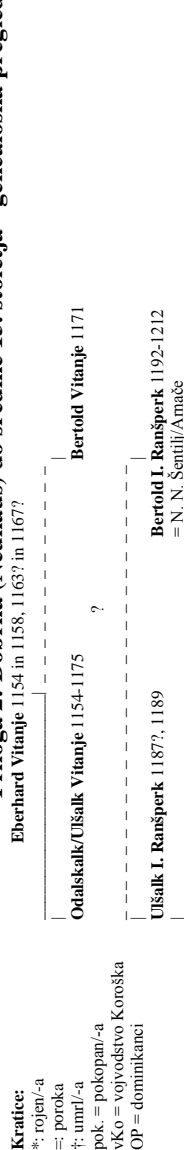
Thus, at the end of the 14th century, the Dobrna Castle came to be inhabited by an entirely new family, which immediately soared high above its predecessors. The first one who distinguished himself through his career was the Canon of Salzburg, Cathedral Dean, Cathedral Provost, and ultimately Archbishop Eberhard III († 1427). As a diplomat he was held in high esteem in the Holy Roman Empire. He took part in the Council of Constance, albeit a marginal one. A little known fact, however, is that he organised the only clearly established pogrom of Jews in the present-day Slovenian territory that took place at Ptuj in 1404. Eberhard's brother Sigmund I of Neuhaus († before 1429), a member of the prestigious Order of the Dragon and a nobleman with a career in three provinces – Salzburg, Slavonia and Styria – chose Ptujška Gora as a place that would preserve the memory of him. His tomb and the altar of St. Sigmund still stand there today. Unlike his two brothers, Andreas I († before 1425) pursued a less ambitious career, which, however, does not diminish his importance, as it is through his descendants that the family continued to exist until the mid-18th century.

Priloga 1: Z alodom Dobrna povezane rodline - genealoška preglednica (dopolnjeno)

Priloga 2: Dobrna (Neuhaus) do sredine 15. stoletja - genealoška preglednica (dopolnjeno)

Osnovna literatura:
 Alois Weiß, *Kärntner's Adel bis zum Jahre 1300*, Wien 1869
 Hans Pruegger, *Die Unterstermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gällen, Städte und Märkte*, München 1962
 Jože Koropec, *Srednjevska Dobrna, CZN (n. v.) 9 (44)*, 1973
 Friedrich Wilhelm Leitner, *Genealogische Anmerkungen zur Familie der »von Neuhaus zu Greifenfels« ...*, *Rudolfinum 1999*, 2000
 Dušan Kos, *Vitez in grad...*, Ljubljana 2005
 Tone Ravnikar, *V primežu medplemških prerivanj*, Ljubljana 2010

Kratice:
 * = rojen/-a
 = poroka
 † = umrl/-a
 pok. = pokopan/-a
 vko = vojvodstvo Koroska
 OP = dominikanci

Priloga 3: Novi grad (Neuhaus) »s kroglo v grbu« - genealoška preglednica (osnutek)

Objavljeni viri in osnovna literatura:	
Anton Koblar, Regest listin .... <i>IMK</i> 9, 1899	
Franc Komatar, Ein Copialbuch .... <i>MMK</i> 13, 1900	
Franc Kos, Iz arhiva grofa .... <i>IMK</i> 12, 1902	
Kamillo Trotter, <i>Die Burggrafen von ...</i> , Innsbruck 1954	
Walter Brunner - Božo Otokrepec, Das ältere Gallenberger .... <i>MStLA</i> 44/45, 1995	
Božo Otokrepec, <i>Gradivo za slovensko zgodovino v arhivih in bibliotekah</i> .... Ljubljana 1995	
Peter Štih, <i>Goriška grofje in njihovi ministeriali in militi v Istri in na Kranjskem</i> , Ljubljana 1997?	
Matjaž Bizjak, <i>Ratio facta est</i> .... Ljubljana 2003	
Dušan Kos, <i>Vitez in grad</i> .... Ljubljana 2005	

Vitigon (L) 1279-1300, †pred 6. VI. 1310, komornik Albert II. Gorica 1279-1300, 1285 »de Novocastro«					
Vitigon (II) »Bogatec« 1300-1328, 1324 sodeluje v pohodu na Cangrande I. della Scala s 6 konjeniki, kastelan Jama 1328 ?	Renc/Lovrenc 1307-†pred 10. VIII. 1332, iz Unec 1307 in 1316, kastelan Hošperk 1316 in iz Planina 1321-1332, 1324 sodeluje v pohodu na Cangrande I. della Scala s 4 konjeniki = Elizabeta 1332-1341, hči Herman Viševak	Albert 1320-1332, †pred 10. VIII. 1381	Friderik (I) 1320-1330, 1324 sodeluje v pohodu na Cangrande I. della Scala z 2 konjenikoma		
Nikolaj (I) 1337-1338, †verjetno pred 4. I. 1354, kuharski mojster Beatrakis Wittelsbach-Gorica 1337 = 1338 Gewiel/Margareta 1357-†pred 25. VI. 1363, hči Nikolaj »Kaul« Reynman-Bled ?	Fric/Friderik (II) 1340-1383, 1340 zastava Švarcenek, iz Planina 1344, kastelan Gorica 1383, na Vipolže 1383		»Allsac/Elizabeta 1381		
Hans 1354-1385, †pred 10. IX. 1387 1 = pred 21. IX. 1363 Ana 1357-†pred 18. V. 1369, hči Nikolaj Blagovica 2 = Jelena/Helena 1381	Herman 1340, 1340 zastava Švarcenek		»Tuchna« 1381		
Niki/Nikolaj (II) 1387-1395, †1396 = Klara 1387-1396, hči Nikolaj I. »Schick« = Merkel Stuppel iz Gallenberg/Gamberg (2 = Rupert Schlobberg 1396-1400 (1399/1401))	Ulrik 1373	Peter (L) †pred 22. IX. 1394	Jurij (L) 1377-1403, †pred 13. XII. 1404, na Švarcenek 1382, iz Planina 1403 = Ana 1377		
Gasper (L) 1397-1446, »Newnhauser« kastelan Klevevž 1397-1400, verjetno isti kot Gasper iz Novoga grada, kastelan Goričane 1429, oskrbnik Zavriže 1438, 1446 med »vitezi in oprode« Kranjske = Uršula 1440-1443, sestra Toman/Tomaž Elacher	N. N. (1385) = ? Agneza 1396-1406 = Klara 1387-1396, hči Nikolaj I. »Schick« = Merkel Stuppel iz Gallenberg/Gamberg (2 = Rupert Schlobberg 1396-1400 (1399/1401))	Miks/Mihael (L) »Starejši« 1394-1399 (1403), kastelan Švarcenek 1398, kastelan Krmin 1399 = Ana 1395	Peter (II) 1395-1428, glavur Novi grad 1428	Niks/Nikolaj (IV.) »Mlajši« »Mlajši« (1399)-1403	Rudolf (ok. 1400), donator Krištofove bratovščine/Arberg
Erazem 1463-1471, 1463 med plemiči Kranjske	Nikolaj (V.) 1453-†pred 1464, oskrbnik Planina 1453 = Lucija Vogrsko 1464	Gasper (II) 1399-†pred 11. XI. 1404 župnik Bela Cerkev 1399-1403, župnik Šmarje-Sap 1403-1404	Angel 1428	Klara 1428-1436 = Boltežar I. Džurr	

Krafice:
=: poroka
†: umrl/-a

Priloga 4: Rogatec-Lemberg-Žovnek-Rifnik - genealoška preglednica (osnutek)

Kratice:
 =: isti kot
 -: poroka
 †: umrl/-a
 pok.: pokopan/-a
 OFMConv = minoriti

Uzman I. Rogatec (1280/95)?; 1296, 1297, 1303 in 1307 = Uzman I. Lemberg †pred 24. VIII. 1324 = N. N. (Zbelovo?)	Martin Lemberg 1324 = Martin Rogatec 1328-1335 = Martin I. Rifnik †pred 4. IX. 1338 = Gertruda (Ploštan?, Vrbovec?) in župnik = Slnvica †pred 20. VI. 1417	Hans/Janez I. Rifnik 1324-†pred 9. III. 1344, župnik Braslovče 1324-1325, savinjski arhidiacon 1335-1342 ter župnik Ljubljana 1340-1342	Ulrik I. Lemberg 1324 Rudolf I. Lemberg 1320 in 1324 = Rudolf I. Žovnek 1332-1355, †pred I. IV. 1366 ?	Uzman III. Žovnek 1332-1368, kastelan Lemberg 1361 = Margareta 1346	N. N. ?
Martin II. Rifnik 1338-1401, †pred 6. X. 1404, 1371 dobi v fevd Salek in 1401 dobi v fevd Rifnik = Katarina Ščerbek 1363-†pred 20. VI. 1417	Hans/Janez II. Rifnik 1338-1347, še 1360? = N. N. (morda sestra Peter »Pawman« †pred 20. VI. 1417)	Katarina 1398-1428, †pred 1436 (pok. OFMConv Celje), 1403 dobi sestro A. v fevd Šalek (in 1404 Rifnik), 1427 prodaja polovico Rifnik, 1428 prodaja Šalek 1 = 1398 Anton Rajhenburg 1382-†pred 15. III. 1400 2 = 1401 Peter (II.) Fürstenfeld †pred 20. VI. 1417 3 = pred 12. V. 1425 Henrik Getzersdorfer 1423-1443	Rudolf II. iz Lemberg 1368	Hans/Janez III. 1360-1376, †pred 7. IV. 1383, iz Rogatec, 1360 dobi v fevd Forhtienek, oskrbnik Lasko 1365-1376, iz Lemberg 1368	N. N. = N. N. »Obreten«
Martin IV. 1401-†pred 6. X. 1404 = Bernold Lichtenberk 1 = Jurij Vrbovec 1391-†pred 25. II. 1405, 1363-1399, kastelan Klevez 1393-1395 †pred I. IV. 1406 2 = pred 25. II. 1405 Sigmund I. Dobna †pred 1. IV. 1406 = Arnold Luschin von Ehenreuth, Die Reichenecker ...; Zeitschrift/Jahrbuch »Adlers«, 19-20/16-17, 1890	Agneza 1391-†pred 25. II. 1405, 1403 dobi sestro K. v fevd Salek (in 1404 Rifnik) = Bernold Lichtenberk 1 = Jurij Vrbovec 1391-†pred 25. II. 1405, 1363-1399, kastelan Klevez 1393-1395 †pred I. IV. 1406 2 = pred 25. II. 1405 Sigmund I. Dobna †pred 1. IV. 1406 = Arnold Luschin von Ehenreuth, Die Reichenecker ...; Zeitschrift/Jahrbuch »Adlers«, 19-20/16-17, 1890	Ulrik II. 1383-1400 ?	Martin III. iz Lemberg 1368	Hans IV. 1383-1400, †pred 10. IX. 1419 ?	N. N. = N. N. »Obreten« 1360
Osnovna literatura: Arnold Luschin von Ehenreuth, Die Reichenecker ...; Zeitschrift/Jahrbuch »Adlers«, 19-20/16-17, 1890 Franc Kos, Doneski za krajevno kroniko - ... Rogatec in ..., ČZN 16, št. 2, 1921 Hans Pirchegger, Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gällen, Städte und Märkte, München 1962 Jože Koropec, Srednjeveško gospostvo Rogatec, ČZN (n. v.) 10 (45), št. 1, 1974 Jože Koropec, Lasko gospostvo v srednjem veku, ČZN (n. v.) 12 (47), št. 2, 1976 Dušan Kos, Vitez in grad..., Ljubljana 2005	Herman 1391, duhovnik Vendelina 1419-1448 (vdova), = Hans Meussenreuter 1419-1437, †pred 28. VI. 1443, svetovalec grofa Herman II. Celje 1428, kastelan Žovnek 1432, ustanovitelj špitala Lasko 1419 dobi v fevd Pakenštajn, kancelar grofov Celjskih 1419, 1423, 1428, 1432, 1436 in 1437, svetovalec grofa Herman II. Celje 1428, kastelan Žovnek 1432, ustanovitelj špitala Lasko	Ulrich III. 1423 Jurij 1383-1400, še 1405?	Hans V. 1384 - †pred 20. VI. 1417	Herman VI. 1405, duhovnik Zibika	N. N.